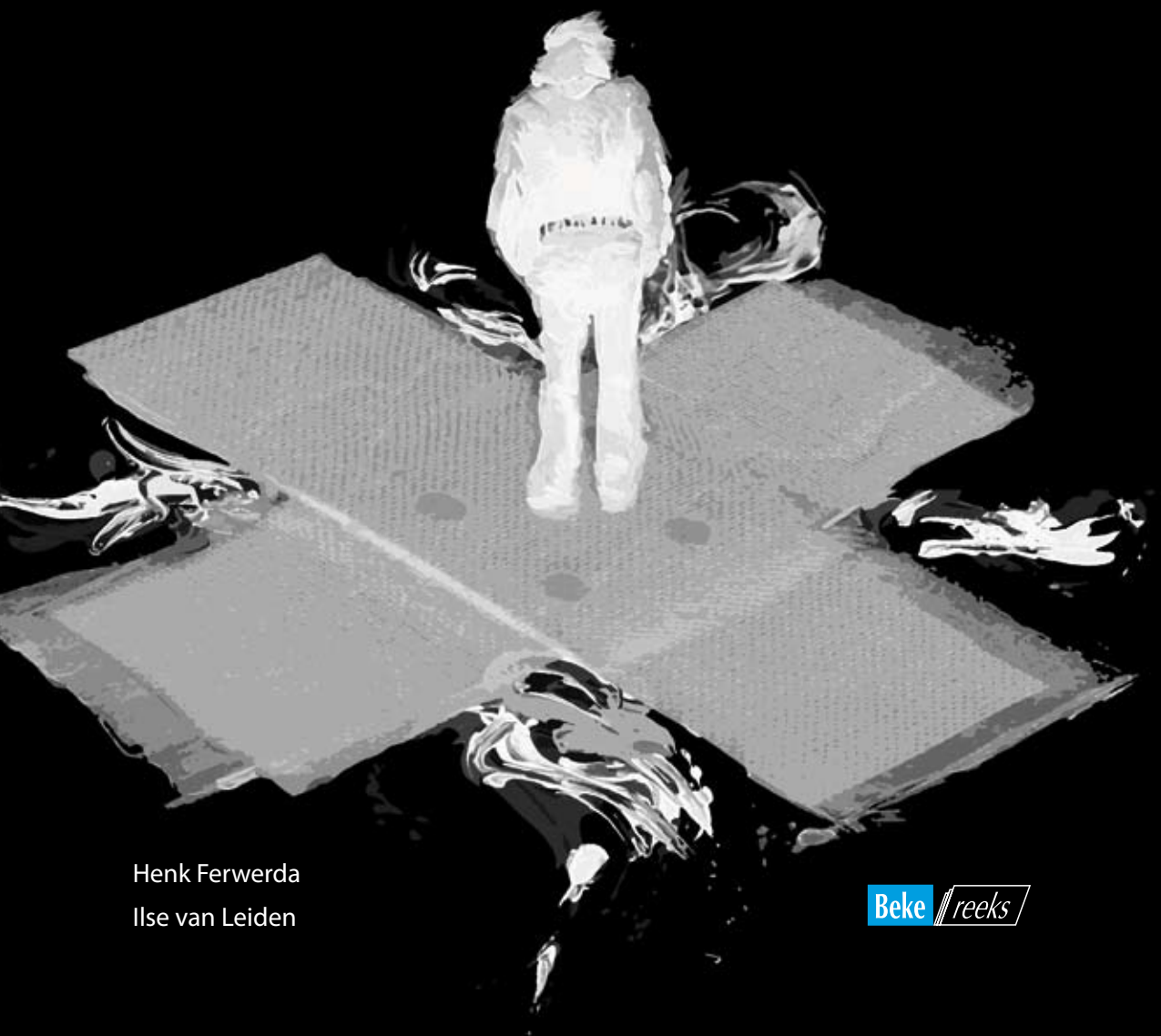

De schade hersteld?

Een onderzoek naar herstelbemiddeling
bij jeugdige delinquenten in Vlaanderen

Henk Ferwerda
Ilse van Leiden

Beke *reeks*

De schade hersteld?

De schade hersteld?

Een onderzoek naar herstelbemiddeling
bij jeugdige delinquenten in Vlaanderen

Henk Ferwerda
Ilse van Leiden

Beke // reeks

In opdracht van

de Vlaamse Gemeenschap, departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
en in samenwerking met Jongerenwelzijn

Met medewerking van

Nathanja Kerkhof
Annemiek Nieuwenhuis
Karin Tijhof

Analyses

Antoon Smulders

Omslagillustratie en vormgeving

Marcel Grotens

Drukwerk

GVO Drukkers & Vormgevers B.V.

Henk Ferwerda en Ilse van Leiden

De schade hersteld?

Een onderzoek naar herstelbemiddeling bij jeugdige delinquenten in Vlaanderen

ISBN 978-90-75116-73-1

Inhoud

Voorwoord	9
1. Inleiding en vraagstelling	11
1.1 Aanbod van herstelgerichte en constructieve afhandeling	11
1.2 Onderzoek en onderzoeksvragen	12
1.3 Leeswijzer	14
2. Opzet en uitvoering van het onderzoek	15
2.1 Onderzoeksmethoden	15
2.1.1 <i>Deskresearch en (telefonische) interviews</i>	16
2.1.2 <i>Interviews jeugdrechters, substituten en parketcriminologen</i>	16
2.1.3 <i>Dossieranalyse</i>	16
2.1.4 <i>Vragenlijstonderzoek</i>	16
2.1.5 <i>DOMINO-onderzoek</i>	17
2.1.6 <i>Telefonische interviews deelnemers</i>	17
2.1.7 <i>Interviews HCA-diensten</i>	18
3. Het bemiddelingsaanbod	19
3.1 Herstelbemiddeling in perspectief	19
3.1.1 <i>Ontstaan vanuit de praktijk</i>	21
3.1.2 <i>Wettelijke verankering</i>	20
3.1.3 <i>Korte procesbeschrijving</i>	22
3.1.4 <i>Formele afspraken en finaliteit</i>	25
3.2 Doorverwijzing magistratuur in de praktijk	26
3.2.1 <i>Op parketniveau</i>	27
3.2.2 <i>Op jeugdrechtbankniveau</i>	30
3.3 Uitvoering van het bemiddelingstraject in de praktijk	30
4. Het bemiddelingstraject	41
4.1 Aantal doorverwijzingen herstelbemiddeling	41
4.1.1 <i>Aantal clusters en verwijzingen</i>	42
4.1.2 <i>Aantal unieke minderjarige verdachten en slachtoffers</i>	43
4.1.3 <i>Aantal bemiddelingstrajecten (interacties)</i>	44

4.1.4	<i>Aantal bemiddelingstrajecten binnen een cluster</i>	44
4.1.5	<i>Doorverwijzende instanties</i>	44
4.2	Doelgroep herstelbemiddeling	45
4.2.1	<i>Kenmerken unieke minderjarige verdachten</i>	45
4.2.2	<i>Kenmerken unieke slachtoffers</i>	47
4.2.3	<i>Kenmerken bemiddelingstrajecten</i>	48
4.3	Bemiddelingsproces	49
4.3.1	<i>Termijnen</i>	49
4.3.2	<i>Resultaat bemiddelingstraject</i>	51
4.3.3	<i>Soort bemiddeling</i>	51
4.3.4	<i>Soort herstel</i>	52
4.4	Bemiddelingstraject nader bekeken	54
4.5	Minderjarige verdachten op de lange termijn	56
4.5.1	<i>Welke jongeren komen voor in DOMINO</i>	56
4.5.2	<i>De DOMINO-jongeren nader bekeken</i>	57
5.	De resultaten en waardering van herstelbemiddeling	61
5.1	De dataverzameling	61
5.2	De respons	62
5.3	De onderzoeksgroep	63
5.4	De feiten	66
5.5	De herstelbemiddeling	69
5.6	Verwachtingen, visie en waardering	75
5.6.1	<i>De minderjarige verdachten: verwachtingen en visie</i>	75
5.6.2	<i>De minderjarige verdachten: ervaringen en waardering</i>	76
5.6.3	<i>De slachtoffers: verwachtingen en visie</i>	78
5.6.4	<i>De slachtoffers: ervaringen en waardering</i>	80
5.7	Samenhangende factoren	82
5.7.1	<i>Resultaat</i>	82
5.7.2	<i>Tevredenheid en waardering</i>	88
5.8	Een impressie van de ervaringen van de partijen	97
5.8.1	<i>Ervaringen van de minderjarige verdachten</i>	97
5.8.2	<i>Ervaringen van de slachtoffers</i>	99
6.	Conclusies en slotbeschouwing	105
6.1	Herstelbemiddeling: een korte introductie	105
6.2	Een onderzoek naar herstelbemiddeling	107
6.3	Herstelbemiddeling en het verloop in de praktijk	108
6.4	Kenmerken van herstelbemiddeling en de betrokken partijen	111
6.5	Kenmerken in relatie tot de bemiddelingsuitkomst	112
6.6	Kenmerken in relatie tot tevredenheid en waardering	113
6.7	Opbrengsten van herstelbemiddeling	115
6.8	Slotbeschouwing	117

Afkortingen en verklaringen	119
Geraadpleegde literatuur	121
Bijlagen	
1 Respondentenlijst oriënterende (telefonische) interviews	127
2 Respondentenlijst jeugdrechters, substituten en parketcriminologen	129
3 Topiclijst interviews jeugdrechters, substituten en parketcriminologen	131
4 Topiclijst interviews minderjarige verdachten en slachtoffers	133
5 Respondentenlijst groepsinterview HCA-diensten	135
6 Topiclijst groepsinterview HCA-diensten	137

Voorwoord

Herstelbemiddeling voor minderjarigen bestaat in Vlaanderen en Brussel circa vijfentwintig jaar. Deze meest voorkomende alternatieve afhandelingsvorm voor minderjarige verdachten is ontstaan in de jaren tachtig. Herstelbemiddeling is te beschouwen als een communicatietraject tussen de minderjarige verdachte, zijn ouders en het slachtoffer met als doel de schade ten gevolge van een als misdrijf omschreven feit te herstellen. Een voorstel tot herstelbemiddeling kan worden gedaan door de Procureur des Konings of door de jeugdrechter en wordt uitgevoerd door een van de tien diensten voor herstelgerichte en constructieve afhandeling (HCA-diensten) in Vlaanderen en Brussel. Deelname aan herstelbemiddeling is op vrijwillige basis.

In de afgelopen jaren maken jaarlijks tussen de 4.000 en 4.500 jongeren gebruik van het aanbod voor herstelbemiddeling. Reden voor de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin om een beleidsevaluatie naar herstelbemiddeling te laten uitvoeren. Voor u ligt de rapportage van dit onderzoek naar herstelbemiddeling voor minderjarigen.

Binnen het onderzoek ligt de nadruk op het inzichtelijk maken van het proces van herstelbemiddeling. Daarnaast maken tevredenheid bij betrokken partijen en de resultaten van de herstelbemiddeling deel uit van het onderzoek. Met het onderzoek is een veelheid aan informatie rondom herstelbemiddeling gegeneerd die verder reikt dan de beantwoording van de onderzoeksvragen. Behalve een beeld van wat herstelbemiddeling inhoudt, hoe een en ander in de praktijk verloopt en hoe de tevredenheid van betrokken partijen over herstelbemiddeling is, geeft deze rapportage inzicht in de doelgroep, werkzame factoren van herstelbemiddeling en de opbrengsten ervan.

Voor de uitvoering van het onderzoek zijn we veel personen dank verschuldigd. Allereerst willen we de HCA-diensten hartelijk danken: ADAM (Antwerpen), Alba (Brussel en Vlaams-Brabant), BAAB (West-Vlaanderen), BAAL (Limburg), BIC (Antwerpen), CAFT (Antwerpen), COHEsie (West-Vlaanderen), DIVAM (West-Vlaanderen), HCA Elegast (Antwerpen) en HCA Oost-Vlaanderen. Zij hebben ons voorzien van de benodigde data en informatie, hebben deelgenomen aan interviews en hebben in het bijzonder zorg gedragen voor het uitvoeren van het onderzoek onder slachtoffers en minderjarige verdachten die

hebben deelgenomen aan een herstellbemiddelingstraject. Wij zijn de coördinatoren en medewerkers van de HCA-diensten zeer erkentelijk voor hun inzet en medewerking.

Voorts gaat onze dank uit naar de leden van de magistratuur en de parketcriminologen die wij hebben mogen interviewen. Zij hebben hun visie op en ervaringen met herstellbemiddeling met ons gedeeld.

Ook de slachtoffers en minderjarige verdachten – die vanzelfsprekend anoniem blijven – die hebben deelgenomen aan het vragenlijstonderzoek en hen die wij hebben mogen interviewen over hun ervaringen zijn we dank verschuldigd. Met hun informatie hebben we zicht gekregen op onder andere de tevredenheid van de doelgroep over herstellbemiddeling.

Tenslotte danken wij de voorzitter en de leden van de stuurgroep voor de begeleiding en feedback tijdens zowel de onderzoeks- als de rapportagefase. Dat zijn: Peter Casteur (voorzitter, Agentschap Jongerenwelzijn), Valerie Nicolai (administratief deskundige, Agentschap Jongerenwelzijn), Joost Bronselaer (wetenschappelijk onderzoeker, Kenniscentrum), Mieke Verleysen (Substituut-Procureur des Konings, Brussel), Stefan Vandeveldde (parketcriminoloog), Eef Goedseels (onderzoekster operationele directie criminologie/NICC), Els Dufour (afdeling Beleidsontwikkeling, team Beleid), Jan De Ridder (kabinetsmedewerker Welzijn) en Christel De Craim (Attaché FOD Justitie, Dienst Strafrechtelijk beleid).

Bureau Beke

Henk Ferwerda en Ilse van Leiden

1 Inleiding en vraagstelling

In Vlaanderen en Brussel zijn er naast beschermende, opvoedende en bewarende maatregelen ook alternatieve afhandelingsvormen voor minderjarige verdachten. Deze alternatieve afhandelingsvormen kennen een herstelrechtelijk karakter. In het herstelrecht worden slachtoffer en verdachte zoveel mogelijk betrokken in het proces en het herstel van de veroorzaakte schade en het veroorzaakte leed staan centraal. Het doel van alternatieve afhandeling is de minderjarige te confronteren met de gevolgen van zijn/haar daden en om de schade die de minderjarige met het plegen van het als misdrijf omschreven feit heeft aangericht te herstellen.¹ Daarnaast krijgt de minderjarige de mogelijkheid om de verantwoordelijkheid voor zijn daden op zich te nemen en zijn fouten recht te zetten. Deze alternatieve afhandeling of herstelgerichte en constructieve afhandeling (HCA) heeft sinds de herzieningen van de Jeugdbeschermingswet van 1965 in 2006 een wettelijke grondslag gekregen. Maar alvorens deze wet van kracht werd, werd herstelrecht in Vlaanderen al toegepast. Binnen de vzw Oikoten, de organisatie die vooral gekend is door onthemende projecten zoals de ‘pelgrimstochten’ naar Santiago de Compostella, is herstelbemiddeling eind jaren tachtig voor het eerst in de praktijk gebracht. Eind jaren negentig ontstond in heel Vlaanderen interesse voor herstelbemiddeling en sinds 1999 voorziet elk Vlaams gerechtelijk arrondissement in het aanbod van herstelbemiddelingstrajecten.

In dit rapport staat het onderwerp herstelgerichte en constructieve afhandeling voor minderjarige verdachten centraal. Na een kort overzicht van de diverse werkvormen wordt in de rest van dit hoofdstuk ingezoomd op de onderzoeksvragen die in dit onderzoek centraal staan en die in het vervolg van dit rapport worden beantwoord.

1.1 Aanbod van herstelgerichte en constructieve afhandeling

Het HCA-aanbod bestaat tegenwoordig uit vier verschillende werkvormen. De eerste werkvorm is herstelbemiddeling.² Herstelbemiddeling is een communicatietraject tussen de minderjarige verdachte, zijn ouders en het slachtoffer (en/of benadeelde) om de schade, welke voortvloeit uit het als misdrijf omschreven feit, te herstellen. Het bemiddelingstraject wordt begeleid door een onpartijdige derde, werkzaam bij een bemiddelingsdienst (HCA-dienst). De bemiddeling wordt, meestal door het parket van de Procureur des Konings, aan zowel de minderjarige verdachte als het slachtoffer aangeboden. Daarnaast kan ook de jeugdrechter bemiddeling voorstellen. Tijdens het traject proberen de partijen tot een gezamenlijke

oplossing te komen en de partijen krijgen de kans om zelf te zoeken naar de best mogelijke oplossing voor de gevolgen van de feiten. Dit kan onder andere bestaan uit een financiële compensatie, het aanbieden van verontschuldigingen door de verdachte of juist de afspraak om elkaar met rust te laten. De onderlinge afspraken worden vastgelegd in een overeenkomst.

De tweede werkvorm is herstelgericht groepsoverleg (HERGO) waar, onder begeleiding van een neutrale bemiddelaar, de minderjarige verdachte en het slachtoffer samen met hun achterban c.q. steunfiguren, een advocaat en de politie een oplossing zoeken voor de gevolgen van het als misdrijf omschreven feit. Alleen de jeugdrechter kan de verdachte doorverwijzen naar een herstelgericht groepsoverleg. Tijdens het overleg krijgen alle deelnemers de mogelijkheid om hun kant van het verhaal te vertellen. De minderjarige komt vervolgens met een voorstel dat in de groep wordt besproken en mogelijk aangepast. Een gezamenlijk voorstel wordt uiteindelijk voorgelegd aan de jeugdrechter. Het verschil met herstelbemiddeling is dat HERGO door de jeugdrechter wordt aangeboden en dat bij het overleg ook politie en advocaten aanwezig zijn. Dit is bij herstelbemiddeling niet het geval.

Bij de derde werkvorm, de gemeenschapsdienst, moet de minderjarige verdachte een bepaald aantal uren onbetaalde arbeid verrichten in een non-profitinstelling. Deze maatregel wordt door de jeugdrechter opgelegd.

Tot slot wordt bij de vierde werkvorm – het leerproject – de minderjarige verdachte een gestructureerd leerprogramma aangeboden waarbij het als misdrijf omschreven feit of de persoonlijkheid (en vaardigheidstekorten) van de minderjarige het uitgangspunt is. Alleen een jeugdrechter kan een leerproject opleggen. Er zijn verschillende soorten leerprojecten zoals: sociale vaardigheidstrainingen, assertiviteitstrainingen, drugsleerprojecten en slachtoffer in beeld.³

Intermezzo – herstelbemiddeling in de literatuur

Een veel gehanteerde definitie van herstelbemiddeling of *'Restorative Justice'* is van Lode Walgrave: *'Restorative Justice is every action that is primarily oriented toward doing justice by repairing the harm that has been caused by the crime'*.⁴ Herstelrecht is met andere woorden een praktijkgerichte benadering die gericht is op het welzijn van burgers enerzijds en recht doen anderzijds. Vanuit de literatuur kent herstelrecht een dubbele finaliteit: men komt tegemoet aan de wensen en behoeften van het slachtoffer en daarnaast is het van belang dat de dader zich bewust is van het feit dat hij schade heeft veroorzaakt die hersteld moet worden. Vanuit deze dubbele finaliteit wordt het duidelijk dat het aanspreken van de dader op zijn verantwoordelijkheden van eminent belang is.

Vanuit de filosofie van het herstelrecht wordt een misdrijf gezien als een conflictsituatie waarbij slachtoffer, verdachte en gemeenschap centraal staan en negatieve gevolgen ondervinden. Zij moeten met elkaar in contact worden gebracht om een rol te spelen en betrokken te zijn bij de afhandeling en dit veronderstelt participatie en communicatie. Verzoening (*'reconciliation'*) is ook een belangrijk begrip binnen herstelbemiddeling, maar dit blijkt in de bemiddelingspraktijk vaak een te hoog gegrepen doelstelling.⁵

1.2 Onderzoek en onderzoeksvragen

In 2008 was het aantal meldingen binnen het totale HCA-aanbod bijna 6.000 minderjarige verdachten. Hiervan kreeg ongeveer 76 procent een aanbod voor herstelbemiddeling

via het parket van de Procureur des Konings.⁶ Het leerproject, de gemeenschapsdienst en HERGO werden beduidend minder vaak voorgesteld.⁷ Gezien het feit dat HCA-aanbod voor een groot deel uit herstelbemiddeling op parketniveau bestaat, is vanuit de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin voorzien in een beleidsevaluatie van deze werkvorm. De Vlaamse Gemeenschap heeft aan Bureau Beke gevraagd om het onderzoek naar herstelbemiddeling voor minderjarigen uit te voeren. Binnen dit onderzoek ligt de nadruk op het inzichtelijk maken van het proces van herstelbemiddeling. Daarnaast maken tevredenheid bij betrokken partijen en de resultaten van de herstelbemiddeling deel uit van het onderzoek.⁸ Uit de jaarlijkse cijfers van het Steunpunt Jeugdhulp⁹ blijkt dat bij ruim de helft van de aanmeldingen voor herstelbemiddeling geen traject wordt opgestart; het aanbod wordt dan door de slachtoffers en/of de minderjarige verdachten afgeslagen.¹⁰ Daarnaast worden sommige bemiddelingstrajecten voortijdig afgebroken c.q. niet volledig doorlopen. Het is echter onduidelijk welke bemiddelingstrajecten niet worden opgestart en doorlopen en welke factoren hieraan ten grondslag liggen. Tevens is niet inzichtelijk wat de opbrengsten van herstelbemiddeling zijn; zijn betrokken partijen tevreden en is er sprake van een gedragsverandering? In lijn met deze centrale vragen zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd.

1. Is het aanbod inzake herstelbemiddeling voor minderjarigen volgens de magistratuur voldoende herkenbaar en toegankelijk?
2. Signaleert de magistratuur knelpunten in de uitvoering van herstelbemiddeling?
3. Zijn er wijzigingen in de praktijk inzake de benadering van minderjarige verdachten sinds de introductie van herstelbemiddeling minderjarigen? Worden minderjarigen nu georiënteerd naar herstelbemiddeling daar waar vroeger een andere beslissing genomen zou worden?
4. Zijn er significante kenmerken op het niveau van het dossier, slachtoffer of minderjarige verdachte die een invloed hebben (faciliteren of belemmeren) op:
 - a. het al dan niet opstarten van het bemiddelingsproces?
 - b. het al dan niet afbreken van het bemiddelingsproces?
 - c. het al dan niet komen tot een overeenkomst?
5. Is er een verschil in tevredenheid van de betrokken partijen¹¹ indien:
 - a. het bemiddelingsproces voortijdig wordt afgebroken,¹²
 - b. de bemiddeling wordt opgestart maar niet leidt tot een volledige overeenkomst of
 - c. er sprake is van een volledig doorlopen bemiddeling met akkoord?
 En hebben kenmerken van het dossier, slachtoffers of minderjarige verdachten hier invloed op?
6. Geven minderjarige verdachten aan dat bepaalde te verwachten effecten op niveau van de protectieve factoren (slachtofferempathie, leerprocessen) werden gestimuleerd? Geven minderjarige verdachten en slachtoffers aan dat bepaalde sanctioneringelementen ontbreken? Zijn er verschillen tussen minderjarigen en slachtoffers waarbij:
 - a. het bemiddelingsproces voortijdig werd afgebroken,
 - b. het bemiddelingsproces doorlopen is maar heeft geleid tot een overeenkomst en
 - c. minderjarigen het proces volledig doorliepen en waarin een overeenkomst werd bereikt?
7. Hoe ervaren slachtoffers en minderjarige verdachten de uitvoering van de overeenkomst?

1.3 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk twee worden de opzet en uitvoering van het onderzoek beschreven. In het derde hoofdstuk behandelen we kort de achtergrond van herstelbemiddeling en maken we – op basis van documentonderzoek en interviews met professionals – de procedure, doorverwijzing en werkwijze inzichtelijk. Hoofdstuk vier bevat een bespreking van het dossieronderzoek. De kenmerken van het dossier, minderjarige verdachte en slachtoffers komen in dit hoofdstuk aan bod. Er wordt inzichtelijk gemaakt hoeveel minderjarige verdachten er in 2008 zijn doorverwezen, in welke dossiers het bemiddelingstraject deels of volledig wordt afgerond en de factoren die hieraan ten grondslag liggen. Ook is gekeken in hoeverre de minderjarige verdachten twee jaar na het aanbod van herstelbemiddeling nog voorkomen in de systemen van de Bijzondere Jeugdbijstand. In hoofdstuk vijf staan de ervaringen en meningen van de minderjarige verdachten, slachtoffers en bemiddelaars op basis van het vragenlijstonderzoek centraal. In het laatste hoofdstuk worden de conclusies en de slotbeschouwing weergegeven. Voor degene die snel kennis wil nemen van de inhoud van het rapport volstaat het lezen van hoofdstuk 6.

Eindnoten

1. In het verloop van deze rapportage gebruiken we alleen de mannelijke vorm, ervan uitgaande dat hieronder ook meisjes vallen.
2. Zie voor uitgebreide beschrijving: het besluit van de Vlaamse Regering inzake de erkenningsvoorwaarden en de subsidiënormen voor de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand.
3. Balcaen, 2008.
4. Walgrave, 2001.
5. Pranis, 2001.
6. Het is ook mogelijk dat de verdachte zelf vraagt om herstelbemiddeling of dat de jeugdrechter het voorstelt. De eerste variant komt in de praktijk zelden voor. Het voorstellen door de jeugdrechter komt behalve in Brussel in de andere arrondissementen ook maar incidenteel voor.
7. Balcaen, van Rumst en Verlinde, 2009, zie ook figuur 3.1.
8. Het Globaal Plan Jeugdzorg formuleert specifiek, onder doelstelling 19 inzake de implementatie van herstelgerichte en constructieve afhandeling (HCA), dat ten aanzien van de vormen van HCA zal moeten worden nagegaan in welke mate deze werkvormen effectief zijn en bijsturing wenselijk is.
9. Voorheen de Ondersteuningsstructuur Bijzondere Jeugdzorg (OSBJ). Het Steunpunt Jeugdhulp biedt informatie, advies, vorming en ondersteuning aan alle (professionele en vrijwillige) werknemers van Vlaamse organisaties, projecten en diensten van de Bijzondere Jeugdzorg. Tevens beheert het Steunpunt Jeugdhulp het centrale registratiesysteem voor de alternatieve afhandelingen van de Vlaamse HCA-diensten.
10. Balcaen, 2006; Balcaen e.a., 2009.
11. In concreto slachtoffer en minderjarige verdachte.
12. In het oorspronkelijke onderzoeksplan was bij onderzoeksvraag 5, 6 en 7 de categorie 'niet opgestarte bemiddelingsprocessen' opgenomen. Deze categorie is echter niet onderzoekbaar gebleken en vervangen door de categorie 'voortijdig afgebroken bemiddelingsprocessen'.

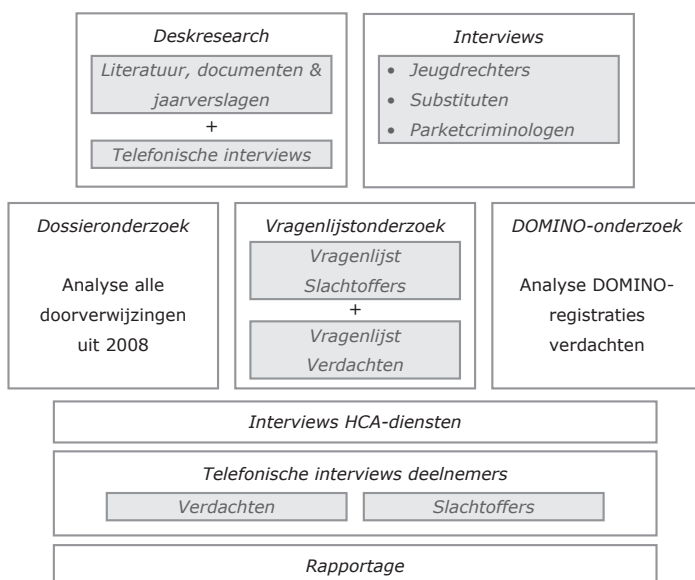
2 Opzet en uitvoering van het onderzoek

In dit hoofdstuk beschrijven we de wijze waarop het onderzoek is opgezet en uitgevoerd. De verscheidenheid aan onderzoeksvragen vergt een onderzoek dat vanuit diverse invalshoeken en aan de hand van verschillende informatiebronnen is opgezet. In de eerste paragraaf bespreken we de onderzoeksmethoden. In de tweede paragraaf komen de reikwijdte en beperkingen van het onderzoek aan bod.

2.1 Onderzoeksmethoden

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen zijn verschillende onderzoeksactiviteiten uitgevoerd. Er is gebruikgemaakt van zowel kwalitatieve als kwantitatieve onderzoeksmethoden. In figuur 2.1 staan de onderzoeksmethoden schematisch weergegeven. We lichten de onderzoeksactiviteiten in de rest van dit hoofdstuk nader toe.

Figuur 2.1 – Overzicht onderzoeksmethoden

2.1.1 Deskresearch en (telefonische) interviews

Ter voorbereiding op het veldwerk zijn relevante stukken met betrekking tot herstelbemiddeling bestudeerd. We hebben zowel literatuur over herstelbemiddeling als documenten en jaarverslagen van de HCA-diensten, Steunpunt Jeugdhulp en andere betrokken instanties bekeken. Daarnaast is een aantal oriënterende (telefonische) interviews gehouden met contactpersonen van HCA-diensten en het Steunpunt Jeugdhulp.¹ Deze contactpersonen hebben eveneens een belangrijke input geleverd voor het opzetten van het analysemodel en het vragenlijstonderzoek.

2.1.2 Interviews jeugdrechters, substituten en parketcriminologen

Voor het beantwoorden van de eerste onderzoeksvragen (1 t/m 3) zijn interviews met jeugdrechters, substituten en parketcriminologen gehouden. Met behulp van deze interviews wilden we meer inzicht krijgen in de motieven voor doorverwijzing naar herstelbemiddeling. Er is in totaal met drie parketcriminologen, twee substituten en een jeugdrechter gesproken.² Bij de keuze van respondenten is zowel rekening gehouden met de geografische spreiding als met de uiteenlopende werkwijzen.³ In de interviews is onder andere aandacht besteed aan de wijze waarop het parket doorverwijst en herstelbemiddeling aanbiedt. Ook zijn onderwerpen als de knelpunten die de magistratuur tegenkomt in de praktijk, de veranderingen die – in de loop der tijd – zijn opgetreden in het aanbod en de uitwerking hiervan in de praktijk, aanbod gekomen.⁴ Aanvullend, is aan de hand van een inventarisatielijst de werkwijze binnen de verschillende arrondissementen in Vlaanderen en Brussel in beeld gebracht.⁵ Alle veertien arrondissementen hebben hieraan hun medewerking verleend.

2.1.3 Dossieranalyse

Voor het beantwoorden van de vraag of er op het niveau van het dossier, de minderjarige verdachte of het slachtoffer significante kenmerken zijn die de uitkomst van het bemiddelingstraject beïnvloeden, is er een dossierstudie verricht (vraag 4 a t/m c).⁶ Over het jaar 2008 zijn de dossiers opgevraagd van alle 4.447 minderjarige verdachten die in dat jaar een aanbod voor herstelbemiddeling hebben gekregen. Deze gegevens zijn door de afzonderlijke HCA-diensten aangeleverd.⁷ De verkregen informatie is vervolgens geanalyseerd aan de hand van het programma SPSS. Voor de variabelen zijn frequentieverdelingen berekend. Hierbij is gekeken naar aantallen en percentages.

Om de grootte van de verschillen tussen de groepen (weigeringsaanbod, voortijdig gestopt, traject volledig doorlopen maar geen of een gedeeltelijke overeenkomst en traject volledig doorlopen en een volledige overeenkomst) aan te duiden, maken we gebruik van kruistabellen. Daarnaast hebben we door middel van aanvullende analyses verschillende kenmerken in relatie tot elkaar gebracht. Hiervoor is gebruikgemaakt van een multivariate analysetechniek.

2.1.4 Vragenlijstonderzoek

Om vanuit het perspectief van de slachtoffers en minderjarige verdachten (deelnemers) een breed beeld te krijgen van een aantal kenmerken van het bemiddelingsproces (vragen 5 tot en met 8) is aan een steekproef van deelnemers bij alle HCA-diensten gevraagd om zowel voor als na de herstelbemiddeling een vragenlijst in te vullen. Ook aan alle bemiddelaars is verzocht om over de betreffende bemiddeling een vragenlijst in te vullen.⁸ Omdat het

vragenlijstonderzoek gericht is op het vaststellen van het verloop en de kenmerken van het bemiddelingsproces behoren de niet-opgestarte bemiddelingsprocessen niet tot de onderzoeksgroep. Het gaat dus enkel om bemiddelingsprocessen waarmee zowel de verdachte als het slachtoffer hebben ingestemd.

In de praktijk is er per HCA-dienst per te onderzoeken herstelbemiddeling een dossiermap aangeleverd met vragenlijsten voor slachtoffer(s), verdachte(n) en bemiddelaar. Aan alle diensten is een protocol voor de uitvoering van het onderzoek verstrekt en daarnaast kon de contactpersoon bij de HCA-dienst – bij vragen – altijd contact opnemen met de onderzoekers. Het aantal dossiermappen per HCA-dienst was afhankelijk van de instroom bij de HCA-diensten (evenredige verdeling⁹) waarbij het streven was om in totaal 400 herstelbemiddelingen te onderzoeken.

De dataverzameling is gestart in de maand april van 2010, waarbij alle nieuwe dossiers – totdat het benodigde aantal voor de betreffende HCA-dienst zou zijn bereikt – als 0-meting voor het onderzoek zouden meedoen. Afhankelijk van de doorlooptijd van het dossier is de 1-meting uitgevoerd en zijn slachtoffers en minderjarige verdachten opnieuw benaderd. Ook hebben de bemiddelaars per herstelbemiddeling een vragenlijst ingevuld.

2.1.5 DOMINO-onderzoek

De Vlaamse overheid beschikt binnen de Bijzondere Jeugdbijstand over het elektronische dossier DOMINO. Dit dossier is ontwikkeld om het hulpverleningsproces te verbeteren en als instrument voor cliëntopvolging. Naast basisidentificatie en de verblijfssituatie van de jongere, levert DOMINO informatie over bijvoorbeeld screening, indicatiestelling en andere soorten beslissingen. DOMINO geeft dus ook een beeld van de hulpverleningscontacten van jongeren. DOMINO is in het onderzoek gebruikt om na te gaan of een steekproef van minderjarige verdachten die zijn doorverwezen door het parket na het aanbod van herstelbemiddeling nog voorkomt in het systeem en zo ja, waarvoor en met welk resultaat (type interventie). Deze analyse kan een ondersteuning bieden bij het beantwoorden van onderzoeksvraag 2. De analyse in DOMINO is indicatief omdat de registraties in DOMINO voor individuele jongeren ook hebben kunnen plaatsvinden wegens een POS (problematische opvoedingssituatie). Binnen het onderzoek gaat het enkel om registraties na een herstelbemiddeling ten gevolge van een MOF (als misdrijf omschreven feit).

Voor de steekproef zijn 400 minderjarige verdachten geselecteerd die in 2008 bijna allemaal door het parket zijn aangemeld voor herstelbemiddeling.¹⁰

2.1.6 Telefonische interviews deelnemers

Naast de meningen en ervaringen die in het vragenlijstonderzoek onder slachtoffers en minderjarige verdachten zijn verzameld (onderzoeksvragen 5 tot en met 8), is aanvullend met tien slachtoffers en tien minderjarige verdachten een telefonisch interview afgenomen. Het terugkijken op de herstelbemiddeling en de ervaringen met de uitvoering van de overeenkomst staan daarbij centraal.¹¹

De werving van deze groep vrijwilligers is als volgt gegaan. In de vragenlijst die is afgenomen na het bemiddelingsproces is gevraagd of men bereid was om in een later stadium de onderzoekers te woord te staan. Ruim 100 slachtoffers en verdachten hebben hierop positief gereageerd en uit deze groep zijn twee keer tien personen, die de herstelbemiddeling doorlopen

hadden waarbij ook een overeenkomst getekend was, at random geselecteerd. Van deze personen is vervolgens bij de HCA-diensten het telefoonnummer opgevraagd. Deze nummers zijn eenmalig voor de gesprekken gebruikt en daarna vernietigd. Deelname aan het gesprek was vrijwillig en op anonieme basis.

2.1.7 Interviews HCA-diensten

Met alle coördinatoren van de HCA-diensten is – in drie groepsinterviews – ingegaan op het verloop van het onderzoek en op het onderwerp herstelbemiddeling waarbij vooral het proces, de finaliteit, de werkwijze en succes- en faalfactoren centraal hebben gestaan.¹² De informatie uit deze interviews geeft vooral inkleuring aan de onderzoeksvragen 1 tot en met 3, maar dan vanuit het perspectief van de HCA-diensten. Ook waren deze interviews zeer nuttig in het kader van het duiden van de overige onderzoeksresultaten en de werking van herstelbemiddeling in de praktijk.

Eindnoten

1. Zie bijlage 1 voor het overzicht van de respondentenlijst oriënterende (telefonische) interviews.
2. Zie bijlage 2 voor het overzicht respondentenlijst leden van de magistratuur.
3. In overleg met een lid van de stuurgroep is een overzicht gemaakt van de diverse werkwijzen van de arrondissementen. Op basis hiervan is een selectie gemaakt voor de respondenten. In totaal zijn negen respondenten binnen negen verschillende arrondissementen geïnterviewd.
4. Zie bijlage 3 voor de topiclijst interviews magistratuur.
5. Deze is uitgevraagd door de parketcriminoloog die werkzaam is bij het parket in Brussel.
6. Met name het onderzoeken van de onderlinge verbanden is een aanvulling op de reguliere cijferreportages die periodiek over herstelbemiddeling verschijnen.
7. Voor het onderzoek zijn we afhankelijk van de beschikbare gegevens uit de originele Acces-bestanden van het registratiesysteem van het Steunpunt Jeugdhulp.
8. Belangstellenden kunnen de zes vragenlijsten bij de onderzoekers opvragen.
9. De kleinste HCA-dienst is verzocht om in 20 herstelbemiddelingen vragenlijsten uit te zetten. De grootste HCA-dienst is verzocht om in 45 herstelbemiddelingen vragenlijsten uit te zetten.
10. Er is gebruikgemaakt van een gestratificeerde steekproef waarbij rekening is gehouden met het totaal aantal verdachten per HCA-dienst.
11. Zie bijlage 4 voor de topiclijst.
12. Zie voor lijst met geïnterviewden bijlage 5 en de gebruikte topiclijst bijlage 6.

3 Het bemiddelingsaanbod

Herstelbemiddeling in Vlaanderen en Brussel is een van de vier alternatieve afhandelingsvormen voor minderjarige verdachten. Het kan worden aangeboden op parket- en rechtbankniveau: zowel de Procureur des Konings als de jeugdrechter en jeugdrechtbank kunnen herstelbemiddeling voorstellen. In dit hoofdstuk staan we uitgebreid stil bij de procedures en de werkwijze in de praktijk. Er wordt onder andere ingegaan op de voorwaarden voor doorverwijzing, de doelgroep, de werkwijze en mogelijke knelpunten in de praktijk. Alvorens het bemiddelingsaanbod en de procedure worden besproken, geven we in de eerste paragraaf een algemene beschrijving van herstelbemiddeling waarbij we ingaan op de historiek, de wettelijke verankering, formele afspraken en het proces. In de tweede paragraaf komt de procedure in de praktijk aan bod. Daarna worden de rol van het parket, de jeugdrechtbank en de substituten bij de uitvoering en afronding van het bemiddelingstraject belicht. Deze paragraaf wordt vervolgd met een weergave van de werkwijze en ervaringen van de HCA-diensten.

Voor de beschrijving van de bemiddelingsprocedure en werkwijze van de magistratuur en de HCA-diensten is gebruikgemaakt van diverse bronnen. Uitgangspunt zijn interviews, de wetgeving, de implementatieopdracht en het samenwerkingsakkoord tussen de Federale staat en de Gemeenschappen inzake het herstelrechtelijk aanbod. Er is gesproken met parketcriminologen, substituten en jeugdrechters van verschillende arrondissementen en daarnaast is er een drietal groepsinterviews geweest met de coördinatoren herstelbemiddeling van de HCA-diensten. Ook is aan de hand van een inventarisatielijst de werkwijze binnen de verschillende arrondissementen in Vlaanderen en Brussel in beeld gebracht. Aanvullend, zijn jaarverslagen van de HCA-diensten en overige relevante stukken bestudeerd.

3.1 Herstelbemiddeling in perspectief

In de eerste subparagraaf wordt de ontstaansgeschiedenis van herstelbemiddeling beschreven. Herstelbemiddeling is ontstaan vanuit een aantal herstelgerichte projecten en is in de loop der tijd verder ontwikkeld. In 2006 heeft herstelbemiddeling zijn wettelijke grondslag gekregen. Dit wordt in subparagraaf 3.1.2 weergegeven. Daarna volgt in 3.1.3 een weergave van de formele afspraken en procedures inzake herstelbemiddeling en wordt er kort ingegaan op de finaliteit. De procesbeschrijving komt in de laatste subparagraaf aan bod.

3.1.1 Ontstaan vanuit de praktijk

Herstelbemiddeling is ontstaan vanuit enkele herstelgerichte projecten die in de jaren tachtig zijn opgezet. De oprichters van Oikoten organiseerden in 1982 de eerste onthemende projecten. De oprichters zagen dat jongeren in de hulpverlening vastliepen en daarna in een gemeenschapsinstelling in een uitzichtloze situatie terechtkwamen. Het ging hier om jongeren die herhaaldelijk in beeld kwamen. De achterliggende filosofie van de onthemende projecten is als volgt: 'jonge mensen helpt men door hen als volwaardige personen een reële verantwoordelijkheid te geven, niet door ze te beschermen'.¹

In 1987 heeft Oikoten, in opdracht van het Vlaams Gemeenschapsministerie voor Gezin en Welzijnszorg, naast de onthemende projecten ook preventieve projecten ontwikkeld. Gezien het belang van het reageren op het eerste delinquente gedrag van jongeren is bemiddeling tot stand gekomen. Om de geloofwaardigheid van de jongeren te herstellen en de relaties met de maatschappij te versterken, werd in eerste instantie de 'dienstverlening aan de gemeenschap' opgezet. Het spreekt voor zich dat de projecten in de loop van de jaren een ontwikkeling hebben doorgemaakt. Op basis van ervaringen, externe veranderingen of veranderde inzichten zijn de projecten aangepast. Zo werd dienstverlening aan de gemeenschap door minderjarige verdachten ervaren als een straf en de benadeelden bleven volledig buiten beeld waardoor de ouders van de verdachten alsnog de geleden schade konden vergoeden. De oplossing lag erin om slachtoffers systematisch te betrekken bij het gehele proces. De praktijk wees uit dat benadeelden wel wilden meewerken, maar niet alleen vanuit het pedagogisch belang voor de minderjarige verdachte. Erkenning en financiële compensatie bleken voor slachtoffers van groot belang. Dit evolueerde tot een bemiddelingspraktijk. Er werd geprobeerd de jongere te responsabiliseren door hem aan te moedigen verantwoordelijkheid te nemen in het herstel van de door hem veroorzaakte schade. De slachtoffers kregen hierbij voor het eerst ook een rol; zij kregen de kans om betrokken te zijn in de reactie op het gepleegde feit. Het schadeherstel betrof veelal een financiële schadevergoeding die later via het vereffeningfonds geregeld kon worden. In ruil voor vrijwilligerswerk bij een humanitaire instelling kwam het geld dan bij het slachtoffer terecht. Het bemiddelingsmodel wekte veel interesse en de eerste bemiddelingsdienst ontstond in het arrondissement Leuven. In 1998 kreeg Oikoten van de Vlaamse Gemeenschap de opdracht voor implementatie van het herstelbemiddelingsmodel in Vlaanderen. In 1999 pleitte het Vlaams Parlement in een resolutie voor een veralgemening en een standaardisatie van het aanbod van herstelbemiddelingen en andere alternatieve afhandelingen voor minderjarigen. Elk Vlaams arrondissement kent nu een aanbod van herstelbemiddeling.²

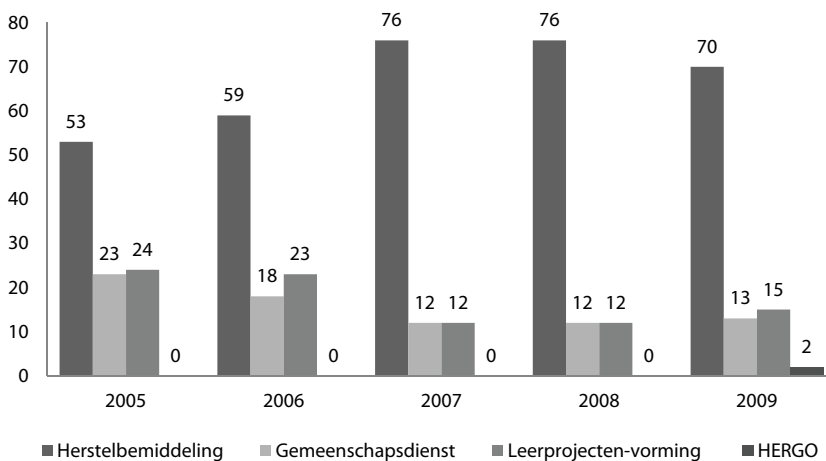
3.1.2 Wettelijke verankering

Met de herziene Jeugdbeschermingswet in 2006 heeft bemiddeling zijn wettelijke grondslag gekregen. De Jeugdbeschermingswet voorziet erin dat de Procureur des Konings de mogelijkheid krijgt tot het voorstellen van herstelbemiddeling. Terwijl het parket ook herstelbemiddeling kan voorstellen, is het voorstellen en opleggen van andere alternatieve maatregelen volgens de wet alleen voorbehouden aan de jeugdrechter. De wetgever heeft gemeend dat het aanbieden van maatregelen, zoals een gemeenschapdienst en vorming door het parket, niet langer wenselijk is en dit omwille van het vermoeden van onschuld.³ Vóór de herziene wet op de jeugdbescherming in 2006 was er geen wettelijke basis voor het voorstellen

van herstelbemiddeling of andere alternatieve maatregelen door de Procureur des Konings. Parketmagistraten namen zelf het initiatief in de keuze voor een gemeenschapsdienst of een herstelbemiddeling als maatregel. Ook uit de interviews met leden van de magistratuur blijkt dat bij een aantal van de bevroegde arrondissementen al voor de wetwijziging herstelbemiddeling op parketniveau werd aangeboden. In sommige van de bevroegde arrondissementen – onder andere Brussel, Turnhout en vooral Antwerpen – was het daarnaast gangbaar dat de Procureur des Konings ook andere alternatieve maatregelen voorstelde, zoals de gemeenschapsdienst en vorming. Voordat een alternatieve maatregel werd aangeboden, voerde het parket altijd een gesprek met de verdachte. Dit wordt nu bij het aanbieden van herstelbemiddeling niet meer gedaan. Een respondent vindt dit een gemis; een gesprek met een Procureur des Konings kan ook een preventieve werking hebben. Ook zegt een enkele respondent het palet aan alternatieve maatregelen te missen. ‘Waar voorheen naar een passende maatregel gekeken kon worden, moet nu altijd herstelbemiddeling worden voorgesteld.’ Naast een aanbod voor herstelbemiddeling kan de Procureur des Konings geen andere alternatieve maatregelen meer voorstellen. Volgens respondenten wordt nu in de meeste gevallen herstelbemiddeling aangeboden, waar voorheen gekozen werd voor een andere maatregel, zoals een gemeenschapsdienst.

Aan het verloop van het HCA-aanbod, zoals weergegeven in figuur 3.1, is te zien dat de gemeenschapsdienst en de vorming na 2006 minder vaak zijn aangeboden; herstelbemiddeling lijkt hiervoor in de plaats te zijn gekomen. Er is met andere woorden een verschuiving binnen het HCA-aanbod te zien.

Figuur 3.1 – Percentage verwijzingen HCA-aanbod per jaar in procenten ⁴

Herstelbemiddeling kon aanvankelijk volgens artikel 37 bis§1 van de wet betreffende de jeugdbescherming worden aangeboden indien:

1. er ernstige aanwijzing van schuld bestaat,
2. de betrokkene het als misdrijf omschreven feit niet ontkent en
3. er een geïdentificeerd slachtoffer is.

Daarnaast kan een herstelrechtelijk aanbod alleen worden toegepast indien de betrokken personen er uitdrukkelijk en zonder voorbehoud mee instemmen. Zij moeten dit tevens blijven doen zolang de bemiddeling duurt. De eerste twee voorwaarden zijn in maart 2008 door het Grondwettelijke Hof wettelijk vernietigd.⁵ Vanwege het schenden van het uitgangspunt van het vermoeden van onschuld zijn deze twee criteria komen te vervallen. De enige wettelijke voorwaarde die blijft gelden, is dat er een geïdentificeerd slachtoffer moet zijn.⁶ Later in dit hoofdstuk komen we terug op de vraag hoe er in de praktijk tegen deze wijziging aangekeken wordt en wat dit betekent.

3.1.3 Korte procesbeschrijving

Indien een minderjarige verdacht wordt van een als misdrijf omschreven feit (MOF), kan hij in aanmerking komen voor herstelbemiddeling. Het parket kan bij een zaak met een minderjarige verdachte – naast het aanbieden van herstelbemiddeling – de zaak seponeren, een waarschuwingsbrief sturen, de verdachte minderjarige en zijn wettelijke vertegenwoordigers oproepen en hen wijzen op hun wettelijke verplichtingen en op de risico's die ze lopen (herinnering aan de wet), of de zaak voor de jeugdrechter vorderen. Een combinatie van verschillende maatregelen is soms ook mogelijk.

De Procureur des Konings kan gedurende de gehele rechtspleging herstelbemiddeling voorstellen. Dit houdt in dat zowel gevorderde als openstaande dossiers voor een bemiddeling in aanmerking komen. Bij de gevorderde dossiers – ook wel tussendossier genoemd – heeft het parket het dossier al aangeboden aan de jeugdrechter. Bij elk dossier dat het parket aan de jeugdrechter voorlegt, moet herstelbemiddeling worden overwogen. Als er geen aanbod tot bemiddeling wordt gedaan maar enkel wordt gevorderd dan moet de Procureur des Konings dit motiveren.⁷ De openstaande dossiers zijn (nog) niet aan de jeugdrechter voorgelegd en in deze gevallen kan het parket ook herstelbemiddeling aanbieden. Indien de Procureur des Konings besluit geen herstelbemiddeling voor te stellen, moet hij dit ook motiveren.

De jeugdrechter kan ook besluiten om herstelbemiddeling aan te bieden; hij kan het echter niet opleggen. Daarnaast heeft de jeugdrechter een breder arsenaal aan maatregelen, welke wel opgelegd kunnen worden, tot zijn beschikking. De jeugdrechter kan bijvoorbeeld een gemeenschapsdienst (werkstraf), het naleven van bepaalde voorwaarden of een plaatsing in een Voorziening Bijzondere Jeugdzorg opleggen. Alleen de maatregelen die de jeugdrechter bij vonnis oplegt, worden bijgehouden in het centrale strafregister (strafblad minderjarigen). Concreet houdt dit in dat bemiddelingstrajecten die door de Procureurs des Konings of de jeugdrechter worden aangeboden, niet worden genoteerd in het centrale register. Dit omdat herstelbemiddeling wordt aangeboden en niet wordt opgelegd.

Herstelbemiddeling is bedoeld om de schade, welke voortvloeit uit het misdrijf, te herstellen. Het traject van bemiddeling gebeurt op basis van vrijwillige deelname van de minderjarige verdachte, zijn ouders en het slachtoffer en/of benadeelde.⁸ De partijen beslissen zelf of zij op het aanbod voor bemiddeling in willen gaan. Het aanbod kan ook worden afgeslagen.

Het bemiddelingstraject wordt begeleid door een onpartijdige derde, werkzaam bij een dienst voor herstelgerichte en constructieve afhandeling, kortweg HCA-dienst genoemd. In Vlaanderen en Brussel zijn er in totaal tien initiatiefnemers (HCA-diensten) voor de veertien gerechtelijke arrondissementen die de uitvoering van herstelbemiddeling voor hun rekening nemen. De neutrale bemiddelaar werkt onafhankelijk van justitie en is er voor zowel de verdachte als het slachtoffer. Beide partijen dienen gelijkwaardig te worden behandeld. Daarnaast is alles wat door de partijen in het kader van de herstelbemiddeling wordt gezegd, vertrouwelijk. Dit betekent dat informatie onder geen voorwaarde aan de gerechtelijke instanties ter kennis kan worden gebracht.

Tijdens het bemiddelingstraject proberen alle betrokkenen tot een gezamenlijke oplossing te komen. De partijen krijgen de kans om zelf te zoeken naar de best mogelijke oplossing voor de gevolgen van de feiten. Er wordt toegewerkt naar het opstellen van een overeenkomst tussen de minderjarige verdachte en het slachtoffer. Bij de wijze van bemiddeling kunnen drie varianten onderscheiden worden:⁹

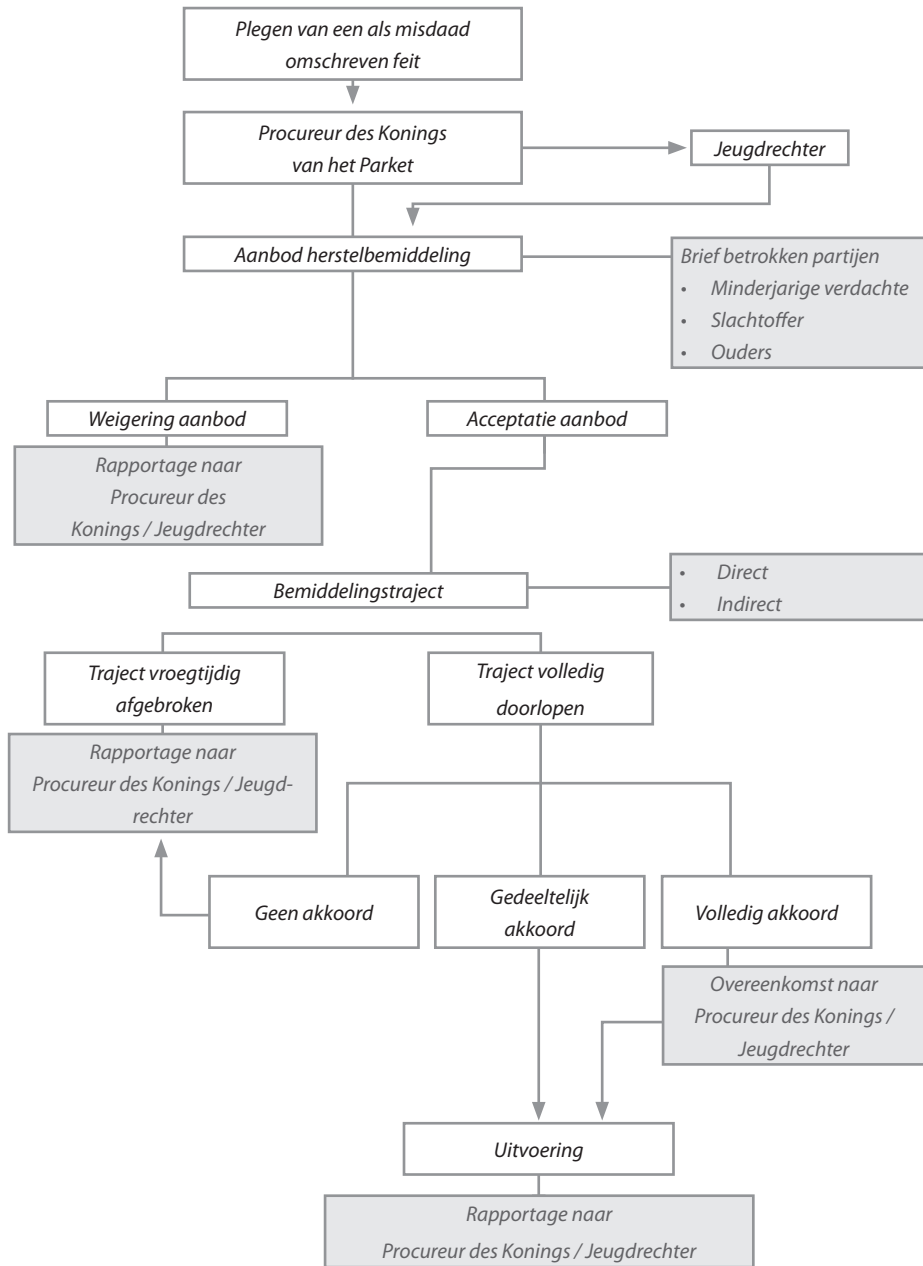
- Directe bemiddeling: de partijen hebben een fysieke ontmoeting in het bijzijn van de bemiddelaar;
- Indirecte bemiddeling: de bemiddelaar pendelt tussen de partijen en er is geen sprake van persoonlijk fysiek contact tussen de partijen.
- Ontmoeting: de partijen ontmoeten elkaar zonder aanwezigheid van de bemiddelaar.

Het traject heeft in principe een duur van gemiddeld vier maanden. De herstelbemiddeling eindigt wanneer alle partijen tot een gezamenlijke overeenkomst komen. In deze overeenkomst wordt de wijze van schadeherstel vastgelegd. Een volledige overeenkomst is door alle partijen ondertekend. Vanuit de HCA-diensten gaat een rapportage met de inhoud van de overeenkomst naar de verwijzende instantie. Het kan voorkomen dat partijen instemmen met bemiddeling, maar dat het traject later toch wordt afgebroken of dat er geen of een gedeeltelijke overeenkomst wordt getekend. De bemiddelingsdiensten rapporten de bemiddelingsuitkomst 'blind' terug aan de verwijzer. Er wordt niet gerapporteerd welke partij niet op het aanbod in wil gaan. Het voortijdig beëindigen of het niet-komen tot een overeenkomst, kan op deze wijze niet ten nadele van de minderjarige verdachte worden gebruikt. Vervolgens bepaalt het parket of de jeugdrechtbank of er vervolgstappen ondernomen moeten worden.

Bij de vraag wanneer een herstelbemiddeling geslaagd is, staan we later in dit hoofdstuk stil. Is dit alleen bij een ondertekende overeenkomst of zijn er ook andere vormen van succesvolle herstelbemiddeling te benoemen? Deze vraag houdt verband met de finaliteit die aan herstelbemiddeling wordt toegekend.

Door de HCA-diensten wordt ten slotte ook opvolging geboden. Na de bemiddeling wordt toegezien op het naleven van de overeenkomst. Gekeken wordt of de verdachte zich aan zijn afspraken houdt en zijn eventuele financiële verplichtingen nakomt. In figuur 3.2 is het proces van herstelbemiddeling schematisch weergegeven.¹⁰

Figuur 3.2 – Proces herstelbemiddeling van een als misdrijf omschreven feit

3.1.4 Formele afspraken en finaliteit

In aanvulling op de voorgaande tekst over proces en wetgeving, schetsen we de formele procedures ten aanzien van herstelbemiddeling en gaan we kort in op wat er op basis van formele documentatie bekend is over de finaliteit van herstelbemiddeling.¹¹ De basis voor de hiernavolgende afspraken betreft het samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat en de Gemeenschappen inzake de organisatie (en financiering) van het herstelrechterlijk aanbod (2006).¹²

1. Bemiddeling wordt altijd overwogen: het parket moet altijd overwegen om tot bemiddeling over te gaan, tenzij het besluit de zaak zonder gevolg te seponeren. Daarbij geldt een motiveringsplicht wat wil zeggen dat de beslissing schriftelijk moet worden vastgelegd en gemotiveerd moet worden.¹³ Het parket kan ook tegelijkertijd vorderen en een voorstel voor bemiddeling doen.

2. De verwijzende instantie informeert de HCA-dienst: de verwijzende instantie maakt aan de HCA-dienst het voorstel tot bemiddeling over alsook de identiteit van de betrokkenen.

3. De HCA-dienst heeft binnen acht dagen contact met de partijen: de HCA-dienst moet binnen acht dagen na ontvangst van het voorstel tot bemiddeling van de verwijzende instantie contact opnemen met de slachtoffers en minderjarige verdachten als deze zelf daartoe nog geen initiatief hebben genomen.

*4. De HCA-dienst informeert de verwijzende instantie:*¹⁴ binnen twee maanden, te rekenen van de aanwijzing van de bemiddelingsdienst, moet de HCA-dienst een bondig verslag over de voortgang van de opgestarte bemiddeling aan de verwijzende instantie overleggen. Wanneer een bemiddeling niet of niet langer mogelijk is, moet de HCA-dienst de verwijzende instantie daarvan binnen een maand op de hoogte brengen middels een bondig verslag. Bij een afgeronde bemiddeling waarbij een akkoord is ondertekend, wordt dit akkoord overgemaakt aan de verwijzende instantie ter goedkeuring (parket) dan wel ter homologatie (jeugdrechtbank, jeugdrechter). De HCA-dienst stelt voor de verwijzer ook een verslag op over de uitvoering van het akkoord.¹⁵

Intermezzo – bondig verslag

De schriftelijke terugkoppeling die de HCA-diensten aan de verwijzende instanties moeten doen, betreft altijd een bondig verslag. De bondigheid van het verslag is ingegeven door de doelstelling om de bemiddelingsdienst optimaal zijn vertrouwensrol ten aanzien van de jongere en het slachtoffer te laten vervullen. De informatie die schade kan berokkenen aan de minderjarige verdachte of het slachtoffer wordt om die reden niet opgenomen in het verslag. Een verslag bevat in geval van een niet-opgestarte bemiddeling de reden daarvan geformuleerd als: één van de partijen werd niet bereikt, één van de partijen wenst niet deel te nemen, de partijen hebben reeds een akkoord of het slachtoffer heeft geen wensen of één van de voorwaarden voor bemiddeling is niet meer vervuld. Een verslag bevat in geval van een bemiddeling zonder resultaat de namen van de gecontacteerde partijen met de informatie dat tussen hen geen overeenkomst werd bereikt en eventueel andere informatie waarvan de mededeling ervan voor akkoord getekend is door de partijen. In geval van een bemiddeling met

akkoord wordt het akkoord aan de verwijzende instantie overgemaakt evenals een beknopt verslag over de uitvoering ervan.

5. *De verwijzende instantie vraagt geen aanvullende informatie op bij de HCA-dienst:* de verwijzende instanties beschikken met het verslag over voldoende elementen om het dossier verder te behandelen. Er zullen geen aanvullende inlichtingen bij de HCA-diensten worden opgevraagd.

6. *De HCA-dienst is onafhankelijk:* de onafhankelijkheid van de bemiddelingsdiensten wordt beklemtoond, evenals de regel dat, ingeval van mislukking van de bemiddeling, noch de erkenning van de werkelijkheid van het misdrijf door de jongere, noch het verloop of het resultaat van de bemiddeling ten nadele van de jongere kan worden gebruikt door de jeugdrechtbank, de jeugdrechter of het parket. De gerechtelijke instanties moeten deze onafhankelijkheid respecteren.

Finaliteit

Gezien de wettelijke verankering van de herstelbemiddeling en de uitbreiding van het aanbod in de loop der jaren is besloten het aanbod binnen het erkennings- en subsidiëringbesluit voor de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand (1994) als erkende werkvorm op te nemen.¹⁶ Om erkend te worden en te blijven, moeten de HCA-diensten aan een aantal voorwaarden voldoen. Een algemene voorwaarde is dat de HCA-dienst de algemene doelstellingen van herstelbemiddeling formuleert en operationaliseert. Volgens het erkennings- en subsidiëringbesluit dient de hulp- en dienstverlening bij te dragen aan het oplossen van de problemen zoals die geformuleerd werden door en in overleg met de minderjarige en het gezin waartoe hij of zij behoort. In het samenwerkingsakkoord en in het erkennings- en subsidiëringbesluit is bemiddeling omschreven als een overleg c.q. communicatieproces tussen de minderjarige verdachte, zijn ouders en het slachtoffer met als doel hen de mogelijkheid te bieden om samen met de hulp van een bemiddelaar aan de gevolgen van een als misdrijf omschreven feit tegemoet te komen. Vrij vertaald, kan de finaliteit van herstelbemiddeling op basis van deze officiële documenten omschreven worden als het door middel van communiceren komen tot een tegemoetkoming aan de gevolgen van een als misdrijf omschreven feit. Uit de interviews met de HCA-diensten komt naar voren dat in hun optiek het communicatieproces op zichzelf de finaliteit van herstelbemiddeling is. Een hardere doelstelling ten aanzien van het aanbod wordt eerder geformuleerd in het samenwerkingsakkoord inzake het herstelrechtelijke aanbod (2006): de HCA-diensten moeten streven naar 45 opgestarte bemiddelingen per jaar per VTE (voltijds equivalent).¹⁷ In 2011 is ook de bepaling inzake caseload in de Vlaamse regelgeving gewijzigd door de aanpassing van zowel het aantal dossiers dat recht heeft op bijkomende middelen als de forfaitaire bijdrage per dossier herstelbemiddeling bovenop het basiskader.¹⁸

3.2 Doorverwijzing magistratuur in de praktijk

In deze paragraaf wordt nader ingegaan op de werkwijze van de magistratuur. Eerst beschrijven we de manier waarop het parket dossiers doorverwijst voor herstelbemiddeling. In de daaropvolgende paragraaf komt de doorverwijzingsprocedure op jeugdrechtbankniveau aan

bod. De ervaringen van de respondenten (jeugdrechtters, substituten en parketcriminologen) met herstelbemiddeling worden beschreven. Tot slot wordt de uitvoering van herstelbemiddeling kort toegelicht.

3.2.1 Op parketniveau

Het dossier van de minderjarige verdachte, die een als misdrijf omschreven feit heeft gepleegd, wordt in eerste instantie behandeld op het parket van de Procureur des Konings. Deze kan herstelbemiddeling aanbieden. De Procureur des Konings is niet verplicht om herstelbemiddeling aan te bieden, maar is er wel aan gehouden om een doorverwijzing naar herstelbemiddeling te overwegen.¹⁹ Sinds de wetswijziging van 2006 en door het arrest van het Grondwettelijk Hof is nog slechts een van de drie wettelijke voorwaarden voor het aanbieden van herstelbemiddeling van kracht; er dient sprake te zijn van ‘een geïdentificeerd slachtoffer’. De overige twee voorwaarden (‘voldoende aanwijzing van schuld’ en ‘bekennende verdachte’) zijn vernietigd terwijl deze volgens de respondenten nog wel belangrijk zijn. Het is volgens de respondenten eigenlijk niet mogelijk om een bemiddelingstraject te starten met een verdachte die het als misdrijf omschreven feit of zijn aandeel hierin ontkent.

“Een verdachte hoeft de feiten niet te bekennen, maar mag ze ook niet ontkennen.”

Als er geen (gedeeltelijke) erkenning is van de veroorzaakte schade, kan men niet werken aan het herstel hiervan, zo is de mening van de meeste respondenten. Daarnaast vinden respondenten het van belang dat het politieonderzoek is afgerond (alle verklaringen zijn opgenomen) alvorens bemiddeling wordt aangeboden. Pas dan kan de rol van de verdachte duidelijk in beeld worden gebracht en kan er gekeken worden of er voldoende aanwijzingen voor schuld zijn. Het is volgens de respondenten niet aan de HCA-diensten om aan waarheidsvinding te doen.²⁰

Bij sommige van de bevroegde arrondissementen wordt er geen bemiddeling voorgesteld wanneer de minderjarige verdachte zijn aanwezigheid bij het feit of enige betrokkenheid ontkent. Dit omdat men op voorhand al weet dat de dossiers terugkomen; zonder een aanwijsbare verdachte kan er namelijk geen herstelbemiddeling worden gestart. Een ander argument om deze dossiers niet door te sturen, is dat het slachtoffer dan ‘secundaire criminalisering’ kan ondergaan. Bij een ontkenkende verdachte kan het slachtoffer zich niet serieus genomen voelen, wat traumatisch kan zijn. Andere arrondissementen vinden een ontkenkende verdachte eveneens problematisch maar stellen herstelbemiddeling toch voor. Dit omdat alle slachtoffers een aanbod voor bemiddeling moeten krijgen en omdat de wet het impliciet voorschrijft.

Overwegingen aanbieden herstelbemiddeling

Aan de respondenten is gevraagd welke overwegingen aan de doorverwijzing ten grondslag liggen en wat daarbij belangrijke factoren zijn. De antwoorden van de respondenten lopen uiteen. Zo zijn er respondenten die zeggen geen dossiers op voorhand uit te sluiten.

“In principe moet er altijd herstelbemiddeling worden aangeboden, ongeacht de feiten die zijn gepleegd of het type minderjarige verdachte.”

Andere respondenten houden bij de overweging tot het al dan niet aanbieden van herstelbemiddeling wel rekening met de kenmerken van het dossier en van de minderjarige verdachte en/of het slachtoffer. Door het parket in Brussel wordt er bijvoorbeeld naar het gehele dossier gekeken; de ernst van de feiten, de schade en achtergrond van de verdachte en het slachtoffer. Wanneer er bijvoorbeeld sprake is van zeer ernstige misdrijven, zoals diefstal met geweld gepleegd bij nacht met meerdere personen, dan wordt er door het parket geen herstelbemiddeling voorgesteld. Andere respondenten geven aan dat zedenmisdrijven (incest) worden uitgesloten van bemiddeling. Familiale situaties vragen om het dossier in het kader van een problematische opvoedsituatie te bekijken, in plaats van het voorstellen van een bemiddeling, menen zij. Er zijn ook respondenten die vinden dat bemiddeling bij zedenmisdrijven juist zinvol kan zijn.

Bij zaken waar sprake is van complexe of grote schadebedragen kan volgens een aantal respondenten ook beter geen herstelbemiddeling worden aangeboden. De dossiers met inmenging van een verzekeringsmaatschappij zijn vaak ingewikkelder. Er is dan expertise nodig van deskundigen wat het bemiddelingsproces kan vertragen. Om zaken te bespoedigen, is volgens enkele respondenten de inmenging van de jeugdrechter noodzakelijk.

Een andere, aanvullende voorwaarde in onder andere Turnhout, Oudenaarde en Gent is dat de minderjarige verdachte ten minste twaalf jaar moet zijn op het moment van het plegen van de feiten. De overweging daarbij is dat een twaalfminder niet in staat is om het communicatietraject aan te gaan. Bij deze trajecten zou het dan enkel gaan om schadeherstel. De minimumleeftijd van de verdachten is hoe dan ook een onderwerp van gesprek. In de wet is geen ondergrens voor de leeftijd van minderjarigen opgenomen waardoor er een enkele keer – zeker bij groepsfeiten – in andere arrondissementen ook verdachten van onder de twaalf voor bemiddeling worden voorgesteld. Voor HCA-diensten levert dit soms problemen op waar we later bij stilstaan.

De bereidheid van de parketten om de inspanningen te leveren, is er zeker omdat ze ervan overtuigd zijn dat herstelbemiddeling een zinvolle maatregel is. Maar zij zijn tegelijkertijd van mening dat het rendement van de maatregel omhoog moet. Bij een groot deel van de doorverwijzingen wordt namelijk geen bemiddelingstraject opgestart.

Verskillende rollen van de parketcriminoloog

In Vlaanderen en Brussel zijn er veertien parketten²¹ die herstelbemiddeling kunnen aanbieden.²² Bij een aantal van deze parketten spelen de, sinds 2006 tewerkgestelde, parketcriminologen een belangrijke rol bij de procedure van de doorverwijzing. In Antwerpen kan herstelbemiddeling bijvoorbeeld ook worden aangeboden op advies van de parketcriminoloog. Bij andere parketten (bijvoorbeeld Gent en Dendermonde) fungeren parketcriminologen louter en alleen als aanspreekpunt voor de HCA-diensten en zijn zij belast met het monitoren van de opvolging. Zij spelen met andere woorden geen rol bij de doorverwijzing.

Herstelbemiddeling en vorderen tegelijkertijd: een discussie

De huidige wetgeving is onduidelijk over het tegelijk vorderen door de jeugdrechter en het voorstellen van herstelbemiddeling. Vanuit onderhavig onderzoek wordt duidelijk dat daarover in de praktijk dan ook uiteenlopende meningen bestaan. Er bestaat discussie over en op parketniveau worden verschillende werkwijzen aangetroffen (zie tabel 3.1). Na een inventa-

risatie bij alle parketcriminologen in Vlaanderen en Brussel blijkt dat de meeste parketten naast een aanbod voor bemiddeling het dossier gelijktijdig voor de jeugdrechtbank kunnen vorderen. In Leuven wordt er altijd bemiddeling aangeboden, ook als het dossier voor de jeugdrechter wordt gebracht. De arrondissementen Brussel, Hasselt en Turnhout vormen een uitzondering; hier is een gelijktijdige vordering op jeugdrechtbankniveau niet mogelijk. In Brussel wordt bijvoorbeeld een zeer bewuste keuze gemaakt: er wordt geen bemiddeling op parketniveau voorgesteld na vordering bij de jeugdrechtbank. Een dubbeltraject is in dit arrondissement administratief niet haalbaar. Daarnaast is het volgens een respondent ‘...verwarrend voor de minderjarige verdachte, omdat hij dan op twee niveaus blijft zweven.’ Al met al treffen we verschillende werkwijzen aan en staan werkwijzen soms ook weer ter discussie. Later in dit hoofdstuk gaan we in op de weerslag van deze diversiteit in werkwijzen voor de praktijk.

Tabel 3.1 – Overzicht mogelijkheid voor tussendossiers naar arrondissement

Arrondissement	Mogelijkheid bemiddelingsaanbod en gelijktijdig vorderen
Antwerpen	ja
Brugge	ja
Brussel	nee
Dendermonde	ja ²³
Gent	ja
Hasselt	nee
Ieper	nee
Kortrijk	ja
Leuven	ja
Mechelen	ja
Oudenaarde	ja
Turnhout	nee
Tongeren	ja
Veurne	ja

Administratieve taken

Wanneer de Procureur des Konings beslist om bemiddeling aan te bieden dan informeert hij de minderjarige verdachte, de personen die het ouderlijk gezag over hem uitvoeren²⁴ en het slachtoffer schriftelijk over het feit dat zij kunnen deelnemen aan de bemiddeling. Indien het slachtoffer ook minderjarig is, worden zijn of haar ouders eveneens ingelicht. In de brief staat vermeld dat de betrokken partijen zich kunnen wenden tot de daartoe aangewezen HCA-dienst. Ook wordt vermeld dat de partijen advies in kunnen winnen bij een advocaat alvorens ze de bemiddeling instappen. De betreffende HCA-dienst wordt tevens van het voorstel tot bemiddeling op de hoogte gesteld (zij ontvangen een kopie van de verzonden brieven). Sommige respondenten vinden dat de administratieve taken meer bij de HCA-diensten

moeten komen te liggen. De HCA-diensten zouden in hun ogen het versturen van de brieven en uitnodigen van de partijen beter voor hun rekening kunnen nemen. Op deze manier kan het parket worden ontlast en kunnen de HCA-diensten de administratie van het proces in eigen hand houden. Momenteel gebeurt dit alleen bij het arrondissement in Antwerpen. Op basis van de gesprekken met de HCA-diensten zullen de pro's en contra's van de diverse werkwijzen worden geschetst.

3.2.2 Op jeugdrechtbankniveau

Naast de Procureur des Konings kan de jeugdrechter of de jeugdrechtbank bemiddeling voorstellen; bemiddeling kan echter niet worden opgelegd. Partijen dienen vrijwillig de bemiddeling in te stappen. Volgens de herziene Jeugdbeschermingswet van 2006 is de jeugdrechter eraan gehouden om in eerste instantie de mogelijkheden voor bemiddeling te onderzoeken en minstens te overwegen alvorens hij verdere beslissingen neemt. Indien de jeugdrechter besluit om herstelbemiddeling voor te stellen, informeert hij, net zo als de Procureur des Konings, de betrokken partijen schriftelijk over het voorstel van bemiddeling. Ook wordt vermeld dat de partijen raad in kunnen winnen bij een advocaat alvorens ze de bemiddeling instappen. De betrokken partijen kunnen zich vervolgens wenden tot de daartoe aangewezen HCA-dienst. Uit de interviews en de uitgevoerde inventarisatie blijkt dat in de meeste arrondissementen niet of slechts incidenteel door een jeugdrechter een bemiddelingstraject wordt voorgesteld. Uitzondering is het arrondissement Brussel, want hier wordt het in de regel wel standaard door de jeugdrechter voorgesteld.

Uit de interviews blijken drie redenen waarom jeugdrechters weinig gebruikmaken van de mogelijkheid tot het aanbieden van herstelbemiddeling. Ten eerste volgt de jeugdrechter vaak het advies van het parket. Indien de Procureur des Konings herstelbemiddeling niet haalbaar acht en de partijen geen bemiddeling aanbiedt, dan ziet de jeugdrechter hier ook vanaf. Ten tweede kan de termijn tussen het plegen van het feit en het verschijnen op de zitting lang zijn. In deze gevallen is het volgens de respondenten niet zinvol meer om herstelbemiddeling voor te stellen. Er is dan te veel tijd verstreken en de kans op een succesvolle bemiddeling wordt nihil geacht. Ten derde zijn niet alle jeugdrechters even goed bekend met herstelbemiddeling en de bijbehorende procedures.²⁵

3.3 Uitvoering van het bemiddelingstraject in de praktijk

De bemiddeling wordt door een daartoe aangewezen HCA-dienst uitgevoerd. Nadat de HCA-dienst de persoonsgegevens van de betrokken deelnemers schriftelijk heeft ontvangen, kan de uitvoering van het bemiddelingstraject van start gaan.²⁶

In deze paragraaf passeert een aantal onderwerpen met betrekking tot de uitvoering van de herstelbemiddeling de revue, waarbij knel-, aandachtspunten en succesfactoren vanuit de gesprekken met jeugdrechters, substituten en parketcriminologen alsmede van de coördinatoren van de HCA-diensten aan de orde komen.

Tabel 3.2 – Arrondissementen en hun koppeling aan de aangewezen HCA-dienst(en)

Arrondissement	Aangewezen HCA-dienst
Antwerpen	ADAM (Centrum Antwerpen) en HCA Elegast (overige gemeenten Antwerpen) ²⁷
Brugge	BAAB (Brugge)
Brussel	Alba (Brussel)
Dendermonde	HCA Oost-Vlaanderen (Gent)
Gent	HCA Oost-Vlaanderen (Gent)
Hasselt	BAAL (Hasselt)
Ieper	DIVAM (Ieper)
Kortrijk	COHEsie (Kortrijk)
Leuven	Alba (Leuven)
Mechelen	BIC (Mechelen)
Oudenaarde	HCA Oost-Vlaanderen (Gent)
Turnhout	CAFT (Turnhout)
Tongeren	BAAL (Hasselt)
Veurne	DIVAM (Ieper)

Wanneer herstelbemiddeling aanbieden?

Tot maart 2008 waren er drie voorwaarden voor het aanbieden van herstelbemiddeling. Er moet een aanwijsbaar slachtoffer zijn, er mag geen ontkenning door de verdachte zijn en er moet voldoende aanwijzing voor schuld zijn. Na maart 2008 zijn de twee laatste voorwaarden door het Grondwettelijke Hof wettelijk vernietigd.²⁸ In de praktijk van de bemiddeling – zo blijkt uit de interviews met de HCA-diensten – is het heel lastig, zo niet onmogelijk, om te bemiddelen met een verdachte die niet bekent:

“...Als een verdachte ontkent, heeft het geen zin en wordt het dossier retour gestuurd met als opmerking dat het dossier niet aan de criteria voldoet.”

In de praktijk lost dit zich wel op want na (telefonisch) contact checken de HCA-diensten als eerste of het aanbod geaccepteerd wordt en een ontkenkende verdachte zal dit over het algemeen niet doen. Er blijkt verder ook een verschil te zijn tussen bekennen en de verantwoordelijkheid nemen.

“...Je kunt niet werken met een dader die de feiten ontkent. Het hoeft geen bekentenis te zijn, maar hij dient wel deels zijn verantwoordelijkheid te nemen. Ontkennen is heel relatief. Als de ouders erbij zijn, wordt er vaker ontkend door de jongere. Als je vraagt of ze de verantwoordelijkheid willen nemen, willen ze dat vaak wel: ‘ik heb het raam niet kapot gemaakt, maar was er wel bij’.”

In de interviews is aan de HCA-diensten doorgevraagd of men zelf als dienst ‘eigen’ in- of uitsluitingcriteria hanteert bij het al dan niet opstarten van een dossier. Veel HCA-diensten

vinden twaalf jaar de ondergrens voor bemiddeling. Communicatie staat immers centraal en derhalve is er ook een ondergrens als het gaat om de leeftijd. In sommige dossiers – bijvoorbeeld bij groepsfeiten – bemiddelt men overigens wel twaalfminners, maar:

“...laatst kregen we een dossier met een vierjarige. Ja dan valt er niets te bemiddelen.”

Wel ziet een aantal HCA-diensten het aanbod van twaalfminners toenemen en wellicht is het goed om daarover met de parketten in gesprek te gaan:

“...kinderen vragen een andere aanpak en benadering dan jongeren.”

Tot slot geeft een aantal diensten aan dat een laag IQ geen uitsluitingcriterium is, maar in sommige gevallen de bemiddeling wel erg lastig en soms zelfs onmogelijk maakt, omdat de communicatie niet goed op gang kan komen.

Instream, wachtlijsten en termijnen

In de wet staat dat het parket altijd de overweging moet maken tot het aanbieden van herstelbemiddeling (lineair aanbod), maar in de optiek van een aantal HCA-diensten worden niet alle zaken doorgestuurd. De instroom is in de loop der jaren aan verandering onderhevig en soms kwetsbaar. Een aantal HCA-diensten heeft in 2010 te kampen gehad met een daling van de instroom. De instroom kan beïnvloed worden door op het oog kleine veranderingen. Een nieuwe medewerker op het parket die nog niet helemaal op de hoogte is, een nieuwe parketmagistraat, een medewerker op het parket die geen waarde hecht aan herstelbemiddeling, administratieve druk bij parketten of een vakantie van parketmedewerkers laten soms al een daling van de instroom zien. Een ontwikkeling die daarnaast door een aantal HCA-diensten wordt gezien, is dat het aantal tussendossiers toeneemt.

Respondenten van de parketten merken dat er bij een klein aantal HCA-diensten in het recente verleden lange wachtlijsten waren. In deze gevallen kon er soms een periode van maanden overheen gaan voordat de HCA-diensten de gelegenheid hadden om de partijen voor de eerste keer te contacteren. Bij herstelbemiddeling is een snelle reactie van de magistratuur en de HCA-diensten van belang; ‘...hoe sneller een reactie, hoe beter.’ Een snelle doorverwijzing en contactname zullen de bereidheid van verdachten en slachtoffers om in te gaan op het aanbod verhogen. Ook is het naar de verdachte een ‘goed signaal’ als zijn gedrag directe consequenties heeft. Op het moment van interviewen – april 2011 – kent geen van de HCA-diensten nog een wachtlijst.

Wanneer de termijnen tussen het plegen van het strafbaar feit en de start van de herstelbemiddeling onderwerp van gesprek zijn, blijkt dat het antwoord op ‘de ideale termijn’ door de coördinatoren van de HCA-diensten niet eenduidig is. Het hangt ervan af welk perspectief gekozen wordt en om welk type feit het gaat. Vanuit daderperspectief zou het duidelijk zijn om snel te reageren maar een aantal HCA-diensten geeft aan dat het soms erg lang (3 tot 4 maanden) duurt voordat de bemiddeling kan opstarten. Zeker voor jonge verdachten is het volgens hen funest om te lang met de bemiddeling te wachten omdat het feit dan alweer te ver van de verdachten afstaat. Toch is hier sprake van een discrepantie want ook wordt opgemerkt dat het voor de verdachten soms te vroeg kan zijn om te bemiddelen. Zij hebben

tijd nodig om alles te laten bezinken en zullen dan wijzer het proces ingaan. Hetzelfde geldt voor slachtoffers, ook zij moeten er aan toe zijn, er klaar voor zijn. Zeker in combinatie met bepaalde feiten kan een bemiddeling te vroeg of te laat zijn. Bemiddelen, is werken op het tempo van de partijen, op wat de mensen aangeven, dat is de kracht van de bemiddeling.

Wachttijd en contact

De wet (het samenwerkingsakkoord inzake het herstelrechtelijk aanbod) schrijft voor dat de deelnemers, na het aanbod voor bemiddeling, acht dagen de tijd krijgen (te rekenen van ontvangst van het schriftelijk voorstel van de verwijzende instantie) om contact op te nemen met de aangewezen bemiddelingsdienst. Gebeurt dit niet, dan contacteert de HCA-dienst de deelnemers zelf. Uit de interviews met de coördinatoren van de HCA-diensten blijkt dat naar schatting de helft van de deelnemers binnen de gestelde termijn reageert. De acht dagen grens is arbitrair want: '*...de dag waarop de brief gedateerd is, vertrekt de brief niet altijd*'. Er zijn HCA's die een administratieve kracht hebben aangenomen om de termijnen strikt in de gaten te houden en bij te late reactie wordt er gebeld of verstuurt men zelf een tweede brief. Uit de interviews met de HCA-diensten blijkt dat er tussen de diensten verschillen zijn als het gaat om de wijze waarop men met de partijen omgaat. Er zijn diensten die altijd bij het eerste contact op huisbezoek gaan of diensten die eerst bellen en in Antwerpen nodigt men de partijen standaard uit bij de HCA-dienst. Soms bepaalt de werkdruk ook de wijze van het eerste contact. Is het erg druk dan zal er eerder telefonisch contact worden opgenomen. De meeste coördinatoren vinden overigens wel dat het bereiken van de partijen in persoon het meest ideaal is.

Ook de mate van aanclampendheid of vasthoudendheid verschilt per dienst. Er zijn diensten die twee keer een brief sturen en het dossier bij het uitblijven van een positieve reactie afsluiten en er zijn diensten die investeren in meerdere telefonische en *face-to-face* contacten om met de partijen in contact te komen. Goed om aan te geven, is dat er binnen diensten eveneens verschillen in de werkwijze tussen de bemiddelaars bestaan.

Vorderings- of tussendossiers

Veel HCA-diensten hebben te maken met tussendossiers en zien daar eigenlijk geen problemen in; integendeel. De vrijwillige deelname aan de herstelbemiddeling is zuiverder, jongeren kunnen dan makkelijk weigeren om mee te doen, omdat hun zaak toch nog voor de rechter komt. Aan de andere kant werken jongeren soms juist mee aan bemiddeling omdat ze hopen dat als ze voorkomen bij de rechter deze eerder zal overgaan tot het niet opleggen van een maatregel of het dossier zal sluiten. Brussel werkt alleen met vorderingsdossiers en daar ziet men het als een soort voorwaardelijk: als de herstelbemiddeling niet succesvol is, wordt er alsnog door het parket gevorderd. Is de herstelbemiddeling geslaagd dan wordt er geseponneerd.

Weigering aanbod en uitval

In het geval dat (één van) de partijen niet in willen gaan op het aanbod of de bemiddeling niet langer mogelijk is, meldt de HCA-dienst dit schriftelijk aan de magistratuur. De Procureur des Konings of de jeugdrechter wordt aan de hand van een summier rapportage op de hoogte gesteld van het feit dat de bemiddeling niet tot een akkoord leidt. Deze beoor-

deelt of een verdere maatregel nodig is. De bemiddelingsdienst koppelt het bemiddelingsresultaat – conform de wet – ‘blind’ terug naar de doorverwijzende instantie. Er wordt niet gerapporteerd welke partij niet op het aanbod in wil gaan. Een negatief resultaat mag namelijk niet ten nadele van de verdachte worden gebruikt. De magistratuur krijgt met andere woorden geen inzage in welke partij (slachtoffer of verdachte) verantwoordelijk is voor het niet-opstarten of niet-slagen van de herstelbemiddeling.

Over het blind terugkoppelen, is discussie tussen parket en jeugdrechtbank enerzijds en HCA-diensten anderzijds. De meeste respondenten vanuit het parket en jeugdrechtbank vinden het een gemis dat er door middel van een bondig verslag wordt teruggekoppeld. De gerechtelijke instanties menen over het algemeen dat zij daardoor slecht kunnen beoordelen wat zinvolle vervolghandelingen zijn in het dossier. De respondenten benadrukken het belang van een goede en degelijke terugkoppeling. De bemiddelaars zouden aan de minderjarige verdachte en het slachtoffer toestemming kunnen vragen om de gegevens aan het parket door te geven. Hiervoor blijkt bij de HCA-diensten echter geen draagvlak te zijn. Het belangrijkste argument is dat men vindt dat de gerechtelijke instantie geen beslissing mag nemen gebaseerd op het feit dat een jongere niet heeft meegewerkt aan een vrijwillige herstelbemiddeling. Verder komt de vertrouwensrelatie met de deelnemers in het gedrang als men ‘open’ zou terugkoppelen. HCA-diensten ervaren het dan ook als vervelend en niet-conform de afspraken dat het parket de wettelijke afspraak soms omzeilt door de politie de opdracht te geven om na te vragen wie er binnen de bemiddeling niet mee wilde werken.

Het mag volgens de respondenten vanuit het parket en de jeugdrechtbank niet zo zijn dat een minderjarige die een als misdrijf omschreven feit heeft gepleegd en niet wil in gaan op het bemiddelingsaanbod ‘hiermee weg komt’. Dit is in de praktijk volgens hen wel regelmatig aan de orde. De meeste dossiers waarin de bemiddelingstrajecten niet van de grond komen of waarbij de betrokken partners niet komen tot een volledige overeenkomst worden geseponneerd. De Procureur des Konings beslist in de meeste gevallen niet om direct na een negatieve bemiddeling rechtstreeks te dagvaarden of te vorderen bij de jeugdrechter. Van een herinnering aan de wet of het schrijven van een waarschuwingsbrief wordt ook zelden gebruikgemaakt. Volgens sommige respondenten zijn deze twee laatste maatregelen nauwelijks zinvol.

Aan de andere kant kan het rechtstreeks vorderen of dagvaarden voor sommige minderjarige verdachten niet geschikt zijn. De herstelbemiddeling kan volgens respondenten ook te ‘zwaar’ zijn in verhouding tot het gepleegde feit. Dit is bijvoorbeeld het geval in het navolgende voorbeeld. Op het moment dat het parket dit dossier onder ogen krijgt, is de schade al hersteld (het gestolen goed is al teruggegeven). Gezien het lichte vergrijp worden er in deze casus dan ook geen vervolgacties ondernomen.

Voorbeeld – Stelen van een lipstick

Selena (14 jaar) steelt op klaarlichte dag in een drogisterij een lipstick. Op dat moment wordt zij op heterdaad betrapt door een winkelbediende. Op verzoek loopt Selena rustig mee naar achteren. Ze wachten op de politie. Vervolgens wordt Selena aangesproken en moet ze de gestolen lipstick teruggeven. Het proces verbaal wordt naar het parket doorgestuurd.

Starten en afronden van een bemiddelingstraject

Indien er een bemiddelingstraject wordt gestart, dient de bemiddelingsdienst binnen twee maanden een bondig verslag op te stellen over de voortgang van de bemiddeling.²⁹ Nergens in de wet wordt vermeld wat onder een bondig verslag wordt verstaan. Uit de interviews met het parket en de jeugdrechtbank blijkt dat in dit bondige verslag kan worden volstaan met informatie over de fase van het bemiddelingstraject (wel of niet gestart). De meeste respondenten vinden deze terugkoppeling overbodig: 'Het brengt alleen extra administratieve taken met zich mee.'

De Procureur des Konings en de jeugdrechter hebben geen inhoudelijke inmenging in het bemiddelingstraject. Zij kijken als het ware vanaf de zijlijn mee. Bij problemen of vragen over individuele bemiddelingstrajecten kunnen de HCA-diensten bij de leden van de magistratuur terecht. In de praktijk komt dit zo nu en dan voor. De respondenten van het parket en de jeugdrechtbank zijn tevreden over de deskundigheid van de bemiddelingsdiensten. Zij kunnen de hoogte van de schadebedragen goed inschatten en de belangen van beide partijen in acht nemen.

De bemiddeling kan worden afgerond op het moment dat de betrokken deelnemers tot een overeenkomst komen. Er wordt een akkoord opgesteld waarin de gezamenlijke afspraken worden vastgelegd. De HCA-dienst stuurt het akkoord, dat door alle partijen is ondertekend, aan de Procureur des Konings of de jeugdrechter. Elk akkoord ten gevolge van herstelbemiddeling dient wel goedgekeurd of gehomologeerd te worden door respectievelijk de Procureur des Konings of jeugdrechter. Het is volgens de respondenten nog nooit gebeurd dat een overeenkomst wordt afgekeurd. Er worden geen onredelijke afspraken in de overeenkomsten vastgelegd.

De verwijzende instantie wacht in de meeste gevallen de daadwerkelijke uitvoering van de overeenkomst af en gaat daarna bekijken of er nog verdere stappen ondernomen moeten worden. Is er sprake van een geslaagde overeenkomst, dan volgt er volgens de respondenten in bijna alle gevallen een sepot.

Direct, indirect of ontmoeting

Eerder werd ingegaan op de begrippen directe bemiddeling, indirecte bemiddeling, contact of een ontmoeting.

- Directe bemiddeling: de partijen hebben een fysieke ontmoeting in het bijzijn van de bemiddelaar;
- Indirecte bemiddeling: de bemiddelaar pendelt tussen de partijen en er is geen sprake van persoonlijk fysiek contact tussen de partijen.
- Ontmoeting: de partijen ontmoeten elkaar buiten aanwezigheid van de bemiddelaar.

In de regel wordt er naar fysiek contact tussen de partijen gestreefd in de vorm van een directe bemiddeling of een ontmoeting. De mogelijkheid voor een persoonlijk contact tussen het slachtoffer en de minderjarige verdachte wordt door de bemiddelaar altijd geboden. Het relatief lage aantal directe bemiddelingen en ontmoetingen is volgens de diensten afhankelijk van verschillende factoren.

Een eerste factor is de persoonlijke aanpak van de bemiddelaar, hoe hij of zij het promoot of aanbrengt bij de partijen en daarin volhardt. Gedurende het proces is het belangrijk de mogelijkheid tot fysiek contact te blijven aanhalen. Ervaring speelt een rol bij hoe aanklappend de bemiddelaars zijn. Een van de HCA-diensten merkt op dat er sprake was van een daling van het aantal directe bemiddelingen in een periode dat er veel nieuwe medewerkers waren.

"...De keuze voor fysiek contact wordt aan de partijen gelaten maar je kan als bemiddelaar wel verschil maken in die keuze. Nieuwe medewerkers hebben nog weinig ervaring en durven het daarom nog niet altijd aan om er steeds op terug te komen bij de partijen en door te zetten."

Een tweede factor zijn de partijen zelf. Volgens de diensten willen ze vaak de investering niet doen om elkaar te ontmoeten (al dan niet in het bijzijn van de bemiddelaar). De mate waarin partijen het belangrijk vinden elkaar te ontmoeten, hangt veel af van hun persoonlijkheid. Maar ook de aard van de feiten kan verschil maken, menen de diensten. Bij lichtere feiten vindt men het niet nodig om elkaar te zien en bij zware feiten wil men de confrontatie niet altijd aangaan.

De HCA-diensten menen dat persoonlijk contact tussen slachtoffer en verdachte een meerwaarde voor beide partijen kan zijn. Zij realiseren zich dat het aantal fysieke contacten tussen de partijen relatief laag ligt en sommige diensten reageren daarop dat ze er een uitdaging van maken het aantal directe bemiddelingen te laten toenemen.

Wanneer is een bemiddeling geslaagd?

Op voorhand zou gedacht kunnen worden dat een bemiddeling pas geslaagd is als er een getekende overeenkomst ligt. De coördinatoren van de HCA-diensten denken daar anders over, want het beantwoorden van de vraag wanneer een bemiddeling geslaagd is, raakt het vraagstuk van de finaliteit van herstellbemiddeling.

Communicatie over het strafbare feit tussen slachtoffer en verdachte, reflectie en zelfreflectie, tevredenheid bij de partijen en het geven van informatie over het juridische proces en over herstellbemiddeling zijn elementen die de coördinatoren van de HCA-diensten zeer belangrijk vinden. Bemiddeling moet in de ogen van de HCA-diensten opgevat worden als een proces en gaat volgens hen over meer dan enkel het bereiken van een schriftelijke overeenkomst.

Vanuit de HCA-diensten worden de volgende elementen aangereikt als het gaat om de finaliteit van herstellbemiddeling:

"...Informereren en mensen de kans geven om te communiceren, staat centraal. Mensen moeten zich erkend weten in hun positie, een stem hebben en ervaren dat de vragen die ze rondom een strafbaar feit hebben, beantwoord worden."

De finaliteit van bemiddeling kan met het woord 'communiceren' worden samengevat.

Administratieve vraagstukken

Rondom de herstellbemiddeling zijn er enkele administratieve vraagstukken. Op één HCA-dienst na worden de uitnodigingsbrieven aan de deelnemers door het parket verstuurd. Men is hier vanwege een aantal redenen ook tevreden over. Allereerst hebben de parketten hier ruimte voor gekregen, maar belangrijker is dat er meer respons komt als de parketten de brieven versturen. Het is belangrijk dat betrokkenen een aanspreekpunt bij het parket hebben en tot slot is het ook goed dat gerechtelijke instanties laten weten dat herstellbemiddeling bestaat. Het brengt wel een administratieve last voor de parketten met zich mee maar ook voor HCA-diensten is de administratieve last groot. Het bellen, versturen van brieven en het maken van afspraken vraagt veel tijd van bemiddelaars. Sommige HCA-diensten hebben hiervoor sinds kort een administratieve kracht aangesteld en daarover is men zeer content: de bemiddelaar kan zich dan bezighouden met zijn kerntaak: bemiddelen.

Samenwerking

In de meeste arrondissementen is er regelmatig overleg met de jeugdrechters, parketten en de consulenten. Dergelijk overleg wordt zeer op prijs gesteld. Problemen en communicatiestoornissen kunnen in dergelijke overleggen namelijk aan de orde worden gesteld. Opgemerkt wordt dat de samenwerking tussen arrondissementen – in het geval dat er verdachten uit meerdere arrondissementen deel uitmaken van een dossier – zou moeten verbeteren. Trage uitwisseling tussen de arrondissementen vertraagt het opstarten van een dossier door de bemiddelaar.

Registratiesysteem

Het huidige registratiesysteem oogst behoorlijk kritiek bij de HCA-diensten omdat niet alles geregistreerd kan worden wat men zou willen en daarnaast werkt het systeem verschillende registratiewijzen in de hand.

“...Voor veel dingen klopt de registratie niet. Er wordt niet eenvormig geregistreerd. Zelfs binnen een dienst moet je continu sturen op consistente registratie.”

Een voorbeeld om dit te illustreren: bij het registratieveld ‘louter contactname’ is er nog geen bemiddelingsproces opgestart. De partijen hebben dan geen behoefte aan een bemiddeling of zaken zijn onderling al geregeld. Een of beide partijen haken af of zijn niet meer bereikbaar. Dergelijke trajecten kunnen voor de HCA-diensten toch een behoorlijke investering zijn. De bemiddelaar heeft dan bijvoorbeeld wel al een of meerdere huisbezoeken afgelegd bij beide partijen waarna pas blijkt dat het stokt. Bovendien krijgen de partijen via de HCA-diensten veel informatie wat een doel op zich is omdat het een meerwaarde voor de partijen is. De slachtoffers hebben hun verhaal kunnen doen en krijgen door de bemiddelaar het proces uitgelegd en begrijpen met de gegeven informatie welke keuzes ze hebben. Door de wijze van registreren, komt er met andere woorden geen zicht op de inspanningen en mogelijke effecten in de dossiers die niet in een bemiddeling resulteren.

“...Als slachtoffer krijg je een communicatiekanaal naar justitie en word je goed geïnformeerd.”

„...De registratie van de inspanningen in voortijdig afgebroken trajecten en niet-opgestarte trajecten is problematisch. Het kan om twee telefoontjes gaan maar ook om vier gesprekken. Dit wordt niet helder en consistent geregistreerd.”

Een ander bekend probleem met het registratiesysteem is de wijze waarop etniciteit al dan niet wordt geregistreerd. Bij de diensten en individuele medewerkers is er geen eenheid van begrip over etniciteit waardoor de etniciteit niet of niet consequent en consistent wordt ingevuld. In het nieuwe systeem BINC is er wel eenheid van begrip en wordt de etniciteit van de verdachte bepaald op basis van de geboorteplaats van de moeder.

Succes- en faalfactoren van herstelbemiddeling

Met de coördinatoren van de HCA-diensten is in de interviews ook stilgestaan bij succes- en faalfactoren. Iedereen is het erover eens dat de rol van de ouders c.q. steunfiguren van de minderjarige verdachte cruciaal is voor het verloop van de bemiddeling. Zij kunnen tegenwerken, maar ook meewerkend zijn. Ook de persoon van de bemiddelaar is cruciaal. Veel diensten laten derhalve de bemiddelaars zelf bepalen welke dossiers ze gaan bemiddelen. Op deze wijze komen competenties van bemiddelaars (zoals kennis van zedenmisdriven of omgaan met bepaalde doelgroepen) en de kenmerken van het dossier bij elkaar. Verzekeringsmaatschappijen kunnen soms zeer vertragend en negatief werken op het proces; de financiële afhandeling duurt dan te lang met alle gevolgen en negatieve reacties bij slachtoffers van dien. Tot slot blijkt dat in Brussel de uitkomst van de herstelbemiddeling erkend wordt in het rechtsproces en het zou mooi zijn als dit binnen andere arrondissementen ook zou plaatsvinden, menen de meeste HCA-diensten.

Eindnoten

1. Ferwerda, van Leiden & Cornelissens, 2009.
2. Gebaseerd op Bemiddelingsdienst Arrondissement Leuven (2005) en open bronnen.
3. Grondwettelijk Hof, 2008; Gewijzigde wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, 2006.
4. Balcaen e.a., 2009 en Balcaen, 2010.
5. Memorie van Toelichting, nr.51-1467/001.
6. Grondwettelijk Hof, 2008; Gewijzigde wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, 2006.
7. Het parket heeft een motiveringsplicht die in de wet is opgenomen.
8. Bij een minderjarig slachtoffer kunnen ook zijn ouders deelnemen aan de bemiddeling.
9. Later in dit hoofdstuk wordt op basis van de interviews met de HCA-diensten nader ingegaan op de werkwijzen bij de verschillende HCA-diensten.
10. Dit schema is door Bureau Beke opgesteld op basis van ons ter beschikking staande documenten zoals: Balcaen, 2008; Grondwettelijk Hof, 2008 en Gewijzigde wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, 2006.
11. Geraadpleegde documenten: Memorie van Toelichting bij het decreet van 25 mei 2007; Samenwerkingsovereenkomst, 13 december 2006; Ministeriële omzendbrief van 21 december 2006; Erkennings- en subsidiëringbesluit voor de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand (1994).
12. Het samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie betreffende de organisatie en de financiering van het herstelrechtelijk aanbod bedoeld in de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbe-

- scherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade.
13. De afwezigheid van deze motivering brengt de onregelmatigheid met zich mee van de saisine van de jeugdrechtbank. Deze sanctie beklemtoont het bijzondere belang dat de wet aan de bemiddeling toekent.
 14. De stukken die de HCA-dienst aan de jeugdrechtbank bezorgt, moeten ook aan de sociale dienst bezorgd worden.
 15. Het verslag wordt vooraf samen met de ouders besproken. Eventuele bedenkingen die zij bij het verslag hebben, worden bijgevoegd.
 16. Ministeriële omzendbrief van 21 december 2006; Erkennings- en subsidiëringbesluit voor de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand (1994).
 17. In de ministeriële omzendbrief van 21 december 2006 wordt gesproken over 40 dossiers per bemiddelaar op jaarbasis.
 18. Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van diverse bepalingen van het besluit van de Vlaamse Regering van 13 juli 1994 inzake de erkenningsvoorwaarden en de subsidiënormen voor de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand zoals gewijzigd op 4 februari 2011.
 19. Memorie van Toelichting, Kamer, Doc.51-1467/001
 20. Zie ook: Balcaen, 2008; Gewijzigde wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, 2006.
 21. Bij 'het parket' is er over het algemeen per gerechtelijk arrondissement één Procureur des Konings, met een aantal eerste substituten Procureur des Konings, substituten Procureur des Konings, parketcriminologen, gerechtelijke stagiaires en eventueel parketjuristen.
 22. Het gaat om de parketten van Antwerpen, Brugge, Brussel, Dendermonde, Gent, Hasselt, Ieper, Kortrijk, Leuven, Mechelen, Oudenaarde, Turnhout, Tongeren en Veurne.
 23. In principe wordt er gewacht op het resultaat van de bemiddeling en pas nadien wordt eventueel gevorderd.
 24. Of andere wettelijke vertegenwoordigers
 25. Naast herstelbemiddeling kan de jeugdrechter ook kiezen voor herstelgericht groepsoverleg (HERGO). Bij deze vorm van bemiddeling wordt er samen met de minderjarige verdachte, het slachtoffer, de vertrouwenspersonen, een advocaat en de politie naar een oplossing gezocht. Uit de cijfernota's van het Steunpunt Jeugdhulp blijkt dit in de praktijk ook relatief weinig voorkomt. In 2008 zijn er 74 minderjarige verdachten door de jeugdrechter doorverwezen voor een HERGO, in 2009 waren dit er 114.
 26. Sommige parketten verlenen aan de HCA-dienst toestemming om de dossiers in te zien. Dit is bijvoorbeeld in Leuven het geval.
 27. Memorie van Toelichting, nr.51-1467/001.
 28. Te rekenen vanaf de datum dat het dossier door de Procureur des Konings of de jeugdrechter is doorverwezen.

4 Het bemiddelingstraject

In Vlaanderen en Brussel zijn tien verschillende HCA-diensten (initiatiefnemers) die de uitvoering van herstelbemiddeling voor hun rekening nemen. Het totale aanbod voor herstelbemiddeling van deze tien HCA-diensten in 2008 wordt in dit hoofdstuk in beeld gebracht. Hiervoor is gebruikgemaakt van alle originele databestanden (Acces). De dossiergegevens zijn met behulp van SPSS geanalyseerd. Vooraf blikken we even terug op de ervaringen met en de kritiek op het registratiesysteem, zoals die ook in het vorige hoofdstuk aan de orde zijn gekomen. Zowel tussen diensten als binnen diensten ontbreekt het nogal eens aan 'eenheid van begrip' als het gaat om de wijze van registreren. Dit heeft vanzelfsprekend ook haar doorwerking in de waarde en kwaliteit van het datamateriaal. Daar waar dit nadrukkelijk het geval is, zal dat in de tekst worden aangegeven.

In de eerste paragraaf bespreken we het aantal doorverwijzingen voor herstelbemiddeling. In de tweede paragraaf gaan we verder in op de doelgroep. In paragraaf drie komt het proces van herstelbemiddeling aan bod. In de vierde paragraaf kijken we naar kenmerken die invloed hebben op de bemiddelingsuitkomst. Hier worden de verschillende groepen onderling vergeleken. Zijn het bijvoorbeeld voornamelijk de allochtone verdachten bij wie het traject niet wordt opgestart of zijn het juist de jongere slachtoffers die geen bemiddeling wensen? We besluiten dit hoofdstuk met een paragraaf waar indicatief ingegaan wordt op de effecten van herstelbemiddeling op langere termijn. Aan de hand van DOMINO wordt nagegaan of en in welke mate jongeren tijdens en na een herstelbemiddeling wederom in beeld komen als het gaat om een maatregel of interventie.

4.1 Aantal doorverwijzingen herstelbemiddeling

Indien het parket (of de jeugdrechter) beslist om in een zaak herstelbemiddeling voor te stellen, wordt het dossier doorgestuurd naar de desbetreffende HCA-dienst, welke met de uitvoering is belast. Het aantal dossiers en de daarbij behorende minderjarige verdachten, slachtoffers en bemiddelingstrajecten die in 2008 zijn doorverwezen, worden in deze paragraaf weergegeven. De gegevens van alle HCA-diensten zijn samengevoegd en worden meestal gezamenlijk gerapporteerd.

4.1.1 Aantal clusters en verwijzingen

In 2008 zijn er in Vlaanderen 2.819 clusters van bemiddelingstrajecten doorverwezen voor herstelbemiddeling. Een cluster is een geheel van feiten met mogelijk verschillende minderjarige verdachten en slachtoffers, die door het gepleegde strafbare feit aan elkaar gekoppeld zijn.¹ Concreet betreffen deze 2.819 clusters 4.457 doorverwezen minderjarige verdachten (c.q. doorverwijzingen), 3.993 getroffen slachtoffers en 6.456 bemiddelingstrajecten. In het navolgende zal het aantal doorverwijzingen van minderjarige verdachten worden aangeduid als aantal verwijzingen. In tabel 4.1 wordt het aantal clusters en verwijzingen naar HCA-dienst schematisch weergegeven.

Tabel 4.1 – Aantal clusters (n=2.819) en verwijzingen (n=4.457) in 2008 naar HCA-dienst in aantallen en procenten

	Clusters		Verwijzingen	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
ADAM	277	9,8	477	10,7
Alba	162	5,7	321	7,2
BAAB	361	12,8	566	12,7
BAAL	144	5,1	229	5,1
BAL (alba) ²	335	11,9	527	11,8
BIC	366	13,0	515	11,6
CAFT	134	4,8	280	6,3
COHEsie	258	9,2	380	8,5
DIVAM	139	4,9	150	3,4
HCA Elegast	296	10,5	476	10,7
HCA Oost-Vlaanderen	347	12,3	536	12,0
Totaal	2.819	100	4.457	100

Tabel 4.1 geeft een eerste overzicht, maar de aantallen zijn moeilijk te duiden. In tabel 4.2 is het aantal verwijzingen per arrondissement weergegeven, waarbij de aantallen verwezen minderjarigen ook gerelateerd zijn aan het totaal aantal woonachtige minderjarigen in het betreffende arrondissement.³ Graag hadden we het aantal verwijzingen ook gerelateerd aan de instroom bij de parketten. Helaas zijn deze gegevens pas begin 2012 beschikbaar.⁴

Tabel 4.2 –Aantal verwijzingen (n=4.457) in 2008 naar arrondissement in aantallen en procenten en per 1.000 woonachtige minderjarigen tot 18 jaar

	Aantal	Percentage	Per 1.000
Antwerpen	812	18,2	4.1
Brugge	559	12,5	6.4
Dendermonde	252	5,7	2.1
Gent	228	5,1	1.9
Hasselt	69	1,5	0.8
Ieper	91	2,0	3.5
Kortrijk	375	8,4	4.4
Leuven	500	11,2	5.4
Mechelen	515	11,6	8.1
Oudenaarde	58	1,3	1.5
Tongeren	161	3,6	2.2
Turnhout	280	6,3	3.4
Veurne	62	1,4	3.1
<i>Brussel</i>	283	6,3	0.8
Anders / Onbekend	212	4,9	-
Totaal	4.457	100	2.9

Uit tabel 4.2 komt naar voren dat in 2008 in Vlaanderen en Brussel tezamen 2.9 minderjarige verdachten per 1.000 minderjarige inwoners worden verwezen voor een herstelbemiddeling. Ten aanzien van de cijfers over Brussel moet opgemerkt worden dat deze onzuiver zijn omdat er geen eenduidige cijfers inzake het aantal Nederlandstalige minderjarigen in Brussel voorhanden zijn.

De tabel laat verder zien dat de arrondissementen Mechelen (8.1 per 1.000) en Brugge (6.4 per 1.000) relatief veel doorverwijzingen hebben en dat de arrondissementen Brussel en Hasselt (beiden 0.8 per 1.000) relatief laag scoren.

4.1.2 Aantal unieke minderjarige verdachten en slachtoffers

Het aantal verwijzingen zegt niets over het aantal unieke verdachten en slachtoffers dat voor deze maatregel in aanmerking komt. Het komt namelijk voor dat verdachten meerdere malen per jaar worden doorverwezen voor herstelbemiddeling. Het aantal minderjarige verdachten dat een aanbod kreeg voor herstelbemiddeling (c.q. het aantal verwijzingen) is daarom niet gelijk aan het aantal unieke minderjarige verdachten dat voor deze maatregel is doorverwezen. Uit de analyses blijkt dat er in 2008 in totaal 3.440 unieke minderjarige verdachten zijn doorverwezen voor herstelbemiddeling. Deze 3.440 minderjarige verdachten zijn verantwoordelijk voor in totaal 4.457 verwijzingen. Gemiddeld genomen, zijn het 1,3 verwijzingen per minderjarige. Aan de andere kant komen slachtoffers nauwelijks vaker in aanmerking voor een bemiddelingstraject. In het geheel gaat het in 2008 om 3.807 unieke slachtoffers.⁵ Deze slachtoffers hebben samen 3.993 keer een aanbod voor herstelbemiddeling gekregen. Gemiddeld is dit 1,05 keer.

4.1.3 Aantal bemiddelingstrajecten (interacties)

Binnen een cluster kunnen verschillende bemiddelingstrajecten worden aangeboden. Een bemiddelingstraject wordt namelijk aangeboden op het moment dat er een interactie tussen een minderjarige verdachte en een slachtoffer is. Deze interactie ontstaat wanneer de minderjarige verdachte door het gepleegde strafbare feit een slachtoffer schade toebrengt. In dossiers waar sprake is van meerdere minderjarige verdachten en slachtoffers wordt voor elke mogelijk relatie een aanbod voor herstelbemiddeling gedaan. In 2008 worden in totaal 6.456 bemiddelingstrajecten geteld. In tabel 4.3 is te zien dat het aantal bemiddelingstrajecten per HCA-dienst verschilt en dat de HCA-diensten met het hoogste aantal clusters ook het hoogste aantal interacties hebben.

Tabel 4.3 – Aantal bemiddelingstrajecten (interacties)⁶ in 2008 naar HCA-dienst

	Aantal	Percentage
ADAM	664	10,3
Alba ⁷	529	8,2
BAAB	849	13,2
BAAL	400	6,2
BAL (alba)	735	11,4
BIC	550	8,5
CAFT	586	8,8
COHEsie	546	8,5
DIVAM	190	2,9
HCA Elegast	668	10,3
HCA Oost-Vlaanderen	757	11,7
Totaal	6.456	100

4.1.4 Aantal bemiddelingstrajecten binnen een cluster

Binnen een cluster kunnen meerdere minderjarige verdachten en slachtoffers door een bemiddelingstraject aan elkaar gekoppeld zijn, maar in de meeste clusters is er sprake van één bemiddelingstraject. In ruim de helft van de clusters (55,9%) krijgen één minderjarige verdachte en één slachtoffer een aanbod voor herstelbemiddeling. Bij een kwart van het totaal (25,2%) zijn er twee of meerdere verdachten die één slachtoffer iets aandoen. Ook kan het voorkomen dat er een verdachte is die twee of meerdere slachtoffers maakt, maar dit komt aanzienlijk minder vaak voor (10,2%). In de overige gevallen (8,7%) is sprake van twee of meer verdachten en slachtoffers; dit zijn de complexe dossiers waarin vier of meer bemiddelingstrajecten worden aangeboden.

4.1.5 Doorverwijzende instanties

Het parket is de belangrijkste hofleverancier van de verwijzingen. Het parket is in 2008 namelijk verantwoordelijk voor 96,1 procent van alle doorverwijzingen. Er wordt amper verwezen op jeugdrechtbankniveau (3,2%).⁸ In lijn met het vorige hoofdstuk blijkt dat in het

arrondissement in Brussel, in vergelijking tot de overige arrondissementen, herstelbemiddeling op jeugdrechtbankniveau vaker wordt voorgesteld. Een op de vijf verwijzingen in Brussel wordt op jeugdrechtbankniveau voorgesteld (20,8%). Bij andere arrondissementen komt het niet boven de een à twee procent uit, met uitzondering van de arrondissementen Antwerpen (5,2%) en Turnhout (6,1%).

4.2 Doelgroep herstelbemiddeling

In deze paragraaf wordt nader ingegaan op de doelgroep die een aanbod krijgt voor herstelbemiddeling. Eerst beschrijven we een aantal algemeenheden zoals het aantal trajecten binnen een cluster en de doorverwijzende instanties. Verderop beschrijven we de kenmerken van de minderjarige verdachten en de slachtoffers. Vanzelfsprekend zijn we voor deze beschrijvingen gebonden aan de beschikbare informatie uit het registratiesysteem van het Steunpunt Jeugdhulp.

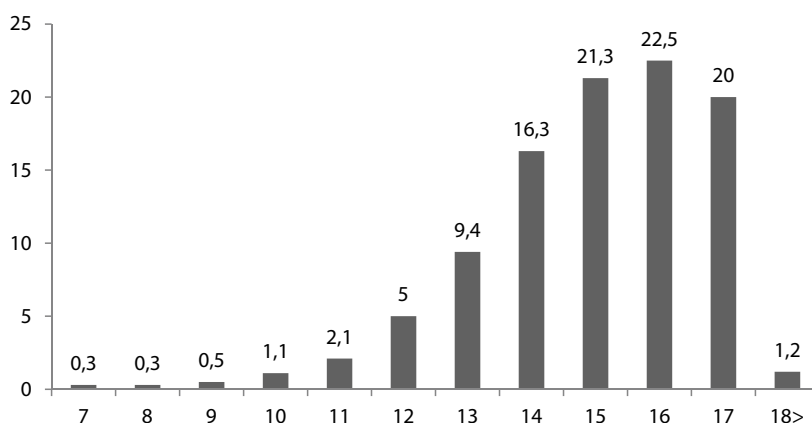
4.2.1 Kenmerken unieke minderjarige verdachten

Voor de beschrijving van de minderjarige verdachten worden alleen de kenmerken van de unieke verdachten in beeld gebracht. Hiermee voorkomen we dat het beeld wordt vertekend door minderjarige verdachten die meerdere malen voor herstelbemiddeling in aanmerking komen (meer- of veelplegers).

Leeftijd en geslacht unieke verdachten

Het overgrote deel van de unieke minderjarige verdachten (90%) is van het mannelijke geslacht, een op de tien is een vrouw. Bij een op de acht unieke verdachten (11,9%) is de leeftijd ten tijde van het plegen van het als misdrijf omschreven feit onbekend. Bij de overige verdachten is de leeftijd wel geregistreerd (88,1%). De meeste unieke verdachten (60,1%) zijn – zoals af te leiden uit figuur 4.1 – tussen de vijftien en zeventien jaar oud op het moment dat zij zich schuldig maken aan het strafbare feit. De gemiddelde leeftijd is 15,5 jaar. Een kleine groep (4,3%) is elf jaar of jonger; de jongste verdachte die in 2008 in aanmerking komt voor herstelbemiddeling is zeven jaar oud.

Figuur 4.1 – Leeftijd minderjarige verdachten op datum van gepleegde feiten in percentages in 2008 (n=3.029)

Etnische afkomst unieke verdachten

Zoals in hoofdstuk 3 al bleek, roept de registratie van etniciteit veel vragen en discussie op. Dit blijkt ook uit de cijfernota's van het Steunpunt Jeugdhulp en de jaarverslagen van de HCA-diensten. Dit omdat sommige diensten het belang van het registreren van de etniciteit niet inzien; zij vrezen dat de registratie de negatieve beeldvorming over allochtonen bevordert. Daarnaast is het achterhalen en registreren van de etnische afkomst volgens de diensten problematisch. Wanneer heeft iemand bijvoorbeeld nog de Marokkaanse etniciteit? Indien het de eerste, tweede of derde generatie betreft? Het gevolg van deze controversie is dat de diensten etniciteit niet op een eenduidige wijze registreren. Het ligt voor de hand dat er hierdoor sprake is van een onderrapportage van het aantal verdachten met een buitenlandse etniciteit. De resultaten over etniciteit moeten dan ook met de nodige voorzichtigheid beschouwd worden.

Van bijna een op de vier verdachten (22,9%) is de etniciteit onbekend of niet geregistreerd.⁹ Van 2.652 verdachten (77,1%) is de etniciteit wel bekend. Van de verdachten waar de etniciteit van bekend is, is driekwart (78,2%) van Belgische komaf en een op de vier (21,8%) van buitenlandse afkomst. De meeste buitenlandse verdachten hebben een Noord-Afrikaanse achtergrond, zoals blijkt uit tabel 4.4.

Tabel 4.4 – Etnische afkomst van verdachten in aantallen en percentages in 2008

	Aantal	Percentage
Belgisch	2.073	78,2
West-Europees ¹⁰	45	1,7
Oost-Europees (en Rusland) ¹¹	87	3,3
Noord-Afrikaans ¹²	221	8,3
Afrikaans overig	43	1,6
Turks	74	2,8
Aziatisch	18	0,7
Zuid-Amerikaans	7	0,3
Anders ¹³	84	3,1
Totaal	2.652	100

Aantal doorverwijzingen

De meerderheid van de minderjarige verdachten (85,9%) wordt één keer voor herstelbemiddeling doorverwezen.¹⁴ Bijna één op de tien verdachten (9,7%) heeft twee doorverwijzingen op zijn naam staan. De overige verdachten (4,4%) komen drie of meer keer voor. Opvallend is dat een kleine groep verdachten een groot aantal doorverwijzingen op zijn naam heeft staan. Volgens de HCA-diensten kan dit in uitzonderlijke gevallen voorkomen.

Intermezzo – ‘vaste klanten’

Sommige minderjarige verdachten worden, zoals aangegeven, in een jaar meermaals doorverwezen. Dit kan komen omdat deze ‘vaste klanten’ tijdens een politieverhoor verschillende feiten bekennen en al deze feiten worden dan doorverwezen voor herstelbemiddeling. Ook kan het voorkomen dat

een verdachte op een dag meerdere slachtoffers maakt. Naast het stelen van verschillende mobiele telefoons steelt hij ook een brommer waarmee hij vervolgens verschillende auto's beschadigt. Deze verschillende strafbare feiten worden dan als afzonderlijke verwijzingen aangemeld. Binnen een verwijzing is het strafbare feit immers de verbindende schakel, niet de minderjarige verdachte.

4.2.2 Kenmerken unieke slachtoffers

Ook voor het profiel van de slachtoffers wordt vanwege de zuiverheid alleen naar de unieke slachtoffers gekeken. De kenmerken van de natuurlijke slachtoffers worden in beeld gebracht. In deze paragraaf wordt niet verder ingegaan op de rechtspersonen; hier kunnen geen persoonskenmerken van gegeven worden.

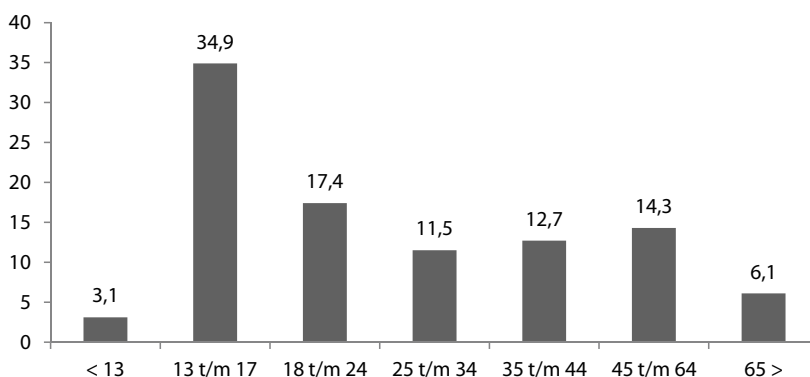
Natuurlijke personen en rechtspersonen

Alvorens we de kenmerken van de slachtoffers bespreken, maken we een onderscheid tussen natuurlijke en rechtspersonen. Het blijkt dat 78 procent van de slachtoffers als een natuurlijk persoon is gekwalificeerd (n=2.975). Ruim één op de vijf slachtoffers (22%) betreft een rechtspersoon zoals een bedrijf (winkel), organisatie of overheidsinstelling.

Leeftijd en geslacht natuurlijke slachtoffers

Twee derde (66%) van de natuurlijke slachtoffers is man, de overige slachtoffers zijn vrouw. Opvallend is dat bij een derde van de natuurlijke slachtoffers (30,4%) de leeftijd onbekend is. Bij de overige slachtoffers (69,6%) laat de leeftijd een hoge variatie zien. Van de slachtoffers waar de leeftijd wel van bekend is, is 38 procent minderjarig en 62 procent meerderjarig. Minderjarige verdachten maken zich dus niet alleen schuldig aan strafbare feiten tegen leeftijdsgenoten, maar maken ook oudere slachtoffers.

Figuur 4.2 – Leeftijd natuurlijke slachtoffers in procenten in 2008 (n= 2.070)

Etniciteit natuurlijke slachtoffers

Net zoals bij de minderjarige verdachten is ook bij een hoog percentage slachtoffers (24,1%) de etniciteit niet geregistreerd. Van 2.257 natuurlijke slachtoffers is de etniciteit wel geregistreerd (75,9%). Van deze slachtoffers heeft bijna iedereen (97,1%) de Belgische etniciteit. Bij drie procent (2,9%) van de slachtoffers is een buitenlandse etniciteit geregistreerd.

Tevens geldt hier de kritische kanttekening over het registreren van de etniciteit door bemiddelaars. Het gaat hier om minimaal drie procent buitenlandse slachtoffers.

Herhaald slachtofferschap

Alle slachtoffers (zowel natuurlijke personen als rechtspersonen) kunnen meerdere malen een aanbod voor herstelbemiddeling krijgen, maar uit de analyses blijkt dat dit niet vaak voorkomt. Het overgrote deel van de slachtoffers staat in 2008 één keer geregistreerd (96,5%). De overige slachtoffers (3,5%) staan meerdere malen geregistreerd; dit loopt uiteen van twee tot acht keer. Vooral rechtspersonen worden vaker slachtoffer, maar dat is aannemelijk.

Relatie verdachte en slachtoffer

Van de in totaal 6.456 interacties is bij 1.166 interacties (18,1%) niet bekend dan wel in het registratiesysteem vergeten aan te geven wat de relatie tussen dader en slachtoffer is. Van de interacties waar wel zicht komt op de relatie tussen verdachte en slachtoffer blijkt dat bij 69,4 procent van de interacties verdachten en slachtoffers onbekenden van elkaar zijn. In de overige gevallen kennen verdachten en slachtoffer elkaar wel. Dit kan bijvoorbeeld zijn van school, werk, van ziens of horen zeggen. In een paar uitzonderlijke gevallen zijn de verdachte(n) en slachtoffers gezins- of familieleden van elkaar. In tabel 4.5 staat het totale overzicht.

Tabel 4.5 – Relatie tussen verdachten en slachtoffers in aantallen interacties en procenten

	Aantal	Percentage
Geen	3.678	69,5
Gezin/ familie	32	0,6
Vrienden/ kennissen	267	5,1
School/werk	656	12,4
Uit de buurt	98	1,9
Van ziens /horen zeggen	431	8,1
Anders ¹⁵	128	2,4
Totaal	5.290	100

4.2.3 Kenmerken bemiddelingstrajecten

In deze paragraaf wordt nader ingegaan op de als misdrijf omschreven feiten die aan de basis liggen van een herstelbemiddeling.

Aard als misdrijf omschreven strafbare feiten

In een op de drie bemiddelingstrajecten (32,4%) – zo is te zien in figuur 4.3 – is bemiddeld tussen minderjarige verdachte en slachtoffer met betrekking tot diefstal. Het gaat hier om diefstal van en uit voertuigen (fietsen, brommers en auto's), woninginbraak en winkeldiefstal. Bij een groot deel van deze diefstallen is er sprake van verzwarende omstandigheden, zoals het plegen van diefstal met meerdere personen of's nachts.¹⁶

Figuur 4.3 – Aard van de strafbare feiten in de bemiddelingstrajecten in procenten in 2008 (n= 6.456)

Na diefstal komt de categorie beschadiging, vandalisme en brandstichting het vaakst voor. In ruim 30 procent van de gevallen is hier sprake van. Algemene vernielingen (beschadigingen) zijn in deze categorie het meest voorkomend. (On)opzettelijke slagen en verwondingen is bij ruim een op de vijf trajecten (22%) de reden waarom verdachten en slachtoffers in aanmerking komen voor herstelbemiddeling. Bij bijna alle slagen en verwondingen is sprake van opzettelijk handelen van de verdachte. Onder overige feiten (5,9%) vallen bijvoorbeeld oplichting en weerspannigheid. Een zedenfeit komt 64 keer (1%) voor.

4.3 Bemiddelingsproces

In deze paragraaf is het bemiddelingsproces in beeld gebracht. Er is onder andere gekeken naar de periode tussen de pleeg- en verwijzdatum, maar ook naar de duur van het gehele traject. Daarnaast zijn de wijze van bemiddeling en het soort herstelbemiddeling beschreven.

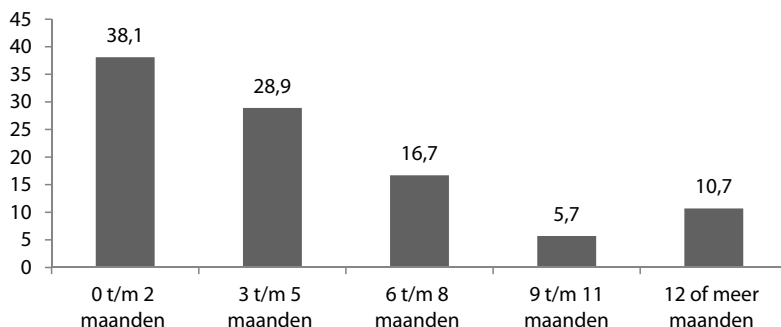
4.3.1 Termijnen

In het registratiesysteem dat de HCA-diensten gebruiken, kunnen vijf verschillende data worden genoteerd. Ten eerste de datum van de feiten; dit is de dag waarop de minderjarige verdachte het als misdrijf omschreven feit heeft gepleegd. Ten tweede de datum van verwijzing: het moment waarop de partijen een aanbod voor bemiddeling krijgen. Daarnaast worden de startdatum en de datum van het tekenen van de overeenkomst genoteerd. Tot slot staat ook aangeven op welke datum de bemiddeling is beëindigd.

Termijn van doorverwijzing

Er is eerst gekeken naar de periode tussen de pleegdatum en het moment waarop het dossier door de Procureurs des Konings of jeugdrechter wordt doorverwezen. Uit figuur 4.4 wordt duidelijk dat ruim een op de drie dossiers (38,1%) binnen drie maanden wordt doorverwezen naar bemiddeling. Bij ongeveer 29 procent duurt het drie tot zes maanden. Bij de overige dossiers (33%) is de termijn van doorverwijzing een half jaar of langer. De gemiddelde termijn voor alle dossiers is 5,8 maanden.¹⁷

Figuur 4.4 – Aantal maanden tussen de pleegdatum en datum doorverwijzing van de dossiers naar de bemiddelingdiensten in 2008 (n= 2.802)

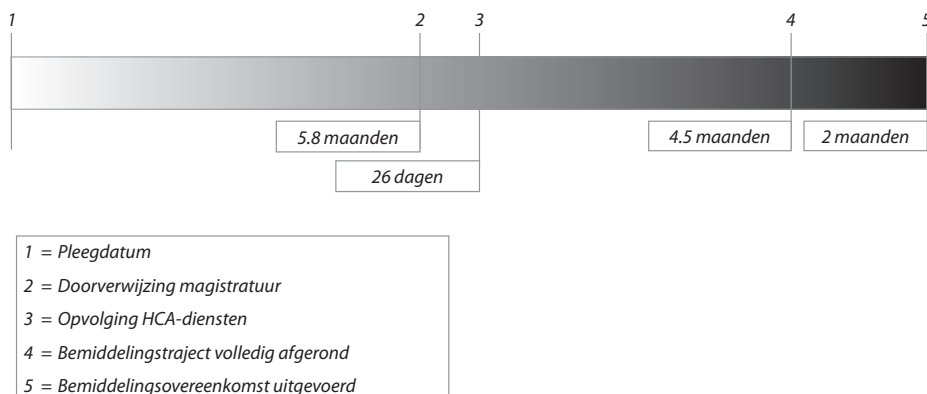
Termijn van opvolging

Ten tweede is gekeken naar de termijn tussen de doorverwijzing en start van het bemiddelingstraject bij de HCA-diensten. In 70 procent van de dossiers vindt de opvolging binnen een maand plaats. Dit betekent dat de HCA-dienst binnen deze periode contact met de betrokken partijen heeft opgenomen. Bij een op de zes dossiers (16,6%) wordt er na drie of meer maanden gestart met de bemiddeling.¹⁸ De gemiddelde termijn tussen doorverwijzing en de start van het bemiddelingstraject is ongeveer 26 dagen.¹⁹

Termijn van einde traject

Tot slot is de termijn tussen start en einde van het traject geanalyseerd. Hierbij is alleen gekeken naar de trajecten die daadwerkelijk zijn gestart. De trajecten waarbij sprake is van louter contactname zijn buiten beschouwing gelaten. Gemiddeld duurt een bemiddelingstraject vierenhalve maand voordat het traject volledig is afgerond c.q. voortijdig wordt afgebroken. Voordat de overeenkomst volledig is uitgevoerd, verstrijken gemiddeld genomen nog eens twee maanden.

Figuur 4.5 – Tijdlijn bemiddelingstrajecten met gemiddelde termijnen in 2008 (n=2819)

4.3.2 Resultaat bemiddelingstraject

Indien partijen een aanbod krijgen voor herstelbemiddeling wil dat niet zeggen dat alle partijen het aanbod ook accepteren. In 6.011 van de 6.456 gevallen is er zicht op het resultaat van de bemiddeling.²⁰ In tabel 4.6 staat een overzicht van de resultaten.

Tabel 4.6 – Resultaat bemiddelingstraject in aantallen en percentages in 2008

	Aantal	Percentage
Louter contactname	3.485	58,0
<i>Afwijzing slachtoffer</i>	1.638	27,3
<i>Afwijzing minderjarige verdachte</i>	555	9,2
<i>Overige redenen</i>	1.292	21,5
Voortijdig gestopt	313	5,2
<i>Minderjarige verdachte haakt af</i>	158	2,6
<i>Slachtoffer haakt af</i>	155	2,6
Volledig doorlopen met een gedeeltelijke of geen overeenkomst	358	6,0
<i>Geen overeenstemming schadebepaling</i>	116	1,9
<i>Oneindigheid feiten/ aansprakelijkheid</i>	65	1,1
<i>Andere redenen</i>	177	3,0
Volledig doorlopen met een volledige overeenkomst	1.855	30,8
Totaal	6.011	100

Bij ruim de helft van het aanbod (58,0%) wordt er geen bemiddelingstraject opgestart. Door de HCA-diensten is er dan alleen contact opgenomen met de partijen. Zoals eerder in hoofdstuk 3 duidelijk werd, kunnen dergelijke niet-opgestarte bemiddelingen aan de bemiddelaar toch heel veel tijd kosten. In de tabel is verder te zien dat in de meeste gevallen (27,3%) het aanbod afgeslagen wordt omdat het slachtoffer geen bemiddeling wenst of er geen vragen meer zijn. Bij 9,2 procent van het totale aanbod wordt er geen traject opgestart omdat de minderjarige verdachte hier geen behoefte aan heeft of de feiten ontkent. De overige redenen om geen bemiddelingstraject te starten, zijn dat alles al geregeld is of een van de partijen onbereikbaar is.²¹

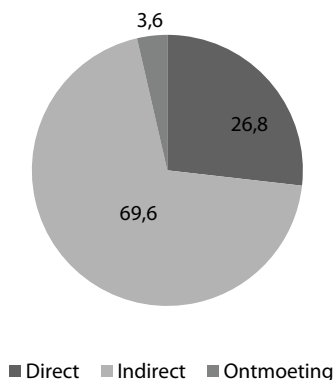
Uit tabel 4.5 blijkt verder dat de bemiddeling is gestart bij 42 procent van het aanbod.²² De meeste gestarte trajecten worden ook volledig doorlopen en afgesloten met een volledige overeenkomst. Deze overeenkomst wordt zowel door de minderjarige verdachte (en zijn ouders) als het slachtoffer getekend. Bij een aantal trajecten is er sprake van een voortijdige beëindiging (5,1%). Het verschil met louter contactname is dat er in deze trajecten wel al sprake is geweest van – direct of indirect – contact tussen verdachte en slachtoffer.

4.3.3 Soort bemiddeling

Van de gestarte trajecten is de wijze van bemiddeling in beeld gebracht.²³ Er zijn drie soorten bemiddeling te onderscheiden. Bij directe bemiddeling – 26,8 procent van de gestarte bemiddelingen – komt er een afspraak waar verdachte, slachtoffer en bemiddelaar elkaar *face-to-face* spreken. Bij een indirecte bemiddeling (69,6%) zien verdachte en slachtoffer elkaar

niet, maar pendelt de bemiddelaar tussen de minderjarige verdachte en het slachtoffer heen en weer en probeert hij de communicatie tussen de partijen op gang te brengen. De ontmoeting die het minst voorkomt (3,6%), speelt zich alleen af tussen verdachte en slachtoffer, zonder aanwezigheid van de bemiddelaar. Naast een daadwerkelijke ontmoeting tussen de partijen kan deze categorie onder andere ook het schrijven van een excuusbrief of telefonisch contact omvatten.

Figuur 4.6 – Wijze van bemiddeling van de opgestarte bemiddelingen in procenten in 2008

4.3.4 Soort herstel

Herstelbemiddeling is erop gericht dat de minderjarige verdachte de verantwoordelijkheid voor zijn daden op zich neemt en de schade die hij heeft toegebracht, herstelt. Daarnaast is het ook mogelijk dat verdachten zonder een bemiddelingstraject de schade herstellen. Dit kan ook in het registratiesysteem worden opgenomen. De wijze waarop de schade is hersteld, is in deze paragraaf nader uitgewerkt.²⁴

Van alle soorten herstel komt financieel herstel het vaakst voor. In ruim een op de drie gevallen (36,9%) is het slachtoffer financieel gecompenseerd voor de geleden schade. In een kwart van de gevallen (24,4%) heeft de minderjarige verdachte excuses aangeboden. Bij ruim een op de acht (12,9%) is er sprake van zuivere informatieoverdracht. De verdachte beantwoordt dan de vragen van het slachtoffer. Het maken van beloftes omvat 11,6 procent van het totale herstel. Het niet meer bezoeken van een internetcafé of je best doen om op het rechte pad te blijven, zijn voorbeelden van andere beloftes. Klussen in natura (7,1%) houdt in dat de minderjarige verdachte bijvoorbeeld vervangend werk bij rechtspersoon verricht of het schadeobject herstelt in oorspronkelijke staat.

Tabel 4.7 – Soort herstel in aantal en percentage in 2008

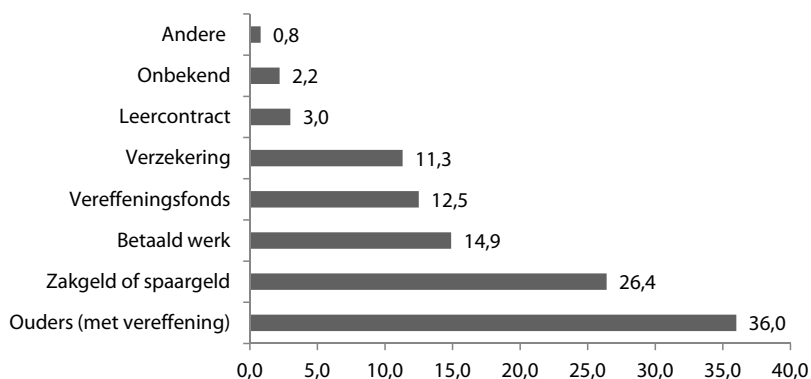
	Aantal	Percentage
Financieel herstel	1.367	36,9
Klussen in natura	262	7,1
Teruggave	26	0,7
Excuses	905	24,4
Zuivere informatieoverdracht	477	12,9
Beloftes	430	11,6
Rust laten	186	5,0
Nooit meer doen	228	6,2
Anders	16	0,4
Brief schrijven naar slachtoffer	123	3,3
Werkprestatie	61	1,6
Andere	54	1,5
Totaal	3.705	100

Financieel herstel

In het registratiesysteem worden drie verschillende schadebedragen genoteerd: het geëiste, overeengekomen en effectief uitbetaalde bedrag. Het gemiddelde, geëiste schadebedrag is 370 euro. De helft van de geëiste schadebedragen blijft onder de 150 euro maar de andere helft kan oplopen tot zelfs 1.000 euro. De geëiste schadebedragen komen niet overeen met de bedragen die zijn overeengekomen en effectief zijn uitbetaald. Het gemiddelde, overeengekomen schadebedrag is 223 euro en uiteindelijk wordt er gemiddeld 197 effectief uitbetaald. Tussen de gemiddelde geëiste en uitbetaalde bedragen zit ruim 170 euro.

Aanvullend, is gekeken naar de herkomst van het financiële herstel (figuur 4.7). De verdachten staan meestal zelf in voor de gemaakte kosten (55,9%). De verdachten gebruiken hiervoor hun zakgeld, zetten hun spaarpot op de kop of gaan werken voor hun geld; dit kan door middel van betaald werk of het verrichten van werk voor het vereffeningfonds. Daarnaast vergoeden ouders ook regelmatig de financiële schade (36%) of wordt er aanspraak gemaakt op de verzekering (11,3%).

Figuur 4.7 – Herkomst financieel herstel in percentages in 2008 (n=1.367)²⁵

4.4 Bemiddelingstraject nader bekeken

Het analyseren van de significante kenmerken op het niveau van het dossier, slachtoffer of minderjarige verdachte die mogelijk invloed hebben op de bemiddelingsuitkomst, is complex. De analyse en interpretatie van de gegevens worden bemoeilijkt doordat de data die geraadpleegd worden, geordend zijn in een databasestructuur en niet in een 'plat' databestand. Zo kan in 2008 – het jaar waarvan we de data raadplegen – een en dezelfde minderjarige verdachte in verschillende dossiers voorkomen, maar omgekeerd kunnen er bij een en hetzelfde dossier ook meerdere verdachten en/of slachtoffers betrokken zijn. Ook kan een verdachte binnen een dossier meerdere bemiddelingstrajecten doorlopen hebben.

De databasestructuur is zeer geschikt om op individueel niveau de samenhangende gegevens te overzien. Het analyseren van verschillende groepen is echter moeilijker. De verschillende records zijn niet altijd onafhankelijk van elkaar. Het ligt namelijk voor de hand dat de resultaten worden beïnvloed door de verdachten die meerdere malen voorkomen. Het analyseren op het niveau van unieke minderjarige verdachten en slachtoffers geniet daarom de voorkeur en daarvoor hebben we in deze paragraaf dan ook gekozen.²⁶ Dit betekent dat slachtoffers of verdachten die in meerdere bemiddelingstrajecten voorkomen buiten de analyse zijn gehouden.

Uitvoeringsresultaat en wijze van bemiddeling

Een eerste belangrijke vraag is of er een relatie is tussen de wijze van bemiddeling en het uitvoeringsresultaat.²⁷ Het uitvoeringsresultaat kan zijn dat er louter contactname plaatsvindt, er geen akkoord wordt bereikt, het traject voortijdig wordt beëindigd of het traject volledig wordt doorlopen en er wel een akkoord wordt bereikt. In tabel 4.8 is te zien dat er een verband tussen de wijze van bemiddeling en het resultaat bestaat. Bij directe bemiddelingen en ontmoetingen – dus daar waar sprake is van *face-to-face* contact – wordt het herstelbemiddelingstraject vaker volledig uitgevoerd (met akkoord).

Tabel 4.8 – Relatie tussen wijze van bemiddeling en uitvoeringsresultaat in 2008

Wijze bemiddeling	Uitvoeringsresultaat** ²⁸		
	Louter contactname – geen akkoord	Voortijdig gestopt	Volledig uitgevoerd
Indirect	48,3	13,1	38,6
Direct	9,1	4,0	86,9
Ontmoeting	7,7	0	92,3

Uitvoeringsresultaat en kenmerken van het slachtoffer

Het is de vraag of bepaalde slachtofferkenmerken van invloed zijn op het uitvoeringsresultaat. Allereerst is op basis van unieke slachtoffers²⁹ gekeken naar het type slachtoffer. Daaruit blijkt dat het geslacht van het slachtoffer – waar het natuurlijke personen betreft – geen invloed heeft op het bemiddelingsresultaat, maar dat er bij rechtspersonen vaker een herstelbemiddeling volledig wordt uitgevoerd dan bij de natuurlijke personen.

Tabel 4.9 – Type slachtoffer en uitvoeringsresultaat in 2008

Wijze bemiddeling	Uitvoeringsresultaat		
	Louter contactname – geen akkoord	Voortijdig gestopt	Volledig uitgevoerd **
Man	64,9	9,1	25,9
Vrouw	63,5	8,4	28,1
Rechtspersoon	51,4	6,9	41,7

De etniciteit³⁰ en leeftijd van de slachtoffers hebben geen invloed op het uitvoeringsresultaat van de herstelbemiddeling.

Uitvoeringsresultaat en kenmerken van de minderjarige verdachte

Net zoals hiervoor bij de slachtoffers is nagegaan of bepaalde kenmerken van de minderjarige verdachte³¹ van invloed zijn op het uitvoeringsresultaat van de herstelbemiddeling. Uit de analyses blijkt dat zowel het geslacht, de leeftijd als de etniciteit van de verdachten geen invloed hebben op het uitvoeringsresultaat.

Uitvoeringsresultaat en kenmerken van het dossier

Uit de analyse op het type dossier³² blijkt het type feit dat ten grondslag ligt aan de herstelbemiddeling van invloed is op het uitvoeringsresultaat. Uit tabel 4.10 komt naar voren dat de herstelbemiddeling vooral bij zedenfeiten zelden volledig wordt uitgevoerd. Verder ligt het aantal volledig uitgevoerde herstelbemiddelingen bij diefstal met geweld, beschadiging en diefstal zonder geweld iets hoger dan de andere feiten.

Tabel 4.10 – Type misdrijf en uitvoeringsresultaat in 2008

Wijze bemiddeling	Uitvoeringsresultaat *		
	Louter contactname – geen akkoord	Voortijdig gestopt	Volledig uitgevoerd
Beschadiging	55,3	8,8	35,9
Diefstal met geweld	40,9	13,6	45,5
Diefstal zonder geweld	59,3	6,5	34,1
Afpersing – bedreiging	62,5	8,3	29,2
Zeden	76,2	19,0	4,8
Slagen en verwonden	66,4	7,8	25,8
Overige	71,4	9,5	19,1

Naast het type feit is eveneens nagegaan of de lengte van de perioden tussen de diverse stappen binnen de herstelbemiddeling³³ van invloed zijn op het uitvoeringsresultaat. Uit de diverse uitgevoerde analyses blijkt dat er geen relatie is tussen de lengte van de verschillende perioden en het uitvoeringsresultaat. Het snel opstarten van een herstelbemiddeling leidt bijvoorbeeld niet vaker tot een volledige uitvoering ervan.

Voorspellers van het uitvoeringsresultaat

Naast de voorgaande analyses is er ook een multivariate analyse uitgevoerd waarbij de kenmerken van de dossiers, minderjarige verdachten en slachtoffers (onafhankelijke variabelen) in één analyse zijn geplaatst en waarin is nagegaan welke variabele(n) bepaalde uitvoeringsresultaten (afhankelijke variabele) vooral beïnvloeden. Hiervoor hebben we de techniek van de *classification tree* gebruikt. Binnen deze techniek wordt op grond van de variabelen een voorspelling gedaan over het uitvoeringsresultaat. Resultaat van deze analyse is dat een directe bemiddeling of ontmoeting een sterke voorspeller (87,5% van de gevallen) blijkt te zijn voor het volledig uitvoeren van een herstellbemiddeling. Een indirecte bemiddeling daarentegen is een redelijke (48,3% van de gevallen) voorspeller voor een louter contactname of geen akkoord. Binnen de indirecte bemiddelingen is het de voorspelling dat er bij een flink gedeelte van de rechtspersonen (47,2%) een volledig uitgevoerde herstellbemiddeling zal plaatsvinden. De overige kenmerken van de dossiers en partijen hebben geen invloed op de voorspelling.

4.5 Minderjarige verdachten op de lange termijn

Om na te gaan of de minderjarige verdachten na het aanbod van herstellbemiddeling wederom een hulpverleningsaanbod hebben gehad, is gebruikgemaakt van het elektronische dossier DOMINO. Hierbij wordt er impliciet vanuit gegaan dat een hernieuwd aanbod van hulpverlening iets zegt over hoe het de jongeren na de bemiddeling vergaat. Er is gekeken of een steekproef van minderjarige verdachten na het aanbod van herstellbemiddeling nog voorkomt in DOMINO en zo ja, waarvoor (type aanbod of interventie). Voor de steekproef zijn 400 minderjarige verdachten, die in 2008 zijn aangemeld voor herstellbemiddeling, geselecteerd. Er is gebruikgemaakt van een gestratificeerde steekproef, waarbij rekening is gehouden met het totaal aantal verdachten per HCA-dienst.³⁴ De verdachten die als eerste (in tijd) een aanbod hebben gekregen, zijn geselecteerd³⁵ voor de analyse in DOMINO.

Intermezzo – Wat is DOMINO?

De Vlaamse overheid beschikt binnen de Bijzondere Jeugdbijstand over het elektronische dossier DOMINO. Dit dossier – centraal te raadplegen in Brussel – is ontwikkeld om het hulpverleningsproces te verbeteren en als instrument voor cliëntopvolging. Naast basisidentificatie en de verblijfssituatie van de jongere, levert DOMINO informatie over bijvoorbeeld screening, indicatiestelling en alle soorten beslissingen. DOMINO is door ons in het onderzoek dan ook gebruikt om na te gaan of de jongeren in de onderzoeksgroepen na interventie nog voorkomen in het systeem en zo ja waarvoor en met welk resultaat (type interventie).

4.5.1 Welke jongeren komen voor in DOMINO

Op het moment dat een jongere voorkomt in DOMINO is er sprake van een jongere met een hulpverleningsachtergrond op basis van het feit dat de jongere een MOF-er (jeugdrechtbank) of een POS-er (comité of jeugdrechtbank) is.³⁶ Uit de analyse blijkt dat er van de steekproef van 400 jongeren die in 2008 na een MOF door het parket een verwijzing voor herstellbemiddeling hebben gehad 191 jongeren (47,6%)³⁷ ten minste één keer voorkomen in DOMINO.³⁸ Ruim de helft (209 jongeren, 52,4%) komt dus in het geheel niet voor in DOMINO. Met deze jongeren is er vanuit een hulpverleningsachtergrond geen verdere

bemoeienis geweest en dit lijkt een positief signaal. De twee groepen jongeren zijn in tabel 4.11 op een aantal kenmerken onderling vergeleken.

Tabel 4.11 – Kenmerken van verdachten die wel en niet in DOMINO voorkomen in procenten

		In Domino	Niet in Domino
Etniciteit	Belgisch	75,3	78,3
	Niet-Belgisch	24,7	21,7
Geslacht	Vrouw	12,8	15,8
	Man	87,2	84,2
Leeftijd	Bij plegen	15,0	14,8
	Bij verwijzen	15,4	15,4
Feit 39	Beschadigingen, vandalisme en brandstichting **	14,8	43,9
	Diefstal met geweld **	14,6	1,8
	Diefstal zonder geweld	27,9	23,7
	Afpersing of afdreiging	2,3	2,3
	Zeden	0,8	0,6
	Opzettelijk slagen en verwonden	27,9	23,7
	Overige **	11,8	4,1

Uit de analyses blijkt dat de verdachten die in 2008 verwezen zijn voor een herstelbemiddeling en die wel voorkomen in DOMINO op een aantal kenmerken significant verschillen van de groep die in het geheel niet voorkomt in DOMINO. Het blijkt dat de groep die in DOMINO voorkomt een qua criminaliteitspatroon andere groep is (zowel wat betreft ernst van de feiten als de toepassing van geweld). Hun als misdrijf omschreven feit dat aan de basis ligt voor een herstelbemiddeling is namelijk vaker diefstal met geweld en een als misdrijf omschreven feit dat in de categorie overige is geplaatst. Daarbij gaat het vooral om heling, poging tot doodslag, racisme en grafschennis.

De relatief minder ernstige feiten beschadigingen, vandalisme en brandstichting komen significant meer voor in de groep jongeren die niet in DOMINO voorkomt.

4.5.2 De DOMINO-jongeren nader bekeken

Nadat er meer zicht is op het profiel van de jongeren die in DOMINO voorkomen, gaan we nader in op de registraties in DOMINO. Daartoe is nagegaan voor welk type maatregelen de 191 jongeren voor de verwijzing, tijdens de herstelbemiddeling en na 40 de herstelbemiddeling voorkomen in DOMINO. Bij het type maatregel wordt een onderscheid gemaakt in MOF- en POS-maatregelen. Een en ander is weergegeven in tabel 4.12.

Tabel 4.12 – Momenten waarop de verdachten voorkomen in DOMINO naar POS- en MOF-maatregelen in procenten

Moment(en) van voorkomen	MOF	POS
Ooit	91,5	15,2
Totaal voor	53,4	0,5
Totaal tijdens	34,4	1,6
Totaal na	69,3	14,1

Uit tabel 4.12 komt allereerst naar voren dat de jongeren vooral inzake MOF-maatregelen in DOMINO voorkomen. Op zich is dit te verwachten omdat de minderjarige verdachten verwezen zijn naar herstelbemiddeling vanwege een als misdrijf omschreven feit. Verder is te zien dat een klein percentage (15,2%) van de jongeren ook voorkomt vanwege POS-maatregelen. De POS-maatregelen laten we verder buiten beschouwing.

Wanneer we nader kijken naar de MOF-maatregelen blijkt dat de onderzoeksgroep tijdens de herstelbemiddeling minder (34,4%) in DOMINO voorkomt dan voor (53,4%) en na (69,3%) de herstelbemiddeling. Het resultaat dat zeven van de tien jongeren die in DOMINO voorkomen ook na herstelbemiddeling vanuit een MOF-maatregel in DOMINO voorkomen, lijkt te wijzen op het gegeven dat het hier gaat om een groep met een flinke achtergrondproblematiek c.q. noodzaak voor hulpverlening. Een nadere analyse ondersteunt deze redenering. Het blijkt namelijk dat de groep jongeren die voor de herstelbemiddeling in DOMINO voorkomt gemiddeld 1,7 contacten in DOMINO heeft. De groep die tijdens de herstelbemiddeling in DOMINO voorkomt, doet dat gemiddeld 1,0 keer en de groep die na de herstelbemiddeling voorkomt, scoort met gemiddeld 2,5 hulpverleningscontacten het hoogst. Ter illustratie wordt in tabel 4.13 nader ingezoomd op de meest voorkomende MOF-maatregelen. In de tabel is onder andere te zien dat jongeren vooral onder toezicht geplaatst zijn van een Sociale Dienst en valt op dat het aantal berispingen na de herstelbemiddeling toeneemt.

Tabel 4.13 – Meest voorkomende MOF-maatregelen in DOMINO voor, tijdens en na de herstelbemiddeling in procenten

Type contact	Voor	Tijdens	Na
Onder toezicht plaatsen van Sociale Dienst	24,8	29,2	37,6
Toevertrouwen aan betrouwbare persoon/instelling	16,8	21,3	22,1
Toevertrouwen openbare gemeenschapsinstelling	20,4	27,0	21,5
Berispen	5,8	6,7	20,8
Klasseren	15,3	12,4	18,1
Voorlopige plaatsing (wet 1 maart 2002)	12,4	10,1	7,4
Opleggen van prestatie van opvoedkundige aard	10,2	1,1	5,4
Onder toezicht Sociale Dienst zonder voorwaarden	11,7	2,2	0

Eindnoten

1. Een cluster is een overkoepelend dossier, wat voornamelijk administratieve doeleinden heeft; het kan gezien worden als een soort kapstok waar afzonderlijke verdachten, slachtoffers en bemiddelingstrajecten onder hangen.
2. In Leuven. BAL en Alba vormen samen één HCA-dienst.
3. We baseren ons daarbij op: ECODATA, FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, tabel B (1 januari 2008). Goed om aan te geven, is dat alle jongeren tot achttien jaar per arrondissement als referentie gebruikt worden.
4. Bron: Openbaar Ministerie, coördinator statistisch analisten.
5. In de analyse is hierbij gekeken naar naam en HCA-dienst. Het zou kunnen dat verschillende filialen van een bedrijf of instelling als één uniek slachtoffer zijn gerekend.
6. Deze aantallen kunnen verschillen van de jaarverslagen van de diensten zelf en de algemene jaargegevens van het Steunpunt Jeugdhulp. Dit omdat er voor onderhavig onderzoek een andere datum van genereren van de cijfers is gebruikt en mogelijk een aantal trajecten – die wel in dit onderzoek worden meegenomen, maar niet in de andere rapportages – later is ingevoerd. Dit werkt door voor alle analyses die zijn uitgevoerd.
7. In Brussel.
8. Ook kan er op een andere wijze worden doorverwezen (0,7%).
9. In het registratiesysteem wordt gevraagd naar etnische afkomst en niet naar geboorteland van de jongere.
10. De verdachten in deze categorie hebben de Duitse, Portugese, Ierse, Engelse, Franse, Griekse, Italiaanse, Nederlandse en Spaanse etniciteit.
11. De verdachten in deze categorie hebben Albanese, Bosnische, Bulgaarse, Kosovaarse, Kroatische, Macedonische, Oekraïense, Poolse, Roemeense, Servische, (Wit) Russische en Slowaakse etniciteit.
12. De verdachten in deze categorie hebben de Algerijnse, Tunesische, Mauritaniëse, Libische en Marokkaanse etniciteit.
13. Dit is een standaard antwoordcategorie in het registratiesysteem van het Steunpunt Jeugdhulp, de etniciteit van de verdachten blijft onduidelijk.
14. Deze 85,9 procent van de verdachten neemt 66,3 procent van het totaal aantal verwijzingen voor zijn rekening.
15. Het gaat hier bijvoorbeeld om incidenten waarbij de verdachte zich schuldig maakt aan winkeldiefstal, vernieling van eenabri en het bedreigen van een buschauffeur.
16. Het kan ook voorkomen dat diefstal met geweld onder deze categorie is weggezet.
17. De gemiddelde termijnen kunnen door ‘oude zaken’ sterk beïnvloed worden. Indien er in een jaar in een arrondissement een aantal dossiers is waarbij de feiten een paar jaar terug in de tijd zijn gepleegd en een verdachte deze gedateerde feiten tijdens een verhoor bekend, kan hij alsnog wordt doorverwezen naar bemiddeling. De tijd tussen het feit en de doorverwijzing is dan vanzelfsprekend erg lang.
18. Daarnaast wordt bij 8,6 procent van de dossiers tussen één en twee maanden gestart en bij 5,2 procent binnen twee en drie maanden.
19. 0,87 maand
20. Van 359 bemiddelingstrajecten is het eindresultaat onbekend en 86 trajecten zijn in de categorie ‘anders’ ingedeeld, deze 445 trajecten zijn in de analyse buiten beschouwing gelaten.
21. Ook bij deze cijfers moeten de wijze van contacteren en de beperkingen van het registratiesysteem in ogenschouw worden genomen. De volgorde van het contacteren van de partijen kan samenhangen met de reden die wordt aangegeven voor het niet-opstarten van het traject. Daarnaast is volgens een bemiddelaar ‘...het registratiesysteem te beperkt en weinig nauwkeurig. Je wordt gedwongen om een keuze te maken welke partij niet wenst in te gaan op de bemiddeling, terwijl de oorzaak bij beide kan liggen.’

22. Dit zijn de categorieën: voortijdig gestopt, volledig doorlopen met een gedeeltelijke of geen overeenkomst en volledig doorlopen met een volledige overeenkomst (n=2.526).
23. Van de 2.612 gestarte trajecten is bij 95,2 procent (n=2.487) het soort bemiddeling geregistreerd.
24. Er zijn meerdere soorten herstel dan wordt aangegeven.
25. Meer dan 100 procent, aangezien er meerdere bronnen kunnen zijn.
26. Consequentie van deze keuze is dat meerplegers en herhaalde slachtoffers buiten de analyse vallen.
27. Hiertoe konden we uit het databestand 526 dossiers onderzoeken die voldoen aan de gestelde criteria.
28. De enkele asterisk (*) geeft aan dat er sprake is van een $p \leq 0.05$ en een p van ≤ 0.01 wordt aangegeven met twee asterisken (**).
29. Voor deze analyse baseren we ons op 875 unieke slachtoffers.
30. Gedefinieerd als Belgisch en niet-Belgisch.
31. Voor deze analyse baseren we ons op 890 unieke verdachten.
32. Voor deze analyse kon gebruikgemaakt worden van 837 dossiers.
33. De volgende perioden zijn daarbij geanalyseerd: tussen plegen feit en verwijzing, tussen verwijzing en start, tussen start en overeenkomst en tussen overeenkomst en einde.
34. Het aantal minderjarige verdachten dat is geselecteerd in de steekproef staat in verhouding tot het aantal minderjarige verdachten per HCA-dienst.
35. De spreiding van de verwijzingsdatum is: 01-01-2008 t/m 13-05-2008.
36. MOF staat voor jongeren die zich schuldig hebben gemaakt aan een als misdrijf omschreven feit en POS voor jongeren met een problematische opvoedingssituatie.
37. Vermeldenswaardig is dat slechts vijf van deze jongeren door de jeugdrechtbank zijn verwezen naar een HCA-dienst en de rest – conform de praktijk in de meeste arrondissementen – door het parket.
38. De analyse in DOMINO loopt tot 2 juli 2010.
39. Het betreft de strafbare feiten die ten grondslag liggen aan de herstelbemiddeling.
40. Voor de periode na de herstelbemiddeling stopt de informatie c.q. analyse in DOMINO op 2 juli 2010.

5 De resultaten en waardering van herstelbemiddeling

In dit hoofdstuk beschrijven we het verloop, de resultaten en waardering van herstelbemiddeling op basis van een vragenlijstonderzoek onder minderjarige verdachten, slachtoffers en bemiddelaars. We gaan hierna in de eerste twee paragrafen allereerst in op de wijze van dataverzameling en de respons en daarna in paragraaf 5.3 tot 5.6 op de bevindingen uit het vragenlijstonderzoek. Naast een beschrijving van de kenmerken van de herstelbemiddelingsprocessen en de betrokken partijen worden de bevindingen over de visie op en waardering van herstelbemiddeling door de partijen gepresenteerd. Daarna wordt in paragraaf 5.7 ingegaan op de factoren die samenhang vertonen met het resultaat van het proces en de waardering ervan door de verdachten en slachtoffers. Op diverse plekken in het hoofdstuk staan ter illustratie stukjes tekst weergegeven zoals die door de respondenten bij de open vragen zijn ingevuld. Door het hoofdstuk heen variëren de aantallen waarover de analyses zijn gedaan omdat met combinaties van variabelen uit vijf vragenlijsten is gewerkt.¹ Tenslotte beschrijven we in paragraaf 5.8 de ervaringen van de slachtoffers en minderjarige verdachten aan de hand van de interviews die na afsluiting van het bemiddelingsproces met hen zijn gehouden.

5.1 De dataverzameling

Alle HCA-diensten in Vlaanderen hebben hun medewerking verleend aan een vragenlijstonderzoek. De procedure was dat de bemiddelaars in de dossiers die zij binnenkregen bij het eerste contact aan de minderjarige verdachten en slachtoffers zouden vragen of zij bereid waren medewerking aan het onderzoek te verlenen door vragenlijsten in te vullen voorafgaand en na afronding van de herstelbemiddeling (0- en 1-meting). De bemiddelaar vult aan het einde van het traject zelf ook een vragenlijst in. Het aantal gewenste dossiers was evenredig over de HCA-diensten verdeeld op basis van de instroom. Het streven daarbij was het verzamelen van informatie uit 400 dossiers. De periode van dataverzameling was origineel vastgesteld op negen maanden, uitgaande van een gemiddelde duur van de bemiddelingstrajecten van vier maanden. Binnen die periode werd verwacht dat het beoogde aantal dossiers zou instromen én afgerond zou zijn, dat wil zeggen dat we van de partijen uit die dossiers idealiter zouden beschikken over ingevulde vragenlijsten van zowel de 0-meting als de 1-meting. In principe werd daarnaast in elk dossier waarin de partijen deelnamen aan het

bemiddelingsproces een vragenlijst door de bemiddelaar ingevuld, ook wanneer de partijen zelf niet meewerkten aan het onderzoek.

Verloop van de dataverzameling

De instroom van dossiers in het onderzoek verliep in eerste instantie erg traag. De bemiddelaars van de HCA-diensten hadden tijd nodig gehad om zich de procedure eigen te maken. De HCA-diensten gaven aan dat niet alle bemiddelaars zich betrokken voelden bij het onderzoek en onvoldoende gemotiveerd waren. Daarnaast bleek na een half jaar dat sommige bemiddelingstrajecten langer dan de verwachte vier maanden in beslag namen waardoor een deel van de lange trajecten buiten de dataverzamelingsperiode van negen maanden zouden vallen. Daarmee zou een vertekend beeld van de steekproef ontstaan. Bovendien bleek dat de respons op de vragenlijsten na het bemiddelingstraject (1-meting) erg laag was. Vragenlijsten werden maar mondjesmaat teruggestuurd door de slachtoffers en minderjarige verdachten op het moment dat het proces was afgerond. De HCA-diensten hebben dit achteraf verklaard doordat de bemiddelaars op dat moment vaak geen persoonlijk (fysiek) contact meer met de partijen hebben en de partijen er geen belang bij hebben om een vragenlijst in te vullen en op te sturen.

“Het is kenmerkend voor de doelgroep dat afspraken niet worden nagekomen. Het vraagt ook altijd moeite om een overeenkomst terug te krijgen, daarbij speelt hetzelfde probleem dus dat strookt met de lage respons.”

Vanwege de trage instroom van dossiers, de lage respons op de 1-meting en het gegeven dat de lange trajecten deels buiten het onderzoek dreigden te vallen, is – in overleg met de stuurgroep – besloten de periode van dataverzameling met vier maanden te verlengen.² In die verlenging is de HCA-diensten verzocht extra inspanningen te plegen door de partijen te rappelleren om de respons op de 1-meting te verhogen.

5.2 De respons

Over de periode van een jaar zijn er uiteindelijk 301 dossiers in het onderzoek meegenomen, driekwart (75%) van het beoogde aantal, maar een voldoende grote steekproef. De bemiddelaars hebben in bijna alle dossiers (99%) de vragenlijst ingevuld. In circa driekwart van de dossiers hebben de minderjarige verdachten (80%) en slachtoffers (75%) de vragenlijst voorafgaand aan de herstellbemiddeling (0-meting) ingevuld. De vragenlijst die hen is voorgelegd na het bemiddelingstraject (1-meting) is in de helft van de dossiers door de verdachten (50%) en slachtoffers (47%) ingevuld.³ Van ongeveer de helft van de dossiers is er zowel een 0-meting als een 1-meting van de verdachten of een 0- en 1-meting van de slachtoffers beschikbaar (respectievelijk 49% en 45%). In ruim een kwart van de dossiers (28%) is het onderzoeksmateriaal compleet; daarin beschikken we over zowel de 0- en 1-meting van de verdachten als van de slachtoffers en over de vragenlijst voor de bemiddelaar.

Tabel 5.1 – Respons van de minderjarige verdachten en slachtoffers

Respons	0-meting	1-meting	0-meting + 1-meting
Minderjarige verdachte	241 (80%)	150 (50%)	148 (49%)
Slachtoffer	226 (75%)	142 (47%)	136 (45%)

Bij een op de tien onderzoeksdossiers (12%) heeft de bemiddelaar aangegeven dat de zaak nog lopende is. Dat wil zeggen dat het traject nog niet is afgehandeld.

Representativiteit

De steekproef omvat alleen minderjarige verdachten en slachtoffers die wensten deel te nemen aan het herstelbemiddelingsproces. In evaluatiegesprekken met de HCA-diensten na de dataverzameling kwam naar voren dat er een vorm van selectie is ingeslopen. De bemiddelaars bleken niet consequent in alle dossiers om medewerking aan het onderzoek aan de partijen te hebben gevraagd. Ze vonden het soms lastig om slachtoffers en verdachten te vragen om medewerking en hen vragenlijsten voor te leggen. De extra tijd die het voor de bemiddelaar en de partijen kostte, speelde daarbij een rol maar ook voelden sommigen zich in hun werk en rol als bemiddelaar geïnterrumpeerd en soms zelfs beschaamd door het moeten voorleggen van een vragenlijst. Bovendien bleek dat bemiddelaars soms schroomden om medewerking te vragen bij een lastige doelgroep, ernstige feiten of wanneer het eerste contact erg moeizaam of emotioneel verliep.

“Het verschilt van bemiddelaar tot bemiddelaar op welke wijze een keuze is gemaakt om de vragenlijst wel of niet voor te leggen. Soms kwamen ze er niet aan toe of vergaten het maar soms durfden ze niet of vonden ze het niet gepast om de vragenlijst op tafel te leggen vanwege de casus.”

Door dit selectie-element moet er rekening mee worden gehouden dat er een vertekend beeld kan zijn ontstaan in de onderzoeksresultaten. De data zijn enkel representatief voor de doorsnee bemiddelingstrajecten en geven geen zuiver beeld van de trajecten met moeilijke, problematische doelgroepen en van trajecten waarvan op voorhand ingeschat wordt dat deze moeizaam zijn of trajecten die veel langer dan gemiddeld duren.

De informatie over tevredenheid en waardering van het bemiddelingsproces door de partijen is afkomstig uit de 1-meting. Alleen van de partijen die de 1-meting hebben ingevuld en geretourneerd, valt daarom iets te zeggen over deze aspecten. De bevindingen op basis van het vragenlijstonderzoek zijn gezien voornoemde punten niet zonder meer generaliseerbaar naar de gehele populatie die een herstelbemiddelingsproces aangeboden krijgt maar bieden wel een goed beeld van de doorsnee populatie en de resultaten en waarderingen van herstelbemiddeling door de partijen.

5.3 De onderzoeksgroep

Hierna beschrijven we allereerst de kenmerken van de slachtoffers en de minderjarige verdachten die hebben deelgenomen aan het onderzoek. Behalve persoonskenmerken zoals

leeftijd, geslacht en etniciteit gaan we bij de minderjarige verdachten ook in op hun woonsituatie en onderwijs. Daarnaast worden eventuele problemen van de minderjarigen belicht. In vergelijking met de populatie van de HCA-diensten op basis van de registraties van het Steunpunt Jeugdhulp is de onderzoeksgroep een goede afspiegeling van de doelgroep van herstellbemiddeling als het gaat om gemiddelde leeftijd en geslacht.⁴ De bereidheid tot deelname aan het onderzoek blijkt bij de meisjes onder de verdachten (significant) groter te zijn.⁵ Relatief meer meisjes (95%) dan jongens (80%) hebben de vragenlijst voor de 0-meting ingevuld. De leeftijd of etniciteit van de minderjarige verdachten houdt geen verband met het al dan niet meewerken aan het onderzoek.

De slachtoffers

Driekwart van de slachtoffers (77%) die deel hebben genomen aan het onderzoek betreft natuurlijke personen en het overige kwart (23%) bestaat uit rechtspersonen.

Twee derde van de slachtoffers zijn mannen (67%) en een derde vrouwen (33%). De gemiddelde leeftijd van de slachtoffers is 29 jaar, de jongste is 11 en de oudste is 79. Vier op de tien slachtoffers (40%) zijn minderjarig en dan gaat het met name om jongeren van 15, 16 of 17 jaar (70%). Het overige deel van de minderjarige slachtoffers (30%) is elf tot en met veertien jaar. Het merendeel van de slachtoffers (60%) is volwassen.

Tabel 5.2 – Leeftijd van de slachtoffers (in procenten, n=223)

Leeftijdscategorie	%
Tot 18 jaar	40
18 tot 25 jaar	13
25 tot 50 jaar	34
Vanaf 50 jaar	13
Totaal	100

De overgrote meerderheid van de slachtoffers (91%) heeft een Belgische etniciteit. Voor het overige deel (9%) zijn de slachtoffers van niet-Belgische komaf, voornamelijk uit een ander West-Europees of Noord-Afrikaans land.

De minderjarige verdachten en de slachtoffers zijn in meer dan de helft van de gevallen (54%) bekenden van elkaar, meestal van school (55%) of uit de buurt (21%) en voor het overige deel (24%) zijn slachtoffer en verdachte vrienden, kennissen of familie van elkaar of ze hebben elkaar weleens gezien. Iets minder dan de helft (46%) van de slachtoffers en verdachten zijn onbekenden van elkaar.

De minderjarige verdachten

Ruim vier op de vijf minderjarige verdachten uit de onderzoekspopulatie zijn jongens (83%) en bijna een vijfde deel betreft meisjes (17%). Gemiddeld zijn de minderjarige verdachten zestien jaar, de ruime meerderheid (60%) is zestien jaar of ouder. De jongste is acht terwijl de oudste op het moment van de 0-meting negentien jaar is.

Tabel 5.3– Leeftijd van de minderjarige verdachten (in procenten, n=240)

Leeftijdscategorie	%
Jonger dan 12 jaar	1
12 tot 16 jaar	39
16 tot 18 jaar	48
18 jaar en ouder	12
Totaal	100

Bijna twee derde van de minderjarige verdachten (64%) heeft een Belgische etniciteit het overige derde deel (36%) kent een niet-Belgische afkomst.⁶ De niet-Belgische minderjarige verdachten zijn voor een belangrijk deel van Noord-Afrikaanse komaf (13%) (Marokko, Algerije, Tunesië).

Tabel 5.4 – Etniciteit van de minderjarige verdachten (in procenten, n=241)

Etniciteit	%
België	64
Noord-Afrika	13
West-Europa	7
Overig Afrika	6
Oost-Europa	4
Azië	4
Overig ⁷	2
Totaal	100

Op het moment van de 0-meting volgen de meeste minderjarigen nog onderwijs (93%). Een klein aantal (7%) zit dan niet meer op school. Het grootste deel volgt hoger (36%) of lager middelbaar onderwijs (45%).

Het leeuwendeel van de minderjarige verdachten (94%) woont thuis, waarvan ruim de helft (54%) bij zijn biologische ouders en vaak ook met broers en zussen. Een deel (31%) van de thuiswonenden woont alleen met zijn vader of moeder (en eventuele broers en zussen) en een aantal woont bij een van zijn ouders en een stiefouder (13%) en (stief)broers en (stief)zussen of in een andere thuissituatie (2%). De niet-thuiswonende minderjarige verdachten wonen in een instelling (4%), zelfstandig (1%) of bij vrienden (1%).

Aan de jongeren is gevraagd of zij in het half jaar voorafgaand aan de 0-meting eventuele problemen hebben gehad. Ruim een derde van hen (37%) geeft aan gedurende die periode geen problemen te hebben gehad. Ruim een kwart van de minderjarige verdachten (27%) geeft aan problemen op school te hebben gehad maar ook problemen in de thuissituatie worden door een redelijk deel van de minderjarigen genoemd (22%).

“Er is thuis altijd ruzie tussen mijn ouders en ze betrekken mij er altijd bij.”
(bron: minderjarige verdachte)

Verder blijken de jongeren vooral problemen te hebben gehad met criminaliteit (17%) en met vrienden (12%). Middelengebruik, financiële problemen en problemen met de psychische of lichamelijke gezondheid komen bij een beperkter aantal minderjarige verdachten voor.

Tabel 5.5 - Probleemgebieden van de minderjarige verdachten in de periode voor de 0-meting (in procenten, n=241)⁸

Probleemgebied	%
School	27
Thuis	22
Criminaliteit	17
Vrienden	12
Drugs	8
Geld	7
Gezondheid	6
Alcohol	4
Psychisch	4

5.4 De feiten

Het feit waarvoor de minderjarigen en de slachtoffers een aanbod tot herstelbemiddeling hebben gekregen, is voor meer dan de helft van de minderjarige verdachten (55%) niet het eerste feit. Zij geven aan eerder met de politie in aanraking te zijn geweest. De overige verdachten zijn naar eigen zeggen zogenaamde *first offenders* (45%). De minderjarigen met eerdere politiecontacten waren ten tijde van hun eerste contact gemiddeld dertien jaar. De feiten waarvoor de jongeren herstelbemiddeling aangeboden hebben gekregen, betreffen voornamelijk geweldsfeiten (39%).

“De verdachte en het slachtoffer kregen woorden en er ontstond een ruzie waarbij de verdachte met een glas op het hoofd van het slachtoffer sloeg. Ten gevolge van het feit heeft het slachtoffer definitief letsel aan haar evenwichtsorgaan en migraine.” (bron: bemiddelaar)

Voorts maken de minderjarige verdachten zich schuldig aan feiten in de vermogenssfeer (31%), vernielingen en verstoringen van de openbare orde (28%).⁹

“De verdachte heeft met stift scheldwoorden op het busje van het slachtoffer geschreven.”
(bron: bemiddelaar)

Tabel 5.6 – Als misdrijf omschreven feiten (in procenten, n=294)

Feit	%
Vernieling en openbare orde	28
Vermogensfeiten	31
Geweldsfeiten	39
Overig	2
Totaal	100

Ruim een derde van de minderjarige verdachten (36%) heeft het als misdrijf omschreven feit alleen gepleegd terwijl bijna twee derde het feit in groepsverband heeft gepleegd (64%), veelal in groepjes van twee tot vier personen. Nadere analyse wijst uit dat vernieling en openbare orde feiten en vermogensfeiten typische groepsfeiten zijn.

Tabel 5.7 – Als misdrijf omschreven feiten uitgesplitst naar solo en groepsverband (in procenten, n=225)

Feit**	Solo %	Groepsverband %
Vernieling en openbare orde	12	88
Vermogensfeiten	29	71
Geweldsfeiten	55	45

Verreweg de meeste feiten (84%) hebben betrekking op één slachtoffer, maar van een deel van de feiten (16%) zijn meerdere personen het slachtoffer. Bij de feiten waar meerdere slachtoffers betrokken zijn, zijn dat er gemiddeld vier per feit.

Aan de verdachten is gevraagd waarom zij het feit hebben gepleegd. Een kwart van de minderjarige verdachten (24%) geeft aan het feit uit woede of boosheid te hebben gepleegd. Een ander belangrijke reden heeft met beïnvloedbaarheid te maken. De verdachten zeggen zich uitgedaagd te voelen om het feit te plegen (17%) of onder druk van de groep te hebben meegedaan (14%).

“De verdachte heeft een opgewarmd mes op de keel van het slachtoffer gezet als demonstratie voor zijn vrienden.” (bron: bemiddelaar)

Voor ongeveer een tiende van de minderjarigen was verveling de reden (13%) maar eenzelfde deel van de jongeren zegt het te hebben gedaan uit financiële nood. Voor een overzicht van de opgegeven redenen door de minderjarigen zie de tabel.

Tabel 5.8 – Opgegeven redenen voor het plegen van het feit (in procenten, n=241)¹⁰

Redenen	%
Woede of boosheid	24
Uitgedaagd door anderen	17
Groepsdruk, iedereen deed het	14
Verveling	13
Geldnood	11
Gemakkelijk te doen	8
Kick	7
Wraak	7
Stoer doen	5
Overig ¹¹	11

De gevolgen

De schade die de feiten tot gevolg hebben gehad, kan bestaan uit materiële schade, immateriële schade, letsel of een combinatie daarvan. In driekwart van de gevallen is de schade van materiële aard (72%). Bij een derde van de feiten is (daarnaast) immateriële schade (32%) en/of letsel (32%) veroorzaakt. Slechts in enkele zaken (3%) is er geen schade aangericht.

Aan de minderjarige verdachten is gevraagd wat zij denken dat de gevolgen van hun handelen zijn geweest. Meer dan een derde van de minderjarigen (37%) geeft aan schade te hebben aangericht door iets te hebben stukgemaakt of beschadigd. Iets minder dan een derde (29%) zegt dat iemand ten gevolge van hun actie verwond is of pijn heeft geleden. De schade bestond volgens een kwart van de verdachten (25%) uit datgene wat zij van het slachtoffer gestolen hebben. Ruim een tiende zegt een ander door zijn handelen bang (14%) of verdrietig (12%) te hebben gemaakt.

Tabel 5.9 – Schade en gevolgen van het gepleegde feit (in procenten, n=241)¹²

Gevolgen	%
Iets stuk gemaakt of beschadigd	37
Iemand verwond of pijn gedaan	29
Iets gestolen	25
Iemand bang gemaakt	14
Iemand verdrietig gemaakt	12
Geen schade veroorzaakt	11
Overig	3

De reactie van de ouders

Gevraagd naar de reactie van hun ouders¹³ op het als misdrijf omschreven feit voert boosheid de boventoon. Driekwart (74%) van de ouders heeft boos gereageerd, een kwart verdrietig

(27%) en bijna een tiende (9%) vond het niet erg wat zijn kind gedaan had of reageerde volgens de jongere onverschillig.

Meer dan de helft van de verdachten (62%) heeft thuis straf voor zijn gedrag gekregen. De meesten van hen mochten als straf niet meer met bepaalde vrienden of vriendinnen omgaan (41%), moesten binnenblijven (39%) of mochten niet meer uitgaan (29%). Andere maatregelen die de ouders van de verdachten hebben getroffen, zijn het beperken van tv- en computergebruik (19%) of het inhouden van zakgeld (16%).

Ruim de helft van de minderjarigen (57%) geeft aan dat een straf door zijn ouders hem ervan zal weerhouden het feit nog eens te plegen. Een kwart (27%) weet het niet en ruim een tiende (12%) geeft aan dat straf door ouders geen effect zal sorteren. De overigen (4%) zeggen dat een straf hen ertoe aanzet in de toekomst beter na te denken voordat zij iets doen.

5.5 De herstelbemiddeling

Aan de minderjarige verdachten, de slachtoffers en de bemiddelaars zijn vragen gesteld over herstelbemiddeling. Wat zijn de verwachtingen en visies van de partijen en hoe is het proces verlopen?

Het aanbod

Het aanbod tot herstelbemiddeling is in bijna alle dossiers (96%) gedaan door het parket en in een klein aantal (4%) door de jeugdrechtbank. Bij ruim twee op de tien dossiers (22%) is er naast de herstelbemiddeling een vordering bij de jeugdrechter gedaan, bij de meeste (78%) is dit niet het geval.

Twee op de tien minderjarige verdachten (19%) hebben eerder een herstelbemiddelingsproces doorlopen, voor de meeste verdachten (73%) is het de eerste keer en voor de overige (8%) is het niet bekend.

Het tijdpad

De periode tussen het als misdrijf omschreven feit en de ontvangst van het dossier door de HCA-dienst duurt gemiddeld 21 weken (bijna vijf maanden). Bijna een derde (32%) van de dossiers is binnen acht weken na het feit binnen en bijna een kwart (24%) doet er meer dan een half jaar (28 weken) over om ingestuurd te worden naar de HCA-dienst, oplopend tot één of meerdere jaren.

Tabel 5.10 – Tijdpad feit tot ontvangst dossier (in procenten, n=290)

Aantal weken	%
0 – 8 weken	32
9 – 16 weken	23
17 – 28 weken	21
meer dan 28 weken	24

Kijken we naar de periode tussen de ontvangst van het dossier door de HCA-dienst en de start van de bemiddeling (de eerste contactname) dan zit daar gemiddeld een maand tussen.

Ruim de helft (61%) van de binnengekomen dossiers wordt binnen de eerste twee weken opgestart. Een kwart van de dossiers (26%) wordt tussen twee weken en twee maanden na ontvangst gestart en bij eveneens circa een kwart (23%) duurt het langer dan twee maanden voordat het dossier wordt opgepakt, met een uitloop naar bijna vijf maanden.

Tabel 5.11 – Tijdenpad ontvangst dossier en start herstelbemiddeling (in procenten, n=292)

Aantal weken	%
0 – 2 weken	61
3 – 8 weken	17
meer dan 8 weken	22

Het gehele herstelbemiddelingstraject van het eerste contact tot afronding duurt gemiddeld negentien weken ofwel ruim vier maanden. De helft van de trajecten (50%) wordt binnen vier maanden afgerond, de andere helft duurt langer dan vier maanden. Twee op de tien bemiddelingsprocessen (21%) nemen langer dan een half jaar in beslag.

Tabel 5.12 – Tijdenpad start tot eind herstelbemiddeling (in procenten, n=234)

Aantal weken	%
0 – 8 weken	20
9 – 16 weken	30
17 – 28 weken	29
meer dan 28 weken	21

De totale periode tussen het als misdrijf omschreven feit en de afsluiting van het herstelbemiddelingstraject duurt gemiddeld 44 weken ofwel ruim tien maanden. In bijna een derde van de dossiers (31%) is het gehele traject pas na een jaar of langer na het plegen van het feit afgerond.

Het proces

De werkwijze bij de HCA-diensten is verschillend als het gaat om het eerste contact met de partijen. Sommige diensten brengen onaangekondigd een huisbezoek terwijl de meeste andere diensten eerst bellen of een brief aan de partijen schrijven. Uit het vragenlijstonderzoek blijkt dat de eerste contactname van de HCA-dienst met de minderjarige verdachten en de slachtoffers voornamelijk telefonisch is (respectievelijk 56% en 55%) of schriftelijk (respectievelijk 39% en 42%) gebeurd. In sporadische gevallen is er direct een huisbezoek afgelegd aan de minderjarige verdachten en de slachtoffers of zijn de partijen uitgenodigd bij de dienst (respectievelijk 5% en 3%). Bij het eerste gesprek met de bemiddelaar is vrijwel altijd (94%) een ouder of familielid van de minderjarige verdachte aanwezig, meestal de moeder (75%) en in een derde van de gevallen (ook) de vader (36%). Daarnaast komt het regelmatig voor dat er ook broers of zussen bij zijn (12%).

Tijdens het vervolg van het bemiddelingsproces heeft de bemiddelaar op verschillende manieren contact onderhouden met de minderjarige verdachten en de slachtoffers. Gemiddeld spreken de bemiddelaars de partijen zes à zeven keer via de telefoon, schrijven zij hen drie à vier keer een brief en zijn er met hen twee *face-to-face* contacten. In het algemeen zijn er tijdens het traject gemiddeld genomen iets minder onderlinge contacten (telefoon en *face-to-face*) met het slachtoffer dan met de verdachte maar is er met het slachtoffer wel meer schriftelijk contact.

Tabel 5.13 – Gemiddeld aantal contacten tijdens het bemiddelingsproces (gemiddelden)

Wijze van contact	minderjarige verdachten ¹⁴	slachtoffers ¹⁵
Telefonisch	6.9	5.9
Schriftelijk	3.5	4.2
Face-to-face	2.0	1.7

De bemiddeling zelf kan op drie manieren plaatsvinden: via indirecte bemiddeling, directe bemiddeling of door middel van een ontmoeting. Deze bemiddelingen komen soms ook in combinatie met elkaar voor. De meest voorkomende bemiddelingsvorm (75%) is de indirecte bemiddeling, dat wil zeggen dat slachtoffer en verdachte elkaar niet ontmoeten maar dat de bemiddelaar pendelt tussen de partijen (telefonisch of *face-to-face*).

“Het goed bevragen van het slachtoffer naar de gevolgen en zijn verwachtingen en dit kunnen overbrengen bij de verdachte maakte dat de verdachte veel opener werd, tot besef kwam en hier iets voor terug wilde doen.” (bron: bemiddelaar)

In twee op de tien bemiddelingstrajecten (21%) heeft een directe bemiddeling plaatsgevonden. De verdachte en het slachtoffer hebben in die trajecten een fysieke ontmoeting met elkaar in het bijzijn van de bemiddelaar en eventueel de achterban. Ontmoetingen, dat wil zeggen fysieke ontmoetingen, tussen de verdachte en het slachtoffer zonder dat de bemiddelaar daarbij aanwezig is, hebben slechts in enkele gevallen (4%) plaatsgevonden. Het relatief kleine aantal fysieke contacten tussen de partijen komt overeen met de ervaringen van de HCA-diensten zoals beschreven in hoofdstuk 3 .

“De verdachte wilde graag een gesprek met het slachtoffer maar hij had geen behoefte aan persoonlijk contact met de jongere.” (bron: bemiddelaar)

Tabel 5.14 – Wijze van bemiddeling (in procenten, n=291)

Wijze van bemiddeling	%
Indirect	75
Direct	21
Ontmoeting	4

Aan de bemiddelaars is gevraagd wat de houding van de partijen was in de zin van medewerking, gedrag en attitude tijdens het bemiddelingsproces. De houding van de meeste slachtoffers en de minderjarige verdachten was volgens hen positief (respectievelijk 61% en 60%). Voor het overige deel was de houding van de partijen vooral beoordeeld als neutraal (respectievelijk 31% en 33%) en soms werd de houding als negatief ervaren (respectievelijk 8% en 7%).

“De verdachte slaagde er voor de bemiddeling niet in om het gebeurde een plaats te geven. Ze werd steeds overspoeld door hevige emoties. Tijdens het laatste gesprek gaf ze aan dat ze het gebeurde beter kon accepteren.” (bron: bemiddelaar)

Omdat de houding van de ouders van de verdachte een belangrijke rol kan spelen bij het verloop van de bemiddeling is ook daarnaar gevraagd. Volgens de bemiddelaars waren de medewerking, het gedrag en de attitude van de ouders tijdens het proces over het algemeen positief (68%). Een kwart van de ouders van de verdachten stelde zich neutraal (25%) op en enkelen (7%) hadden een negatieve houding tijdens de bemiddeling.

“Moeder kende reeds vanaf het begin van de bemiddeling de feiten en vond dat het met een rechtgezet moest worden. Ze sprak haar zoon op een goede manier aan over de feiten.” (bron: bemiddelaar)

Tabel 5.15 – Houding van de partijen tijdens het bemiddelingsproces volgens de bemiddelaar (in procenten)

Houding	slachtoffers (n=293)	minderjarige verdachten (n=296)	ouders verdachten (n=290)
Positief	61	60	68
Neutraal	31	33	25
Negatief	8	7	7

“De houding van de minderjarige verdachte is gedurende het proces veranderd van lichte weerstand tot een open houding en volledige medewerking.” (bron: bemiddelaar)

Gedurende het bemiddelingstraject is de houding van de slachtoffers en de minderjarige verdachten volgens de bemiddelaars in ruim driekwart van de dossiers (respectievelijk 76% en 79%) niet veranderd maar in circa één op de zeven trajecten (respectievelijk 15% en 16%) is er verbetering in de medewerking, het gedrag en de attitude van de partijen opgetreden.

In een klein aantal gevallen is de houding van de slachtoffers en verdachten volgens de bemiddelaars verslechterd (respectievelijk 9% en 5%). Wat betreft de houding van de ouders van de verdachten geldt dat deze volgens de bemiddelaar vaak hetzelfde is gebleven (81%), voor een deel positiever is geworden (13%) maar soms juist negatiever (6%).

“Vader was bij aanvang van het proces wantrouwig ten aanzien van de bemiddeling omdat hij bang was dat er een groot schadebedrag moest worden betaald. Tegen het eind van het proces had hij meer vertrouwen dat het op een goede manier opgelost kon worden.” (bron: bemiddelaar)

Bij ruim een derde van de bemiddelingstrajecten (37%) is aan de zijde van de minderjarige verdachte een advocaat betrokken. Een advocaat speelt in sporadische gevallen (6%) ook aan de zijde van het slachtoffer een rol. In een op de tien dossiers is de verzekering een partij voor de minderjarige verdachte (10%) en voor het slachtoffer (11%).

Tweetaligheid bij slachtoffer en verdachte kan een lastige factor zijn tijdens de bemiddeling. De communicatie komt dan niet altijd goed van de grond en met tolken werken, is voor de HCA-diensten niet zo evident. De bemiddelaars geven aan dat tweetaligheid in slechts in een beperkt aantal gevallen (6%) problemen heeft gegeven.

Niet alle bemiddelingstrajecten komen uiteindelijk tot een getekende overeenkomst. Deelnemers kunnen tussentijds, om uiteenlopende redenen, afhaken of doorlopen wel het hele traject maar willen uiteindelijk geen overeenkomst ondertekenen. Een proces zonder getekende overeenkomst betekent overigens niet vanzelfsprekend een minder succesvol traject.

“Het proces is volledig doorlopen maar er is geen overeenkomst getekend. Het uitklaren van het conflict en het aanbieden van excuses was voor het slachtoffer en de verdachte voldoende.” (bron: bemiddelaar)

De ervaring van de HCA-diensten is dat de partijen die het proces aangaan het vaak ook wel afmaken. Een klein deel haakt volgens hen voortijdig af. De verdachte of het slachtoffer reageert dan niet meer of is niet meer bereikbaar. Dit komt overeen met de resultaten uit het vragenlijstonderzoek. De meeste bemiddelingsprocessen (88%) zijn binnen de onderzoeks-termijn afgerond. Ruim een tiende (12%) is op dat moment nog lopende. De meerderheid van de afgeronde trajecten (80%) is door de partijen volledig doorlopen. Twee op de tien bemiddelingsprocessen (20%) zijn voortijdig afgebroken.

Tabel 5.16 – Uitkomst afgeronde bemiddelingsprocessen (in procenten, n=262)

Uitkomst	%
Voortijdig afgebroken door het slachtoffer	11
Voortijdig afgebroken door de minderjarige verdachte	6
Voortijdig afgebroken door beide partijen	3
Volledig doorlopen maar geen overeenkomst	13
Volledig doorlopen en een gedeeltelijke overeenkomst	1
Volledig doorlopen en een overeenkomst	66

In de trajecten waarin het traject volledig is doorlopen, geldt dat er in de meeste gevallen ook een overeenkomst door de partijen is getekend. In de overige doorlopen trajecten zijn de partijen meestal niet en soms tot een gedeeltelijke overeenkomst gekomen.

“Het bemiddelingsproces is wel doorlopen maar slachtoffer en verdachte zijn niet tot een akkoord kunnen komen over het aandeel van de verdachte in de feiten en over het schadebedrag.” (bron: bemiddelaar)

De bemiddelingsprocessen die voortijdig geëindigd zijn, zijn voornamelijk door het slachtoffer afgebroken, in de overige situaties door de minderjarige verdachte of door beide partijen. De bemiddelaars geven in bijna een kwart van de dossiers (23%) aan dat de schade niet is hersteld. Voor het belangrijkste deel (81%) betreft dit de trajecten die voortijdig zijn afgebroken.

Voor de trajecten waarin de schade wel is hersteld, is het schadeherstel vooral tot stand gekomen door een financiële vergoeding (47%) en voor een ander belangrijk deel door het maken van excuses (43%). Ook het doen van beloftes en de zuivere informatieoverdracht hebben in een redelijk deel van de trajecten gezorgd voor schadeherstel (beiden 23%). Voor het overige is het schadeherstel tot stand gekomen door onder andere klussen, werkprestaties, teruggaaf van gestolen goed en het inschakelen van het vereffeningfonds.

“De verdachte ging ter rechtzetting twee dagen symbolisch werk verrichten bij de benadeelde partij.” (bron: bemiddelaar)

Tabel 5.17 – Wijzen waarop de schade is hersteld (in procenten, n=231)¹⁶

Schadeherstel	%
Schade is niet hersteld	23
Financieel herstel	47
Excuses	43
Beloftes	23
Zuivere informatieoverdracht	23
Klussen in natura	8
Overig	19

Het algemene eindoordeel van de bemiddelaars over het verloop van de trajecten is overwegend positief. De helft van de bemiddelingsprocessen (49%) worden als positief beoordeeld, een deel als redelijk (38%) en ruim één op de tien (12%) als slecht.

5.6 Verwachtingen, visie en waardering

Bij aanvang van de herstelbemiddeling weten de meeste slachtoffers en minderjarige verdachten (respectievelijk 79% en 82%) (een beetje) wat herstelbemiddeling inhoudt terwijl de overige slachtoffers (21%) en verdachten (18%) nog geen idee hebben van wat herstelbemiddeling inhoudt.

Aan de minderjarige verdachten en slachtoffers zijn voorafgaand aan het bemiddelingstraject vragen gesteld over hun visie op herstelbemiddeling en wat zij van de herstelbemiddeling verwachten. Na afloop van bemiddelingsproces is aan hen gevraagd hoe zij het proces hebben ervaren en waarden en wat het hen heeft opgeleverd.¹⁷

5.6.1 De minderjarige verdachten: verwachtingen en visie

De ruime meerderheid van de minderjarige verdachten (88%) zegt het bij aanvang van het bemiddelingstraject terecht te vinden dat ze zijn doorverwezen voor herstelbemiddeling, de overige verdachten (12%) vinden het onterecht. Vier op de tien minderjarige verdachten (41%) zien de herstelbemiddeling (een beetje) als een straf maar de meesten (59%) zien dat niet zo.

Op een aantal voorgelegde stellingen over herstelbemiddeling reageren de meeste minderjarige verdachten bij de start van de herstelbemiddeling positief. Tabel 5.18 geeft een overzicht.

Tabel 5.18 – Stellingen over herstelbemiddeling (in procenten, n=225)¹⁸

Stellingen	% akkoord 0-meting
Het geeft mij de kans het goed te maken	96
Het is een juiste reactie voor wat ik gedaan heb	92
Ik leer daardoor wat ik verkeerd heb gedaan	84
Mijn gedrag zal erdoor verbeteren	79
Ik krijg daardoor begrip voor het slachtoffer	77
Herstelbemiddeling is een lichte reactie	75
Het voelt goed over het feit te praten	63
Herstelbemiddeling kost mij veel tijd	30
Herstelbemiddeling is heel vervelend	19

Bijna alle minderjarigen (97%) geven aan dat zij (een beetje) gemotiveerd zijn om deel te nemen aan de herstelbemiddeling. Eenzelfde deel (94%) is van mening dat herstelbemiddeling een goede oplossing voor hem zal zijn.

Ruim twee derde van de minderjarigen (70%) zegt de herstelbemiddeling zelf te willen. Een deel (19%) moet van zijn ouders deelnemen. De belangrijkste reden om aan de herstelbemiddeling mee te doen, is voor de minderjarigen dat zij het goed willen maken met hun

ouders; meer dan twee derde van de verdachten (70%) geeft aan dat zij dat erg belangrijk vinden. De top 6 van belangrijkste redenen staat in de tabel weergegeven.

Tabel 5.19 – Redenen voor deelname aan herstelbemiddeling (in procenten, n=226)¹⁹

Aangemerkt als belangrijk of heel belangrijk	%
Goedmaken met mijn ouders	70
Leren wat ik verkeerd heb gedaan	59
Goedmaken met het slachtoffer	53
Me niet meer schuldig willen voelen	49
Ik denk dat de jeugdrechter dan geen andere maatregel oplegt	49
Ik denk dat de zaak dan niet voor de jeugdrechter komt	37

De minderjarigen geven aan het vooral goed te willen maken door acties richting het slachtoffer te ondernemen. Zij willen aan het slachtoffer hun excuses aanbieden (68%), aan het slachtoffer laten zien dat zij spijt hebben (38%), het slachtoffer met rust laten (31%) of het uitleggen (25%). Circa een kwart van de verdachten wil het goedmaken door (ook) excuses aan zijn ouders aan te bieden (28%) en aan hen te laten zien dat hij er spijt van heeft (23%).

5.6.2 De minderjarige verdachten: ervaringen en waardering

In verreweg de meeste gevallen (97%) waren de ouders van de minderjarige verdachten op de hoogte van de afspraken die de minderjarige verdachten met de bemiddelaar maakten. De meeste verdachten gaven ook aan dat zij redelijk (11%) of goed (85%) met hun ouders over de bemiddeling konden praten.

Een kwart van de minderjarige verdachten (23%) die tijdens het bemiddelingsproces geen persoonlijk contact hebben gehad met het slachtoffer heeft dat als positief ervaren. Vrijwel alle overige minderjarige verdachten (69%) ervaren het als neutraal. Geen enkele minderjarige verdachte die wel persoonlijk contact heeft gehad met het slachtoffer (via met name een ontmoeting of schriftelijk of telefonisch) heeft dat als negatief ervaren. Een deel (29%) kijkt neutraal terug op het contact, maar de meesten positief (71%).

Achteraf zien bijna vier op de tien minderjarige verdachten (38%) de herstelbemiddeling (een beetje) als een straf. De meesten (62%) zeggen het echter niet als een straf te hebben ervaren. De ruime meerderheid (91%) is van mening dat herstelbemiddeling een goede oplossing voor hen is geweest, de overigen (9%) delen die mening niet.

Een klein deel van de minderjarige verdachten (4%) geeft aan sinds de start van het bemiddelingsproces opnieuw een als misdrijf omschreven feit te hebben gepleegd.²⁰ Het gaat daarbij voornamelijk om geweldsfeiten, vermogensfeiten, vernieling en openbare orde feiten.

Aan de minderjarige verdachten is na het traject opnieuw gevraagd hoe zij over herstelbemiddeling denken. Het betreft dezelfde stellingen als bij de start van het proces. De resultaten laten zien dat de visie van de verdachten op geen enkel aspect veranderd is ten opzichte van het moment van de start van de bemiddeling. De minderjarige verdachten zijn door het proces dus niet positiever maar ook niet negatiever gaan denken over herstelbemiddeling.

Tabel 5.20 – Stellingen over herstelbemiddeling (in procenten, n=130)²¹

Stellingen	% akkoord 1-meting
Het geeft mij de kans het goed te maken	90
Het is een juiste reactie voor wat ik gedaan heb	93
Ik leer daardoor wat ik verkeerd heb gedaan	83
Mijn gedrag zal erdoor verbeteren	78
Ik krijg daardoor begrip voor het slachtoffer	83
Herstelbemiddeling is een lichte reactie	70
Het voelt goed over het feit te praten	67
Herstelbemiddeling kost mij veel tijd	25
Herstelbemiddeling is heel vervelend	18

De minderjarige verdachten is gevraagd naar hun mening over de bemiddelaar die het proces heeft begeleid. In tabel 5.21 zijn de antwoorden op de stellingen weergegeven. Daarin komt duidelijk naar voren dat de overgrote meerderheid erg positief is over de bemiddelaar op diverse aspecten. De meeste minderjarige verdachten (meer dan 90%) zijn van mening dat de bemiddelaar onder andere goed naar hen heeft geluisterd, voldoende tijd voor hen nam en beloftes nakwam. Ruim driekwart van de minderjarigen uit daarnaast dat zij de bemiddelaar vertrouwden en hem of haar onpartijdig vonden. Desalniettemin is één op de tien minderjarige verdachten (11%) van mening dat de bemiddelaar zich niet onpartijdig heeft opgesteld.

Tabel 5.21 – Stellingen over de bemiddelaar (in procenten, n=146)²²

Stellingen	ja	redelijk	nee
De bemiddelaar luisterde goed naar mij	95	5	0
De bemiddelaar nam voldoende tijd voor mij	95	4	1
De bemiddelaar liet mij vrijwillig deelnemen	95	3	2
De bemiddelaar vroeg voldoende naar mijn mening	93	5	2
De bemiddelaar deed wat hij/zij beloofde	91	7	2
Ik vertrouwde de bemiddelaar	84	12	4
De bemiddelaar was onpartijdig	79	10	11
De bemiddelaar liet me zelf een oplossing voorstellen	76	17	7

Terugkijkend op het proces vinden de meeste minderjarigen (83%) dat de bemiddeling positief is verlopen, een deel (13%) vindt dat het redelijk verlopen is en een klein aantal verdachten bestempelt het bemiddelingsproces als negatief (4%).

Tabel 5.22 – Reflectie op bemiddelingsproces (in procenten, 148)²³

Evaluatievragen	goed	te kort/te weinig	te lang/te veel
Periode tussen feit en start bemiddeling	63	0	37
Duur van het bemiddelingsproces	77	0	23
Aantal contacten met bemiddelaar	90	5	5

De periode tussen het door hen gepleegde feit en de start van de herstelbemiddeling is volgens ruim een derde van de minderjarige verdachten (37%) te lang, de meesten (63%) vinden de duur van die periode echter goed. Bijna een kwart (23%) vond het bemiddelingsproces te lang duren maar de meesten (77%) zijn tevreden over de duur van het proces. Over het aantal contacten met de bemiddelaar tijdens het proces is de meerderheid van de verdachten (90%) tevreden, enkelen vonden het aantal contacten te veel (5%) of juist te weinig (5%).

De overgrote meerderheid van de minderjarige verdachten geeft aan tevreden te zijn over de medewerking van betrokken partijen zoals het slachtoffer (81%), hun ouders (94%) en indien van toepassing de verzekering (84%) of een advocaat (82%). Ook is het leeuwendeel (93%) tevreden over de wijze waarop zij tijdens het proces zijn geïnformeerd.

Aan de minderjarige verdachten is gevraagd hun tevredenheid over de bemiddelaar en het bemiddelingsproces uit te drukken in een cijfer tussen de één en tien. De minderjarige verdachten beoordeelden het bemiddelingsproces met gemiddeld een 7.8. Bijna een derde van hen (32%) geeft zelfs een negen of een tien voor het proces. De bemiddelaar wordt door de minderjarige verdachten gewaardeerd met gemiddeld een 8.6. Veel minderjarigen zijn erg positief gezien het feit dat bijna twee derde (63%) een cijfer negen of tien aan de bemiddelaars geeft.

5.6.3 De slachtoffers: verwachtingen en visie

Aan de slachtoffers is gevraagd waarom zij op het aanbod voor herstelbemiddeling zijn ingegaan. De meest genoemde reden door de slachtoffers betreft de schadevergoeding (51%). Een bijna even groot deel van de slachtoffers (49%) zegt mee te doen om op die manier de verdachte de kans te geven het goed te maken. Ook het antwoord krijgen op vragen wordt door diverse slachtoffers (30%) als belangrijke reden tot deelname aangemerkt.

Tabel 5.23 – Redenen van deelname aan herstelbemiddeling (in procenten, n=226)²⁴

Redenen	%
Om de schade vergoed te krijgen	51
Om de verdachte de kans te geven het goed te maken	49
Om antwoorden te krijgen op vragen die ik heb	30
Het is van maatschappelijk belang dat ik meedoe	22
Dan kan ik de gebeurtenis beter verwerken	8
Ik voel me verplicht deel te nemen	5
Ik voel me schuldig als ik niet meedoe	1

Vrijwel alle slachtoffers (97%) zien herstelbemiddeling voorafgaand aan het proces als een goede oplossing, enkelen (3%) hebben er geen hoge verwachtingen van. Een redelijk aantal slachtoffers ziet de herstelbemiddeling voornamelijk echter niet als enige oplossing voor de minderjarige verdachte: ruim vier op de tien (44%) vinden dat de verdachte na het herstelbemiddelingsproces nog een maatregel van de jeugdrechter moet krijgen. Ruim de helft (56%) deelt die mening niet en vindt de herstelbemiddeling afdoende.

*“De feiten zijn lang geleden en als hij er echt spijt van heeft, is er geen jeugdrechter nodig.”
(bron: slachtoffer)*

“Ik vind dat de verdachte na de bemiddeling nog een maatregel van de jeugdrechter moet krijgen, zodat hij niet ook nog anderen pijn zal gaan doen.” (bron: slachtoffer)

De minderjarige verdachten kunnen het volgens de meeste slachtoffers (69%) goedmaken door hen de schade terug te betalen. Andere veelgenoemde manieren waarop de minderjarige verdachten het in de ogen van de slachtoffers goed kunnen maken, is het hen aanbieden van excuses (30%), aan hen laten zien dat ze spijt hebben (27%), aan hen uitleggen waarom ze het gedaan hebben (26%) of door ze juist met rust te laten (23%).

Aan de slachtoffers zijn bij de start van het proces dezelfde stellingen over herstelbemiddeling voorgelegd als aan de minderjarige verdachten. De resultaten staan in tabel 5.24. De slachtoffers reageren overwegend positief op de stellingen over herstelbemiddeling. Evenals het leeuwendeel van de minderjarige verdachten zijn verreweg de meeste slachtoffers van mening dat herstelbemiddeling een juiste reactie is voor hetgeen de verdachte heeft gedaan (95%), dat het de verdachte de kans biedt het goed te maken (89%) en dat het de verdachte leert wat hij of zij verkeerd heeft gedaan (86%). Wat betreft die stellingen zijn er nauwelijks verschillen tussen verdachten en slachtoffers. Op een aantal andere stellingen over herstelbemiddeling reageren slachtoffers en verdachten anders. Terwijl het merendeel van de verdachten (77%) door de herstelbemiddeling verwacht begrip te krijgen voor het slachtoffer, denkt een veel kleiner deel van de slachtoffers (41%) begrip te krijgen voor de verdachte. Met de stelling dat het gedrag van de verdachte door de herstelbemiddeling zal verbeteren, zijn meer verdachten (79%) dan slachtoffers (63%) het eens. Verder beschouwt een kleiner deel van de slachtoffers (60%) herstelbemiddeling als lichte reactie voor wat de verdachte heeft gedaan dan de verdachte zelf (75%). Zie ook eerder tabel 5.18.

Tabel 5.24 – Stellingen over herstelbemiddeling (in procenten, n=203)²⁵

Stellingen	% akkoord 0-meting
Het geeft de verdachte de kans het goed te maken	89
Het is een juiste reactie voor wat de verdachte gedaan heeft	95
De verdachte leert daardoor wat hij/zij verkeerd heeft gedaan	86
Het gedrag van de verdachte zal erdoor verbeteren	63
Ik krijg daardoor begrip voor de verdachte	41
Herstelbemiddeling is een lichte reactie	60
Het voelt goed over het feit te praten	69
Herstelbemiddeling kost mij veel tijd	24
Herstelbemiddeling is heel vervelend	11

Op de vraag of de slachtoffers de minderjarige verdachten zouden willen ontmoeten, reageert de helft (49%) negatief. Eén op drie (32%) wil de verdachte wel ontmoeten en de overigen (19%) weten het nog niet bij aanvang van de herstelbemiddeling.

“Ik zou graag van hemzelf meer te weten komen over zijn kant van het verhaal en de gebeurtenissen en het met hem willen bespreken.” (bron: slachtoffer)

“Ik wil niets met de verdachte te maken hebben. Ik heb er te veel door geleden, zowel lichamelijk als financieel.” (bron: slachtoffer)

5.6.4 De slachtoffers: ervaringen en waardering

De ruime meerderheid van de slachtoffers is van mening dat de minderjarige verdachte het heeft goedge maakt (66%) of in elk geval deels heeft goedge maakt (13%). De overige slachtoffers (21%) vinden dat de verdachte het niet met hen heeft goedge maakt.

De meest genoemde wijzen waarop de verdachten het volgens de slachtoffers hebben goedge maakt, zijn het terugbetalen van de schade (42%), het aanbieden van excuses aan het slachtoffer (35%) en het betuigen van spijt aan het slachtoffer (22%). Het verrichten van werk (13%), het uitleggen waarom hij of zij het heeft gedaan (12%) en het met rust laten van het slachtoffer (14%) zijn ook manieren geweest waarop het volgens de slachtoffers met hen is goedge maakt.

Ruim driekwart van de slachtoffers (77%) is van mening dat het bemiddelingsproces goed is verlopen. Slechts enkelen (6%) beoordelen het proces als slecht en de overigen (17%) bestempelen het proces als redelijk.

Zonder uitzondering zijn alle slachtoffers (100%) die het bemiddelingsproces hebben doorlopen en tot een volledige overeenkomst zijn gekomen, tevreden over de vastgelegde afspraken.

Reflecterend op de herstelbemiddeling vindt ruim de helft van de slachtoffers (58%) de periode tussen het als misdrijf omschreven feit en de start van de bemiddeling goed maar één op de vier (40%) vindt die periode te lang. Terwijl een aantal slachtoffers van mening is dat ook

het bemiddelingsproces te lang duurde (18%), zijn de meesten (82%) tevreden over de procesduur. Het aantal contacten met de bemiddelaar vindt vrijwel iedereen (97%) prima.

Tabel 5.25 – Reflectie op bemiddelingsproces (in procenten, n=140)²⁶

Evaluatievragen	goed	te kort/te weinig	te lang/te veel
Periode tussen feit en start bemiddeling	58	2	40
Duur van het bemiddelingsproces	82	0	18
Aantal contacten met bemiddelaar	97	2	1

De slachtoffers zijn over het algemeen tevreden over de medewerking van de betrokken partijen bij het bemiddelingsproces. Een belangrijk deel van de slachtoffers is, terugkijkend op het proces, tevreden over de medewerking van de minderjarige verdachte (82%) en indien aan de orde over de medewerking van de verzekering (88%) of de advocaat (73%). Ook zijn de slachtoffers vrijwel allemaal (96%) tevreden over de wijze waarop zij geïnformeerd zijn. Ook aan de slachtoffers is na de herstellbemiddeling opnieuw gevraagd enkele stellingen over herstellbemiddeling te beoordelen. De visie van de slachtoffers op herstellbemiddeling blijkt na het traject nauwelijks anders dan daarvoor.

Tabel 5.26 – Stellingen over herstellbemiddeling (in procenten, n=131)²⁷

Stellingen	% akkoord 1-meting
Het geeft de verdachte de kans het goed te maken	94
Het is een juiste reactie voor wat de verdachte gedaan heeft	91
De verdachte leert daardoor wat hij/zij verkeerd heeft gedaan	79
Het gedrag van de verdachte zal erdoor verbeteren	63
Ik krijg daardoor begrip voor de verdachte	44
Herstellbemiddeling is een lichte reactie	50
Het voelt goed over het feit te praten	76
Herstellbemiddeling kost mij veel tijd	23
Herstellbemiddeling is heel vervelend	8

“Het slachtoffer kon zich gaandeweg meer inleven in de situatie van de verdachte. Verder heeft het proces hem geholpen om psychologische begeleiding te aanvaarden om hem te helpen bij de verwerking van het gebeurde.” (bron: bemiddelaar)

De beoordelingen door de slachtoffers van de bemiddelaar die hen heeft begeleid, zijn uitsluitend positief.

Tabel 5.27 – Stellingen over de bemiddelaar (in procenten, n=137)²⁸

Stellingen	ja %	redelijk %	nee %
De bemiddelaar luisterde goed naar mij	96	4	0
De bemiddelaar nam voldoende tijd voor mij	99	1	0
De bemiddelaar liet mij vrijwillig deelnemen	99	1	0
De bemiddelaar vroeg voldoende naar mijn mening	98	1	1
De bemiddelaar deed wat hij/zij beloofde	96	3	1
Ik vertrouwde de bemiddelaar	91	9	0
De bemiddelaar was onpartijdig	88	7	5
De bemiddelaar liet me zelf een oplossing voorstellen	83	13	4

Voor de bemiddelaar geven de slachtoffers gemiddeld een 8,7 als rapportcijfer en voor het bemiddelingsproces gemiddeld een 7,7. Een derde (33%) van de slachtoffers geeft een negen of tien voor het bemiddelingsproces en meer dan de helft (58%) geeft zulke hoge cijfers voor de persoon van de bemiddelaar.

5.7 Samenhangende factoren

Door middel van nadere analyse is gekeken welke aspecten samenhangen met het resultaat van de herstelbemiddelingstrajecten en met de waardering van herstelbemiddeling door de partijen. We beschrijven welke factoren van de bemiddeling zelf van invloed zijn op resultaat en waardering en welke samenhangende factoren te maken hebben met de minderjarige verdachte en met het slachtoffer. We presenteren de data alleen in tabellen indien er sprake is van verbanden tussen variabelen c.q. wanneer er significante verschillen zijn.²⁹

5.7.1 Resultaat

Allereerst gaan we hier in op mogelijke verbanden tussen de uitkomst van het herstelbemiddelingsproces en kenmerken van de partijen en het traject.³⁰ De driedeling die in de analyses voor de uitkomst van het bemiddelingsproces wordt gehanteerd, is:

1. Bemiddelingsproces voortijdig afgebroken
2. Bemiddelingsproces volledig doorlopen maar zonder of met een gedeeltelijke overeenkomst
3. Bemiddelingsproces volledig doorlopen met een overeenkomst

Persoonskenmerken

Persoonskenmerken van de minderjarige verdachten, zoals geslacht en de etniciteit, blijken geen verband te houden met het al dan niet doorlopen (met of zonder overeenkomst) of voortijdig afbreken van de herstelbemiddeling. Eenzelfde deel van de jongens en meisjes en van origine Belgische en niet-Belgische minderjarige verdachten doorloopt het proces met of zonder overeenkomst of beëindigt het traject voortijdig.

De hoedanigheid van het slachtoffer in de zin van een natuurlijk persoon of rechtspersoon blijkt wel gerelateerd aan de bemiddelingsuitkomst. Bij rechtspersonen is (significant) vaker

sprake van een bemiddeling met overeenkomst en minder vaak van een voortijdig afgebroken proces dan bij natuurlijke personen.

Tabel 5.28 – Resultaat in relatie tot type slachtoffer (in procenten, n=262)

Type slachtoffer**	voortijdig afgebroken	doorlopen zonder overeenkomst	doorlopen met overeenkomst
Natuurlijk persoon	24	16	60
Rechtspersoon	11	6	83

Jeugdrechter

Daarnaast is het zo dat minderjarige verdachten waarbij naast de herstelbemiddeling een vordering voor de jeugdrechter bestaat even vaak een herstelbemiddeling volledig doorlopen (met of zonder overeenkomst) dan wel voortijdig afbreken als de verdachten waarvoor geen sprake is van een vordering voor de jeugdrechter. Met andere woorden lijkt het er niet op dat een gelijktijdige vordering voor de jeugdrechter invloed heeft op het resultaat van het bemiddelingsproces.

Recidive

Minderjarigen die eerder in aanraking met de politie zijn geweest, doorlopen even vaak een herstelbemiddelingstraject volledig als minderjarigen die voor het eerst een politiecontact hebben.

Ook blijkt het zo te zijn dat minderjarige verdachten die eerder een herstelbemiddeling hebben doorlopen niet vaker afhaken of juist het traject volledig doorlopen (al dan niet met een overeenkomst) dan de verdachten die voor de eerste keer een herstelbemiddeling krijgen.

Het kleine aantal minderjarige verdachten dat naar eigen zeggen opnieuw een als misdrijf omschreven feit pleegde sinds de start van de bemiddeling heeft het proces volledig doorlopen. Het blijkt dus niet zo te zijn dat de recidivisten vaker afhaken.

Feiten

Het type als misdrijf omschreven feit blijkt eveneens geen samenhang te hebben met het resultaat. In dossiers met geweldsfeiten worden de trajecten even vaak afgebroken of doorlopen (met of zonder overeenkomst) als in dossiers waar het om vermogensfeiten of vernielingsfeiten gaat.

Reden

Sommige redenen – zie tabel 5.29 – voor het plegen van het feit die de minderjarige verdachten opgaven, blijken wel verband te houden met het resultaat van de bemiddeling. Bij minderjarige verdachten die het feit naar eigen zeggen uit woede of boosheid hebben gepleegd of omdat zij door anderen zijn uitgedaagd, blijkt het bemiddelingstraject significant vaker voortijdig te zijn afgebroken dan bij de verdachten die het niet om die redenen hebben gedaan.

Tabel 5.29 – Resultaat in relatie tot reden feit (in procenten, n=212)

Reden	voortijdig afgebroken	doorlopen zonder overeenkomst	doorlopen met overeenkomst
Woede of boosheid**	31	19	50
Uitgedaagd*	31	22	47
Groepsdruk	18	18	64
Verveling	14	10	76
Geld	17	11	72
Gemakkelijk	6	6	89
Kick	15	23	62
Wraak	20	27	53
Stoer doen	11	11	78

Schaamte

De mate waarin de minderjarige verdachten zich bij de start van het bemiddelingsproces schamen over het gepleegde feit blijkt niet van invloed op het resultaat. Ook is het niet zo dat degenen die het proces doorlopen hebben een grotere schaamte ervaren na afloop van de bemiddeling dan degenen die het voortijdig hebben afgebroken.

Partijen

Voor het resultaat van het bemiddelingsproces blijkt het niet uit te maken of de verdachte en het slachtoffer elkaar kennen. Trajecten waarbij verdachten en slachtoffers bekenden van elkaar zijn, worden even vaak volledig doorlopen met of zonder overeenkomst of voortijdig afgebroken als trajecten waarbij de partijen vreemden van elkaar zijn.

Ouders

Meer dan de helft van de minderjarige verdachten heeft thuis straf gekregen voor het plegen van het feit. Het al dan niet hebben gekregen van straf thuis heeft geen invloed op het bemiddelingsresultaat. De mate waarin de minderjarige verdachten beter met hun ouders over de bemiddeling konden praten, blijkt eveneens niet samen te hangen met het resultaat van de bemiddeling.

Sanctionering

De processen waarin de slachtoffers bij aanvang van het herstelbemiddelingsproces van mening zijn dat de minderjarige verdachte ook voor de jeugdrechter moet verschijnen, hebben geen ander resultaat. Wel blijkt dat naarmate het bemiddelingsresultaat hoger is, de slachtoffers (significant) minder vaak vinden dat de verdachte alsnog voor de jeugdrechter moet verschijnen. Met name de slachtoffers uit de voortijdig afgebroken trajecten zijn van mening dat de minderjarige verdachte alsnog een maatregel van de jeugdrechter moet krijgen. Een en ander is weergegeven in tabel 5.30.

Tabel 5.30 – Resultaat in relatie tot wens slachtoffer tot maatregel jeugdrecht (in procenten)

Alsnog maatregel jeugdrecht**	voortijdig afgebroken	doorlopen zonder overeenkomst	doorlopen met overeenkomst
Ja	81	54	20
Nee	19	46	80

Proces

Voor het uiteindelijke resultaat van de herstelbemiddeling blijkt het niet uit te maken of de eerste contactlegging met de partijen schriftelijk, telefonisch of *face-to-face* is. Ook blijkt de uitkomst van een bemiddelingsproces niet te worden beïnvloed door de periode tussen de pleegdatum en het moment waarop de herstelbemiddeling van start gaat. Een traject heeft met andere woorden evenveel kans van slagen of falen wanneer er twee maanden na het als misdrijf omschreven feit gestart wordt als wanneer het proces pas na een half jaar start.

Voor de trajecten die volledig doorlopen zijn, is gekeken of de bemiddelingsvorm gerelateerd is aan de uitkomst van de trajecten in de zin van het al dan niet komen tot een volledige overeenkomst. Uit de analyse – zie tabel 5.31 – blijkt dat er sprake is van een samenhang. De doorlopen bemiddelingen waarbij sprake is van fysiek persoonlijk contact tussen de partijen in de vorm van een directe bemiddeling of een ontmoeting, monden significant vaker uit in een volledige overeenkomst dan de indirecte bemiddelingen.

“Het bekomen van een gezamenlijk gesprek tussen de verdachte en het slachtoffer is essentieel geweest om een goed resultaat te bekomen in de vorm van een overeenkomst.” (bron: bemiddelaar)

Tabel 5.31 – Resultaat van de doorlopen trajecten in relatie tot de bemiddelingsvorm (in procenten, n=205)

Wijze van bemiddeling**	doorlopen zonder overeenkomst	doorlopen met overeenkomst
Indirect	24	76
Direct	6	94
Ontmoeting	0	100

Houding en motivatie

Het maakt voor het resultaat van de bemiddeling niet uit of de verdachten het bij aanvang van het proces al dan niet terecht vinden dat zij zijn doorverwezen voor de herstelbemiddeling, of zij het als een straf zien of dat zij herstelbemiddeling een goede oplossing vinden. De aard van de motivatie van de minderjarige verdachte bij de start van de bemiddeling blijkt eveneens geen invloed te hebben op het resultaat van het herstelbemiddelingsproces. Verdachten die intrinsiek gemotiveerd zijn ofwel zelf graag willen deelnemen, doorlopen even vaak het gehele bemiddelingsproces met of zonder overeenkomst als verdachten die enkel extrinsiek zijn gemotiveerd omdat zij van anderen, zoals ouders, moeten deelnemen.

De houding van de partijen tijdens het bemiddelingsproces blijkt samen te hangen met het resultaat van de bemiddeling. Dat geldt alleen voor de houding van de minderjarige verdachte en het slachtoffer en niet voor die van de ouders van de verdachte. Naarmate de medewerking, het gedrag en de attitude van de verdachte en het slachtoffer tijdens de bemiddeling volgens de bemiddelaar positiever worden beoordeeld, is het resultaat succesvoller. Hierbij moet de kanttekening worden geplaatst dat de bemiddelaars de houding van de partijen meestal hebben beoordeeld op het moment dat de uitkomst van het proces bekend was. De beoordeling van de bemiddelaar kan daardoor zijn beïnvloed door de uitkomst van de bemiddeling.

Tabel 5.32 – Resultaat in relatie tot houding partijen (in procenten, verdachte n= 261, slachtoffer n=259, ouders n=256)

Houding	voortijdig afgebroken	doorlopen zonder overeenkomst	doorlopen met overeenkomst
Minderjarige verdachte**			
Positief	29	58	71
Neutraal	54	36	26
Negatief	17	6	3
Slachtoffer**			
Positief	40	47	69
Neutraal	43	42	26
Negatief	17	11	5
Ouders verdachte			
Positief	59	63	73
Neutraal	29	29	22
Negatief	12	8	5

Opbrengsten

We zijn nagegaan of bepaalde elementen in de visie van de partijen op herstellbemiddeling gerelateerd zijn aan het bemiddelingsresultaat. Allereerst blijkt dat de aanvankelijk opgegeven motivaties om aan de bemiddeling mee te doen niet van invloed zijn op de uitkomst.

Zo is het resultaat van de bemiddeling positief of negatief, ongeacht of de minderjarige verdachte het bijvoorbeeld al dan niet belangrijk vindt om het goed te maken met het slachtoffer of met zijn ouders, om te leren wat hij verkeerd heeft gedaan of dat er dan misschien geen maatregel door de jeugdrechter meer zal volgen.

Ook voor de meeste slachtoffers blijkt het bemiddelingsresultaat onafhankelijk van hun initiële reden om deel te nemen aan de bemiddeling. Bij de slachtoffers die bij aanvang van het traject aangeven (onder andere) mee te willen doen om op die manier de verdachte de kans te geven het goed te maken, ronden (significant) vaker de bemiddelingsprocessen af met een overeenkomst en breken minder vaak voortijdig trajecten af dan de slachtoffers die die reden niet opgaven. Overige, meer persoonlijke redenen voor deelname van slachtoffers zoals vergoeding van de schade, antwoord op vragen, verwerking, gevoel van verplichting tot deelname of schuldgevoel bij niet-deelname houden geen verband met het resultaat van de bemiddeling.

Tabel 5.33 – Resultaat in relatie tot reden tot visie slachtoffers (in procenten, n=195)

Verdachte de kans geven het goed te maken**	voortijdig afgebroken	doorlopen zonder overeenkomst	doorlopen met overeenkomst
Ja	11	12	77
Nee	26	16	58

Leerprocessen

De mogelijke leerprocessen die herstelbemiddeling bij de verdachten teweeg kan brengen, blijken niet vaker te hebben plaatsgevonden bij minderjarige verdachten naarmate het bemiddelingresultaat positiever is. Het gaat dan om leren wat ze verkeerd hebben gedaan, dat ze begrip voor het slachtoffer hebben gekregen en een gedragsverbetering verwachten. Deze leerpunten worden even vaak genoemd door de minderjarige verdachten die het proces voortijdig hebben afgebroken als door hen die het proces volledig hebben doorlopen al dan niet met een overeenkomst.

De visie van de slachtoffers op soortgelijke leerprocessen c.q. opbrengsten van herstelbemiddeling blijkt wel verband te houden met het resultaat. Binnen de doorlopen trajecten met volledige overeenkomst hebben (significant) meer slachtoffers begrip voor de verdachte gekregen dan binnen de voortijdig afgebroken bemiddelingsprocessen. De overige vergelijkingen zijn niet significant. Daarnaast zijn de slachtoffers uit de doorlopen trajecten met overeenkomst positiever over de opbrengsten van de bemiddeling voor de verdachte dan wanneer er sprake is van een doorlopen traject zonder overeenkomst of een voortijdig afgebroken traject. Een (significant) groter deel van de slachtoffers uit de trajecten die met een overeenkomst zijn afgesloten dan uit de doorlopen trajecten zonder overeenkomst en de voortijdig afgebroken trajecten meent dat de verdachte heeft geleerd wat hij verkeerd heeft gedaan. Hetzelfde patroon geldt voor de verwachting van de slachtoffers dat de verdachte zijn gedrag zal veranderen.

Tabel 5.34 – Resultaat in relatie tot visie op leerprocessen volgens slachtoffers (in procenten, n=122)³¹

Slachtoffer heeft begrip voor de verdachte gekregen**	voortijdig afgebroken	doorlopen zonder overeenkomst	doorlopen met overeenkomst
Ja	7	38	49
Nee	93	62	51
Verdachte heeft geleerd wat hij verkeerd heeft gedaan**	voortijdig afgebroken	doorlopen zonder overeenkomst	doorlopen met overeenkomst
Ja	36	61	87
Nee	64	39	13
Verdachte zal zijn gedrag verbeteren**	voortijdig afgebroken	doorlopen zonder overeenkomst	doorlopen met overeenkomst
Ja	8	36	74
Nee	92	64	26

5.7.2 Tevredenheid en waardering

De slachtoffers en minderjarige verdachten hebben het bemiddelingsproces en de bemiddelaar achteraf gewaardeerd met een cijfer. We beschrijven de kenmerken van de partijen in het bemiddelingstraject die mogelijk samenhangen met de tevredenheid en waardering. Als maat voor de tevredenheid en waardering is steeds uitgegaan van de volgende tweedeling:

1. beoordeling van het proces door de partijen uitgedrukt in een cijfer tussen een en tien
2. beoordeling van de bemiddelaar door de partijen uitgedrukt in een cijfer tussen een en tien

Persoonskenmerken

Allereerst is gekeken of persoonskenmerken van de partijen het beoordelingsgedrag beïnvloeden. Dit blijkt niet het geval. De waarderingscijfers voor het bemiddelingsproces en de bemiddelaar zijn niet anders voor betrokkenen van het mannelijke of vrouwelijk geslacht of van Belgische of niet-Belgische origine. Tot slot blijken rechtspersonen niet anders te oordelen dan natuurlijke personen.

Resultaat herstelbemiddeling

Het resultaat van het bemiddelingstraject blijkt samen te hangen met de waardering van de partijen. Het bemiddelingsproces wordt door beide partijen significant hoger gewaardeerd als men tot een volledige overeenkomst is gekomen dan wanneer dat niet het geval is. De slachtoffers geven in de dossiers waarin men is gekomen tot een overeenkomst ook een significant hogere waardering voor de bemiddelaar.

Tabel 5.35 – Beoordeling in relatie tot resultaat (gemiddelden, verdachten n=144, slachtoffers n=133)

Resultaat	bemiddelingsproces		bemiddelaar	
	verdachte*	slachtoffer*	verdachte	slachtoffer*
Voortijdig afgebroken	7.5	4.6	8.6	8.2
Doorlopen zonder overeenkomst	7.1	7.2	8.1	8.3
Doorlopen met overeenkomst	8.0	8.2	8.7	8.8

In een nadere analyse is deze samenhang gecorrigeerd voor relevante kenmerken op het niveau van het slachtoffer, de verdachte en het dossier.³² Daaruit blijkt dat het verband bij de minderjarige verdachten enkel bestaat bij jongens.³³ Voor de vrouwelijke verdachten heeft de uitkomst geen effect op de waardering. Daarnaast bestaat een hogere tevredenheid in geval van een proces met volledige overeenkomst alleen bij de verdachten die jonger dan achttien jaar zijn.³⁴ Bij de achttienplussers is de waardering onafhankelijk van het resultaat.

Verloop herstelbemiddeling

Voor de trajecten die volledig doorlopen zijn, is gekeken of de bemiddelingsvorm gerelateerd is aan de waardering door de partijen. Deze samenhang blijkt niet te bestaan. Slachtoffers en verdachten die de trajecten hebben doorlopen, waarden de bemiddelaar en het

proces niet hoger of lager in geval van een directe bemiddeling, indirecte bemiddeling of een ontmoeting.

Wel is het zo – maar dit ligt voor de hand – dat naarmate de minderjarige verdachten en slachtoffers positiever zijn over het verloop van de herstelbemiddeling, beide partijen zowel het proces als de bemiddelaar met een significant hoger cijfer waarderen. Dit is weergegeven in tabel 5.36.

Tabel 5.36 – Beoordeling in relatie tot verloop bemiddeling (gemiddelden, verdachten n=136, slachtoffers n=133)

Verloop bemiddeling	bemiddelingsproces		bemiddelaar	
	Verdachte**	Slachtoffer**	Verdachte**	Slachtoffer**
Positief	8.3	8.1	8.9	8.9
Redelijk	6.0	7.5	7.6	8.7
Negatief	6.2	6.1	7.8	7.7

Partijen die vinden dat de herstelbemiddeling hen veel tijd heeft gekost, waarderen het proces en de bemiddelaar significant lager – zo is te zien in tabel 5.37 – dan de verdachten en slachtoffers die dat niet vinden. Hetzelfde geldt – zie tabel 5.38 – voor hen die de herstelbemiddeling als vervelend hebben ervaren.

Tabel 5.37 – Beoordeling in relatie tot oordeel over traject (gemiddelden, verdachten n=142, slachtoffers n=134)

Oordeel	bemiddelingsproces		bemiddelaar	
	Verdachte**	Slachtoffer**	Verdachte**	Slachtoffer**
Het traject kostte veel tijd				
Ja	7.1	6.6	8.1	8.3
Nee	8.1	8.0	8.9	8.8

Tabel 5.38 – Beoordeling in relatie tot oordeel over traject (gemiddelden, verdachten n=143, slachtoffers n=134)

Oordeel	bemiddelingsproces		bemiddelaar	
	Verdachte**	Slachtoffer**	Verdachte**	Slachtoffer**
Het traject was vervelend				
Ja	6.4	4.7	7.6	7.7
Nee	8.3	7.9	8.9	8.8

Bemiddeling

De wijze van bemiddeling hangt niet samen met de waardering door de partijen. Het proces en de bemiddelaar worden door de verdachte en het slachtoffer hetzelfde beoordeeld in het geval van een indirecte of directe bemiddeling of een ontmoeting.

Wanneer de partijen tevreden zijn over de manier waarop zij geïnformeerd zijn tijdens het bemiddelingsproces waarderen zij zowel het proces als de bemiddelaar significant positiever – zoals blijkt in tabel 5.39 – dan diegenen die ontevreden zijn over de informatiewijze.

Tabel 5.39 – Beoordeling in relatie tot tevredenheid over informeren (gemiddelden, verdachten n=144, slachtoffers n=136)

Wijze van informeren	bemiddelingsproces		bemiddelaar	
	Verdachte**	Slachtoffer**	Verdachte*	Slachtoffer**
Tevreden	8.0	7.9	8.7	8.8
Ontevreden	4.7	3.2	6.7	7.2

Duur

Wanneer de periode tussen het als misdrijf omschreven feit en de start van de bemiddeling volgens de partijen te lang is, beoordelen zij het bemiddelingsproces significant negatiever dan wanneer zij tevreden zijn over die periode. Een en ander is weergegeven in tabel 5.40.

Tabel 5.40 – Beoordeling in relatie tot periode tussen pleegdatum feit en start bemiddeling (gemiddelden, verdachten n=147, slachtoffers n=131)

Periode tussen feit en start bemiddeling	bemiddelingsproces		bemiddelaar	
	Verdachte**	Slachtoffer*	Verdachte	Slachtoffer
Goed	8.2	8.0	8.8	8.8
Te lang	7.4	7.3	8.5	8.5

De minderjarige verdachten en de slachtoffers die het bemiddelingsproces te lang vinden duren, waarden niet alleen het proces significant slechter. De minderjarige verdachten oordelen ook significant negatiever over de bemiddelaar wanneer het traject in hun ogen te lang duurt.

Tabel 5.41 – Beoordeling in relatie tot duur bemiddelingsproces (gemiddelden, verdachten n=146, slachtoffers n=133)

Duur bemiddelingsproces	bemiddelingsproces		bemiddelaar	
	Verdachte**	Slachtoffer**	Verdachte*	Slachtoffer
Goed	8.0	8.0	8.8	8.8
Te lang	6.9	6.1	8.1	8.3

Contacten

Het aantal contacten dat de bemiddelaar tijdens het traject met de partijen heeft, houdt verband met de waardering voor zowel het proces als voor de bemiddelaar. Wanneer er in de optiek van de verdachte en het slachtoffer te veel of juist te weinig contacten zijn geweest, oordelen zij significant negatiever over zowel het proces als over de bemiddelaar dan wanneer het aantal contacten naar tevredenheid is.

Tabel 5.42 – Beoordeling in relatie tot aantal contacten tijdens proces (gemiddelden, verdachten n=148, slachtoffers n=132)

Aantal contacten	bemiddelingsproces		bemiddelaar	
	Verdachte**	Slachtoffer**	Verdachte**	Slachtoffer**
Goed	8.1	7.8	8.9	8.8
Te weinig	7.6	4.5	7.2	6.0
Te veel	4.9	4.5	6.6	7.0

Het hebben van persoonlijk contact tussen de verdachte en het slachtoffer tijdens het bemiddelingsproces heeft een positieve invloed op de tevredenheid van de slachtoffers. Wanneer de partijen persoonlijk contact hebben gehad tijdens het traject in de vorm van met name een ontmoeting en soms ook schriftelijk of telefonisch beoordelen de slachtoffers het proces en de bemiddelaar significant hoger dan wanneer zij geen contact met de verdachte hebben gehad. Voor de verdachte houdt het hebben van contact met het slachtoffer geen verband met waardering.

Tabel 5.43 – Beoordeling in relatie tot persoonlijk contact (gemiddelden, verdachten n=142, slachtoffers n=133)

Persoonlijk contact	bemiddelingsproces		bemiddelaar	
	Verdachte	Slachtoffer**	Verdachte	Slachtoffer*
Ja	8.0	8.3	8.8	9.0
Nee	7.7	7.4	8.6	8.5

Medewerking

De medewerking van betrokken partijen aan de herstellbemiddeling blijkt invloed te hebben op het oordeel van de minderjarige verdachte en het slachtoffer over zowel het proces als de bemiddelaar. Wanneer het slachtoffer en de verdachten tevreden zijn over de medewerking van elkaar oordelen zij significant positiever dan wanneer zij er ontevreden over zijn. Een goede medewerking van de verzekering is eveneens positief van invloed op de waardering van het proces door zowel het slachtoffer als de minderjarige verdachte. Voor het slachtoffer geldt hetzelfde als het gaat om de medewerking van een advocaat.

Tabel 5.44 – Beoordeling in relatie tot medewerking (gemiddelden, verdachten n=139, slachtoffers n=132)³⁵

Medewerking	bemiddelingsproces		bemiddelaar	
	Verdachte**	Slachtoffer**	Verdachte*	Slachtoffer**
<i>Slachtoffer / verdachte</i>				
Tevreden	8.1	8.2	8.8	8.8
Ontevreden	6.6	5.5	7.9	8.1
<i>Ouders verdachte</i>	<i>Verdachte</i>	<i>Slachtoffer</i>	<i>Verdachte</i>	<i>Slachtoffer</i>
Tevreden	7.9	-	8.7	-
Ontevreden	7.1	-	8.0	-
<i>Verzekering</i>	<i>Verdachte*</i>	<i>Slachtoffer*</i>	<i>Verdachte</i>	<i>Slachtoffer</i>
Tevreden	8.1	7.7	8.4	8.6
Ontevreden	6.3	5.5	8.3	8.8
<i>Advocaat</i>	<i>Verdachte</i>	<i>Slachtoffer**</i>	<i>Verdachte</i>	<i>Slachtoffer</i>
Tevreden	7.7	7.3	8.4	8.5
Ontevreden	6.5	2.7	8.8	8.3

Bemiddelaar

Een aantal kenmerken die verband houden met de werkwijze en persoon van de bemiddelaar blijkt van invloed op het oordeel van de partijen over het proces en de bemiddelaar. De minderjarige verdachten en slachtoffers waarderen het proces en de bemiddelaar significant hoger wanneer de bemiddelaar deed wat hij of zij beloofde en wanneer de partijen de bemiddelaar vertrouwden. Daarnaast is het goed kunnen luisteren door de bemiddelaar belangrijk voor de waardering door de partijen. De bemiddelaar krijgt een significant hoger cijfer wanneer hij of zij goed heeft geluisterd. Ook het proces wordt dan door de verdachten hoger gewaardeerd. Voor de minderjarige verdachten blijkt daarnaast dat het onpartijdig zijn van de bemiddelaar en het nemen van voldoende tijd voor hem of haar een positieve invloed heeft op de waardering. Een en ander is weergegeven in tabel 5.45.

Tabel 5.45 – Beoordeling in relatie tot oordeel over de bemiddelaar (gemiddelden, verdachten n=125, slachtoffers n=131)³⁶

Bemiddelaar	bemiddelingsproces		bemiddelaar	
	Verdachte**	Slachtoffer	Verdachte	Slachtoffer
<i>Onpartijdigheid</i>				
Ja	8.0	7.9	8.8	8.8
Redelijk	6.9	7.0	8.6	8.0
<i>Ruimte laten voor initiatief</i>	<i>Verdachte</i>	<i>Slachtoffer</i>	<i>Verdachte</i>	<i>Slachtoffer</i>
Ja	7.9	7.8	8.0	8.8
Redelijk	7.4	7.1	8.2	8.3
<i>Beloftes nakomen</i>	<i>Verdachte**</i>	<i>Slachtoffer**</i>	<i>Verdachte**</i>	<i>Slachtoffer**</i>
Ja	8.1	7.8	8.7	8.7
Redelijk	5.7	5.5	7.4	7.5

Bemiddelaar	bemiddelingsproces		bemiddelaar	
	Verdachte	Slachtoffer	Verdachte	Slachtoffer
<i>Naar mening vragen</i>				
Ja	7.9	7.7	8.6	8.7
Redelijk	7.0	7.0	8.3	8.0
<i>Tijd nemen</i>	Verdachte**	Slachtoffer	Verdachte**	Slachtoffer
Ja	8.0	7.7	8.7	8.7
Redelijk	5.5	7.0	7.0	8.0
<i>Vertrouwen</i>	Verdachte**	Slachtoffer**	Verdachte**	Slachtoffer**
Ja	8.1	7.9	8.9	8.8
Redelijk	7.3	6.3	7.9	7.8
<i>Goed luisteren</i>	Verdachte**	Slachtoffer	Verdachte**	Slachtoffer**
Ja	8.0	7.8	8.8	8.8
Redelijk	5.5	6.8	6.3	7.4

Schadeherstel

Naarmate de minderjarige verdachte het in de ogen van het slachtoffer meer heeft goedgemaakt, geeft deze een significant hogere waardering voor het bemiddelingsproces en beoordeelt hij of zij ook de bemiddelaar beter dan wanneer de verdachte het niet heeft goedgemaakt.

Tabel 5.46 – Beoordeling in relatie tot schadeherstel (gemiddelden, n=133)

Goed gemaakt	Bemiddelingsproces**	Bemiddelaar**
Ja	8.3	8.9
Deels	7.7	8.6
Nee	5.7	8.1

Een aantal manieren waarop de minderjarige verdachten het goed hebben gemaakt met de slachtoffers blijkt van invloed te zijn op de waardering voor het proces en de bemiddelaar. Terwijl een meer instrumentele manier zoals financiële schadevergoeding geen invloed heeft op de waardering van de minderjarige verdachte blijkt het bij het slachtoffer wel positief van invloed op hoe hij het proces beoordeelt.

Enkele meer persoonlijke vormen van schadeherstel blijken invloed te hebben op zowel de waardering van het slachtoffer als de verdachte over het proces en soms ook de bemiddelaar. Zo wordt het proces door beide partijen significant positiever beoordeeld als de verdachte spijt heeft betuigd aan het slachtoffer. Voor de slachtoffers is daarnaast spijtbetuiging door de verdachte aan zijn ouders belangrijk en zij waarderen het proces ook hoger wanneer zij zelf excuses krijgen van de verdachte. De resultaten laten ook zien dat het met rust laten van het slachtoffer juist tot een negatievere beoordeling van het proces door de verdachte leidt. Tenslotte blijken enkele vormen van schadeherstel het oordeel over de bemiddelaar positief te beïnvloeden. Minderjarige verdachten die aan hun ouders hebben uitgelegd waarom zij het feit hebben gepleegd, hen excuses hebben aangeboden of het slachtoffer spijt hebben

betuigd, waarden de bemiddelaar significant positiever. Voor het slachtoffer geldt dat wanneer de verdachte hem of haar met rust heeft gelaten of deze spijt betuigd heeft aan zijn ouders. In tabel 5.47 staan deze resultaten weergegeven.

Tabel 5.47 – Beoordeling in relatie tot wijze van schadeherstel (gemiddelden, verdachten n=148, slachtoffers n=.134)³⁷

Schadeherstel	bemiddelingsproces		bemiddelaar	
	Verdachte	Slachtoffer**	Verdachte	Slachtoffer
<i>Financiële schadevergoeding</i>				
ja	8.0	8.2	8.7	8.9
nee	7.7	7.3	8.6	8.6
<i>Gestolen spullen teruggeven</i>				
ja	7.3	8.0	8.6	8.8
nee	7.9	7.7	8.7	8.7
<i>Excuses aan slachtoffer</i>				
ja	8.0	8.2	8.6	8.8
nee	7.8	7.4	8.7	8.6
<i>Spijt betuigen aan slachtoffer</i>				
ja	8.5	8.4	9.1	8.9
nee	7.6	7.5	8.5	8.6
<i>Slachtoffer uitleggen waarom</i>				
ja	8.2	8.3	8.9	8.9
nee	7.8	7.6	8.6	8.7
<i>Slachtoffer met rust laten</i>				
ja	7.5	8.2	8.3	9.2
nee	8.0	7.6	8.8	8.6
<i>Excuses aan ouders</i>				
ja	8.2	8.3	9.0	9.0
nee	7.8	7.7	8.5	8.7
<i>Spijt betuigen aan ouders</i>				
ja	8.0	9.1	9.0	9.6
nee	7.8	7.6	8.5	8.6
<i>Ouders uitleggen waarom</i>				
ja	8.0	9.0	9.3	10
nee	7.8	7.7	8.5	8.7

Opbrengsten

De opbrengsten of leerprocessen van herstelbemiddeling voor de partijen hangen positief samen met de waardering voor zowel het proces als de bemiddelaar. Het proces en vaak ook de bemiddelaar worden significant positiever door de partijen gewaardeerd wanneer zij door herstelbemiddeling meer begrip voor elkaar hebben gekregen, de verdachte inzicht heeft

gekregen in wat hij of zij verkeerd heeft gedaan en de partijen het idee hebben dat het gedrag van de verdachte door de herstelbemiddeling verbetert.

“Ik heb geleerd dat ik voortaan moet nadenken voordat ik iets zeg en mij niet meer mag laten beïnvloeden door anderen.” (bron: minderjarige verdachte)

Tabel 5.48 – Beoordeling in relatie tot opbrengsten (gemiddelden, verdachten n=125, slachtoffers n=125)³⁸

Opbrengsten	bemiddelingsproces		bemiddelaar	
	Verdachte**	Slachtoffer**	Verdachte*	Slachtoffer
<i>Begrip voor de andere partij</i>				
Ja	8.1	8.3	8.8	8.8
Nee	6.7	7.2	8.0	8.6
<i>Inzicht in verkeerd gedrag door verdachte</i>				
Ja	8.1	8.0	8.8	8.8
Nee	7.0	6.3	8.1	8.4
<i>Gedragsverbetering bij verdachte</i>				
Ja	8.0	8.3	8.8	8.9
Nee	7.2	6.7	8.2	8.4

Visie

Minderjarige verdachten die het achteraf terecht vinden dat zij zijn doorverwezen voor herstelbemiddeling waarderen het proces en de bemiddelaar significant positiever dan degenen die deze mening niet delen. Voorts blijkt dat naarmate de minderjarige verdachten de herstelbemiddeling meer als een straf hebben ervaren, zij significant minder positief over het bemiddelingsproces zijn dan diegenen die het niet als straf ervaren hebben.

Tabel 5.49 – Beoordeling in relatie tot visie verdachte (gemiddelden, verdachten n=125)³⁹

<i>Terecht</i>	<i>bemiddelingsproces**</i>	<i>bemiddelaar*</i>
Ja	8.0	8.7
nee	6.8	7.9
<i>Straf</i>	<i>bemiddelingsproces**</i>	<i>bemiddelaar</i>
Ja	6.8	8.2
Nee	8.0	8.8
<i>Goede oplossing</i>	<i>bemiddelingsproces**</i>	<i>bemiddelaar</i>
Ja	8.1	8.7
Nee	5.3	7.9

Schaamte

Na de herstelbemiddeling is de schaamte over het als misdrijf omschreven feit bij de minderjarige verdachten gegroeid. Na het traject geven significant meer verdachten aan zich te schamen dan bij de start van de herstelbemiddeling.⁴⁰

Tabel 5.50 – Schaamte over het feit bij de verdachte (in procenten, voor n=235, na n=149)

Schaamte	voor herstelbemiddeling *	na herstelbemiddeling *
Ja	46	59
Een beetje	33	24
Nee	21	17

Bovendien blijkt dat de verdachten die zich na het proces meer schamen, een significant hogere waardering geven voor het bemiddelingsproces en de bemiddelaar.

Tabel 5.51 – Beoordeling in relatie tot schaamte over het feit (gemiddelden, n=149)

Schaamte	bemiddelingsproces*	Bemiddelaar**
ja	8.1	9.0
een beetje	7.8	8.5
nee	7.0	7.8

Ouders

Het bemiddelingsproces wordt door de minderjarige verdachten significant positiever gewaardeerd naarmate zij beter met hun ouders over de bemiddeling konden praten.

Tabel 5.52 – Beoordeling in relatie tot rol van ouders van de verdachten (gemiddelden, n=149)

Praten met ouders	bemiddelingsproces**	bemiddelaar
Ja	8.0	8.7
een beetje	7.3	8.2
nee	6.0	7.8

Jeugdrechter

De minderjarige verdachten die tegelijkertijd met het aanbod voor bemiddeling voor de jeugdrechter gevorderd zijn, waarden het proces en de bemiddelaar niet slechter dan diegenen die niet gevorderd zijn.

De slachtoffers die na het herstelbemiddelingsproces van mening zijn dat de minderjarige verdachte alsnog een maatregel van de jeugdrechter opgelegd moet krijgen, waarden het proces significant slechter dan de slachtoffers die vinden dat de verdachte geen aanvullende maatregel meer moet krijgen.

Tabel 5.53 – Beoordeling in relatie tot wens tot maatregel jeugdrechter (gemiddelden, n=131)

Wens tot maatregel jeugdrechter	bemiddelingsproces**	bemiddelaar
Ja	6.6	8.5
Nee	8.2	8.8

5.8 Een impressie van de ervaringen van de partijen

De deelnemers aan het onderzoek is in de 1-meting gevraagd of de onderzoekers hen mochten bellen voor aanvullende vragen. Ruim een derde van de verdachten en slachtoffer (respectievelijk 35% en 41%) heeft aangegeven dat zij daartoe bereid waren. Goed om daarbij te vermelden, is dat blijkt dat deze instemmende slachtoffers (significant) vaker het proces volledig hebben doorlopen (al dan niet met een overeenkomst)⁴¹ en dat zowel de instemmende verdachten als de slachtoffers een (significant) hogere waardering voor het bemiddelingsproces geven⁴² dan degenen die ontkennend op de vraag hebben gereageerd.⁴³ Omdat het doel van de gesprekken ook was te vragen naar het nakomen van afspraken in overeenkomsten is een selectie gemaakt van de respondenten waarbij het proces is afgesloten met een akkoord. At random is uit die selectie met tien slachtoffers en tien minderjarige verdachten gesproken. Soms vond het gesprek plaats met een van de ouders van de minderjarige verdachte.

De interviews geven enkel een impressie van de ervaringen van de partijen met herstelbemiddeling en lenen zich niet om harde, algemene uitspraken te doen over de werking van herstelbemiddeling.

De geïnterviewden zijn over het algemeen erg tevreden over hoe het proces is verlopen. Als positieve factor van de bemiddelingsprocessen komt vooral de communicatie naar voren. Het over het feit praten met de bemiddelaar en eventueel ook met de andere partij wordt doorgaans als nuttig en prettig ervaren. Ook de bemiddeling naar de andere partij en bovenal het komen tot een oplossing was voor de geïnterviewde slachtoffers en verdachten vaak van grote waarde. Ter illustratie worden er enkele fragmenten uit de interviews weergegeven.

5.8.1 Ervaringen van de minderjarige verdachten

De ervaringen van de geïnterviewden met het verloop van de bemiddeling zijn positief. De steun die het gezin van de bemiddelaar krijgt, wordt doorgaans erg geapprecieerd zowel door de verdachte als door zijn ouders.

Een minderjarige verdachte en zijn moeder aan het woord

Moeder geeft aan dat ze vorig jaar gestart zijn met de herstelbemiddeling. "Ze hebben ons gecontacteerd om te bemiddelen in schade". Er was sprake van twee slachtoffers. "Een persoon die kende ik, toen ben ik diezelfde avond nog met mijn zoon (verdachte) langsgedaan om verontschuldigen aan te bieden". Dit werd volgens moeder gewaardeerd. Bij dit slachtoffer waren de ruiten van zijn auto vernield. Moeder vertelt dat de bemiddelaar contact had opgenomen met de verzekering, maar dat zij toch een deel zelf moesten betalen. Met het andere slachtoffer was overeengekomen dat ze (het waren twee verdachten) een dagje gingen werken in de tuin. Bij dit slachtoffer was de bedrijfsauto vernield. De bemiddelaar, zo vertelt ze, heeft de afspraken gemaakt dat de jongens daar zouden werken. Moeder vertelt dat ze er zelf op toegezien heeft dat ze gingen werken. Ze heeft ze daar 's ochtends gebracht en 's middags eten gebracht. "Die dag was de mevrouw van de bemiddeling er ook".

Moeder geeft verder aan: "Ze hebben toen hun verontschuldiging gemaakt." Moeder is "blij dat ze mee kon werken aan een oplossing". Het is volgens haar "vooral naar de ouders toe een geweldige steun, om het een beetje goed te maken". De verdachte voegt daaraan toe dat hij blij is dat hij heeft meegedaan aan het traject "anders moesten we nog meer betalen". Hij is tevreden over de bemiddeling. "Ik vond het allemaal heel goed." Hij heeft geleerd dat hetgeen hij gedaan heeft niet juist is.

Zonder uitzondering geven de geïnterviewde minderjarige verdachten (of hun ouders) aan dat ze blij zijn dat ze aan de bemiddeling hebben deelgenomen. Sommigen benoemen daarbij het feit dat zij liever de bemiddeling hebben dan dat zij voor het gerecht moeten komen.

Een minderjarige verdachte aan het woord

De jongen vertelt dat hij pas een jaar nadat het feit was gepleegd een brief kreeg waarin hij werd uitgenodigd voor herstelbemiddeling. Vervolgens ging er weer een hele tijd overheen voordat het eerste gesprek met de bemiddelaar plaatsvond. Ten aanzien van de overeenkomst "vroeg de mevrouw (bemiddelaar) wat ik het liefste wilde doen". Aangezien het slachtoffer de gemeente was, gaf hij aan het liefste te gaan werken. "Oorspronkelijk moest ik drie dagen werken, maar de ouder van een andere jongen heeft ervoor gezorgd dat dit maar één dag werd (er waren nog twee mededaders)." De jongen heeft inmiddels die dag gewerkt. Op de vraag of de bemiddelaar nog toe heeft gezien op het naleven van de overeenkomst doet de jongen navraag bij zijn moeder. Zij geeft aan "de bemiddelaar heeft alles op de voet gevolgd, ze heeft het perfect gedaan". De moeder geeft als kritiekpunt aan dat ze vindt dat het proces wel sneller had gekund: "Er zat te veel tijd tussen de brief en het eerste gesprek". Daarbij geeft ze aan dat: "Het bemiddelingsbureau goed zijn werk heeft gedaan". De moeder zegt blij te zijn dat het nu opgelost is: "Liever dit dan dat hij voor het gerecht had moeten komen". Over de bemiddelaar zegt de jongen tenslotte nog: "Het was een heel lieve mevrouw, ze heeft alles goed uitgelegd".

De meeste geïnterviewde verdachten zeggen ervan geleerd te hebben. Door de bemiddeling zeggen ze zich te realiseren wat ze hebben aangericht en geleerd te hebben dat ze in de toekomst niet dezelfde fout mogen maken.

Een minderjarige verdachte aan het woord

De jongen vertelt dat hij net zijn laatste gesprek heeft gehad. De overeenkomst bestond er volgens hem uit dat hij zijn excuses aan moest bieden tijdens een gesprek met het slachtoffer. De jongen hoefde geen schadevergoeding te betalen. Hij heeft contact gehad met het slachtoffer. "Ik vond het goed dat ik excuses kon maken, het was voor mij beter dat ik een gesprek met haar had... ik kan het niet goed uitleggen." Wat hij positief vond, was dat "hij een beetje geleerd heeft wat hij moet doen... meer discipline... meer mensen respecteren". De jongen kan geen punten aandragen waar hij niet tevreden over is: "Ik denk dat er geen slechte dingen zijn". De bemiddelaar heeft toegezien op het naleven van de overeenkomst. Op de vraag of hij blij is dat hij heeft deelgenomen aan de herstelbemiddeling en waarom, antwoordt hij: "Ja eigenlijk wel, dat ik van mijn fouten leer hè".

In alle gevallen is de bemiddeling volgens de geïnterviewden tot een oplossing naar tevredenheid van beide partijen gekomen. In enkele gevallen kwamen de partijen zelf tot een oplossing maar ook in die gevallen is de bemiddeling volgens de verdachten en hun ouders waardevol geweest.

De moeder van een minderjarige verdachte aan het woord

Moeder vertelt dat haar zoon heeft deelgenomen aan herstelbemiddeling. Ze vindt dat het "allemaal goed is verlopen". De bemiddelaar is in totaal drie keer geweest, er is onder andere een gesprek geweest met alleen haar zoon en alleen met de ouders. Ze vertelt dat de bemiddelaar "geluisterd heeft naar ons verhaal" en vervolgens naar het slachtoffer is gegaan en daar het verhaal heeft gehoord. Het voorstel was om samen contact op te nemen maar de twee jongens (dader en slachtoffer) vonden dat niet nodig. Moeder vertelt: "Ze waren elkaar in het uitgaan weer tegengekomen, hadden samen een pintje gedronken en toen was het klaar". Toch zegt ze: "Zeker weten heeft de bemiddeling daarbij wel geholpen, het was een goede manier om te laten voelen, dat kan niet". Naar eigen zeggen is haar zoon "terug met twee benen op de grond, hij realiseerde zich dat hij niet zo'n driftkikker moet zijn".

Uit een aantal gesprekken met verdachten en hun ouders klinkt dankbaarheid over de kans die zij met de bemiddeling hebben gehad om het goed te maken. Uit een aantal gesprekken met ouders van minderjarige verdachten komt naar voren dat het kunnen communiceren over het gebeurde belangrijk voor hen is.

De moeder van een minderjarige verdachte aan het woord

Moeder vertelt dat het feit begin van het jaar was voorgevallen en dat het herstelbemiddelingstraject iets voor de zomervakantie is gestart. Er zijn drie gesprekken geweest, thuis met haar zoon erbij. Haar zoon heeft geen contact gehad met het slachtoffer. "De ouders van het slachtoffer wilden dat niet, er speelde toen iets in de familiere sfeer, ik heb niet gevraagd wat dat was." Moeder wilde wel graag dat er een gesprek tussen de partijen plaats zou vinden. Moeder vindt het positief "dat je erover kon praten". Ze geeft aan dat zij graag met de ouders van het slachtoffer wilde praten "zodat hij geen schrik meer hoefde te hebben". Ze vond het toen "wel een beetje erg" dat het gesprek niet doorging. Uiteindelijk hebben de gesprekken alleen met de bemiddelaar plaatsgevonden. De overeenkomst bestond eruit dat "het (pesten) niet meer zou gebeuren. We hebben erover gebabbeld samen". Moeder heeft de bemiddeling als positief ervaren. "Op dat moment sta je machteloos en ik was heel blij met de bemiddelaar want dan kun je met je vragen bij iemand terecht." Volgens haar heeft haar zoon beseft dat zijn gedrag verkeerd was (hij heeft een aantal jongens gepest). Ze geeft aan dat "het voor de rest vlot is verlopen, er zijn geen straffen verder uit voortgekomen". Moeder vindt dat de bemiddelaar haar best heeft gedaan.

5.8.2 Ervaringen van de slachtoffers

De geïnterviewde slachtoffers zagen een goede oplossing in de herstelbemiddeling voor de gevolgen van hetgeen hen was aangedaan. Een aantal slachtoffers merkte in de gesprekken op dat zij de bemiddeling boven een gerechtelijk proces verkozen vanwege de lange tijd die er met een proces gemoeid is, maar soms ook omdat het niet om een heel groot schadebedrag ging.

Een slachtoffer aan het woord

Meneer vertelt dat hij vorig jaar contact heeft gehad met een bemiddelaar, omdat er geld was onvreemd uit zijn bedrijfswagentje. Er waren drie daders, waarvan er twee bekend hadden. De derde ontkende. Toen hem herstelbemiddeling werd aangeboden, had hij nog de keus om het tot een proces te laten komen. Dit wilde hij niet omdat het niet om een groot schadebedrag ging en "anders moet je jarenlang wachten op een proces".

Hij is met de verdachten tot een overeenkomst gekomen die eruit bestond dat de jongens een schadevergoeding moesten betalen. Uiteindelijk hebben twee jongens ongeveer 120 euro betaald. Hij weet dat er twee keer geld is gestort. De derde heeft niets betaald. Meneer vertelt dat de bemiddelaar laatst nog belde om te vragen of de derde dader moest komen werken, maar dat heeft hij afgewezen: "Het waren allochtonen ... ik ben slager... ik wist niet of het opportuun was om hem te laten werken...". Meneer omschrijft het gedrag als een jeugdzonde, als jeugdcriminaliteit. Hij is blij dat hij heeft deelgenomen aan de herstelbemiddeling: "Ik vond het spijtig dat het gebeurd was, maar vond dit de beste oplossing voor hen. Ik vind het altijd beter dan dat ze die jongens in een instelling stoppen".

Uit de gesprekken met de slachtoffers komt naar voren dat het voor hen met name belangrijk is dat de veroorzaakte schade vergoed wordt. De overeenkomsten die zijn gesloten, hebben dan ook vrijwel altijd betrekking op de financiële schadeafwikkeling.

Een slachtoffer aan het woord

Mevrouw vertelt dat ze de zaak allang was vergeten toen de herstelbemiddelaar contact met haar opnam. Het feit was dat haar gsm was gestolen. De dader kende ze vanwege haar stage. Het belangrijkste voor mevrouw was dat ze haar geld terugkreeg. De overeenkomst hebben zowel het slachtoffer als de dader getekend: dit was een financiële vergoeding. Een van de voorwaarden van de overeenkomst was dat de dader het geld voor een bepaalde datum teruggegeven zou hebben. De bemiddelaar heeft hierop toegezien dat dit ook gebeurde. "Ik ben blij dat ik mijn vergoeding heb gekregen." Desgevraagd geeft ze aan dat de dader nooit spijt heeft betuigd maar dat haar dat niet zo veel uitmaakt. Mevrouw heeft goede ervaringen met de bemiddeling: "Heel goed zelfs. Ik had nooit verwacht dat dit zo geregeld zou worden, alles is heel vlot verlopen".

De overeenkomst is volgens de geïnterviewden vrijwel altijd goed nagekomen onder toezien oeg van de bemiddelaar. De ervaringen met het toezien op het nakomen van de afspraken door de bemiddelaar zijn echter niet altijd positief.

Een slachtoffer aan het woord

Meneer heeft een paar maanden geleden contact gehad met een bemiddelaar. De daadwerkelijke bemiddeling duurde drie maanden, "dan heb ik het niet over de afhandeling". Per brief is contact met hem opgenomen. Meneer had "niet onmiddellijk behoefte aan een gesprek en de dader vermoedelijk ook niet", dus een gesprek tussen dader en slachtoffer heeft niet plaatsgevonden. Er is een overeenkomst getekend. Daarin was sprake van "vrijwilligerswerk en een stuk financiële vergoeding". De afhandeling loopt nog niet naar wens. Meneer vertelt dat het vrijwilligerswerk is uitgevoerd, maar dat hij een voorstel heeft gekregen voor 50 procent betaling van de schade. "Ik ging ervan uit dat het volledige bedrag zou worden terugbetaald." Meneer vertelt dat de ouders van de dader kennelijk zijn gescheiden en dat hij een voorstel voor 50 procent van moeder heeft gekregen. "Over de 50 procent door vader te betalen, is geen nieuws. Ik heb daar nooit iets over gehoord, ben daar nooit over geïnformeerd. Ik had dat wel verwacht van de bemiddelaar." Meneer moet deze 50 procent nog bevestigen door middel van akkoord. Het financiële gedeelte is dus nog niet afgehandeld. Op de vraag of de bemiddelaar hier nog iets in doet, antwoordt hij: "Ik dacht niet dat hij daar nog wakker van ligt, dacht dat hij dit uit handen had gegeven". Echter aan wie, weet hij niet. Meneer geeft aan dat hij zelf contact met de bemiddelaar op wil nemen om dit op te lossen. Meneer zegt "in principe geen problemen ge-

had te hebben met de bemiddelaar. Hij probeerde een oplossing aan te dragen die voor beide partijen aanvaardbaar was, het was een praktisch persoon". Betrokkene hoopt "dat hij de dader niet te veel heeft lastig gevallen en dat hij het op een deftige manier heeft opgelost met zo min mogelijk schade voor hem". Hij geeft nog aan: "Ik heb geen morele schade".

Het in gesprek gaan met de verdachte over het gebeurde ziet niet elk slachtoffer zitten. Sommigen geïnterviewden zien het niet als hun 'taak' om met de verdachten in gesprek te gaan, anderen hebben er gewoonweg geen behoefte aan om de verdachte te ontmoeten.

Een slachtoffer aan het woord

Meneer vertelt dat hij verantwoordelijk is voor de kantine van de voetbalclub. Omdat er een inbraak was geweest, is toen herstelbemiddeling ingeschakeld voor een minderjarige verdachte. De andere drie waren meerderjarig. Meneer geeft aan dat het traject in totaal ongeveer zes maanden in beslag heeft genomen, vanaf het moment dat het feit is gepleegd. Er is een overeenkomst vastgesteld dat de "schuld vereffend zou worden". "Er is een verklaring opgemaakt met het bedrag." Omdat de jongere in een jeugdinstelling zat, was de afspraak dat hij in het weekend mocht werken. Het geld dat hij daarmee verdiende, ging naar een fonds en van daaruit is de schuld betaald. "Hij heeft zijn vierde part betaald" aldus meneer. Over de bemiddelaar is hij tevreden: "Heel goed, heel vriendelijk, heel rustig. Ze vroeg ook of ik contact wilde met de dader, maar dat wilde ik niet". Meneer vindt dat alles "netjes is verlopen". Hij kan niet aangeven of het "geld effectief is gestort". De reden hiervoor is dat iemand anders van de voetbalclub over de financiële dingen gaat. Hij hoort daar verder niets van.

De geïnterviewde slachtoffers vinden over het algemeen dat de herstelbemiddeling een goede oplossing is geweest voor hen. Sommige slachtoffers vragen zich wel af of de bemiddeling ook een oplossing is voor het gedrag van de minderjarige verdachten.

Een slachtoffer aan het woord

Meneer is als directeur van een school in contact gekomen met herstelbemiddeling. Een aantal jongeren had schade toegebracht aan de school. Er zat ongeveer vier maanden tussen straf en uiteindelijke schade-afhandeling. De overeenkomst was dat de jongeren een halve namiddag zouden komen werken. Een financiële vergoeding werd niet vastgesteld. De bemiddelaar heeft de contacten gelegd, maar hem is gevraagd die jongeren tijdens die uren te begeleiden. Dat heeft hij ook constant gedaan. Voordat de jongeren daadwerkelijk aan de slag gingen, was er eerst een gesprek met de ouders erbij om de papieren (de overeenkomst) te tekenen. Meneer vertelt: "Het contact met ouders duurde drie kwartier omdat alles met handen en voeten uitgelegd moest worden. Daardoor bleef er maar drie uur over voor de jongens om te werken". Meneer vond dat dit beter ingepland had moeten worden. "Voor de drie uur dat ze iets doen, komen er zoveel paperassen bij kijken dat ik me afvraag of het hen iets positiefs oplevert." Hij denkt niet dat het veel indruk op de jongeren heeft gemaakt: "Misschien dat het in de hoofden van de jongens wel even gerinkeld heeft maar ik betwijfel of het hele proces een positief effect op hun gedrag heeft gehad".

Eindnoten

1. De valid n wordt steeds aangegeven. Indien er gesproken wordt van verschillen dan wil dat zeggen dat er een significant verschil is. Bij een p-waarde van ≤ 0.05 wordt dit aangegeven met een enkele asterisk (*) en een p-waarde van ≤ 0.01 wordt aangegeven met twee asterisken (**). De percentages worden gezien de kleinere aantallen in tegenstelling tot in hoofdstuk 4 afgerond op hele getallen.
2. De periode van dataverzameling liep daarmee van april 2010 tot april 2011.
3. Het komt bij uitzondering voor dat er wel een 1-meting maar geen 0-meting is ingevuld door een respondent.
4. De mate waarin de etniciteit van de onderzoeksgroep een goede afspiegeling van de doelgroep is, is lastiger te bepalen omdat deze door de HCA-diensten niet eenduidig wordt geregistreerd. Zie hoofdstuk 4, paragraaf 4.2.1.
5. $p \leq 0.05$, (valid) $n=294$.
6. De etniciteit wordt mede bepaald door het geboorteland van vader en moeder. Als iemand zelf of een van zijn ouders in een ander land dan België is geboren dan heeft hij een buitenlandse etniciteit.
7. Turkije en Zuid-Amerika.
8. Omdat er meerdere probleemgebieden genoemd konden worden, overstijgt het totale percentage de 100.
9. Omdat de aantallen niet erg groot zijn, is er een clustering in drie typen feiten gemaakt. Bij de categorie vernieling en openbare orde gaat het grotendeels om beschadiging, vernieling en vandalisme en voor een klein deel om brandstichting. Tot de categorie vermogensfeiten behoort voornamelijk diefstal zonder geweld met daarnaast diefstal met geweld, inbraak en oplichting. De categorie geweldsfeiten omvat overwegend vechtpartijen (slagen en verwondingen) en daarnaast feiten als afpersing, bedreiging, aanranding en verkrachting. Indien een verdachte zich aan meerdere feiten heeft schuldig gemaakt dan is het zwaarste feit meegerekend. Voorbeeld: in geval van een beschadiging en een vechtpartij dan weegt de vechtpartij mee in de analyse.
10. Omdat er meerdere redenen genoemd konden worden, overstijgt het totale percentage de 100.
11. Tot de categorie overige behoren redenen zoals alcohol, onmacht, domheid en onbewust.
12. Omdat er meerdere gevolgen genoemd konden worden, overstijgt het totale percentage de 100.
13. Als we over ouders spreken, doelen we ook op andere opvoeders en verzorgers.
14. De valid n voor de variabelen is respectievelijk 262, 218, 259.
15. De valid n voor de variabelen is respectievelijk 265, 230, 236.
16. Omdat het afzonderlijke items betreft, overstijgt het totale percentage de 100.
17. De minderjarige verdachten en slachtoffers die de 1-meting hebben ingevuld, betreffen voornamelijk de minderjarigen die het herstelbemiddelingsproces volledig doorlopen hebben. Een kleiner aandeel betreft de 1-metingen van slachtoffers minderjarige verdachten waarbij de herstelbemiddeling voortijdig is afgebroken.
18. Dit betreft de gemiddelde valid n over de items en omdat het afzonderlijke items betreft, overstijgt het totale percentage de 100.
19. Dit betreft de gemiddelde valid n over de items en omdat het afzonderlijke items betreft, overstijgt het totale percentage de 100.
20. Dit is enkel bekend van de jongeren die de 1-meting hebben ingevuld, $n=150$.
21. Dit betreft de gemiddelde valid n over de items en omdat het afzonderlijke items betreft, overstijgt het totale percentage de 100.
22. Dit betreft de gemiddelde valid n over de items en omdat het afzonderlijke items betreft en omdat het afzonderlijke items betreft, overstijgt het totale percentage de 100.
23. Dit betreft de gemiddelde valid n over de items.
24. Omdat er meerdere antwoorden gegeven konden worden, overstijgt het totale percentage de 100.
25. Dit betreft de gemiddelde valid n over de items en omdat het afzonderlijke items betreft, overstijgt het totale percentage de 100.

26. Dit betreft de gemiddelde valid n over de items.
27. Dit betreft de gemiddelde valid n over de items en omdat het afzonderlijke items betreft, overstijgt het totale percentage de 100.
28. Dit betreft de gemiddelde valid n over de items.
29. Significanties worden aangegeven met * voor $p \leq .05$ en met ** voor $p \leq .01$.
30. De (valid) n varieert over de items daarom is deze niet boven de tabellen vermeld..
31. Dit betreft de gemiddelde (valid) n omdat de aantallen bij de items variëren.
32. Op het niveau van de partijen is gekeken naar sekse, leeftijd, etniciteit en type slachtoffer. Op het niveau van het dossier naar type feit, perioden en wijze van bemiddeling. We vermelden alleen de significante resultaten.
33. $p \leq .01$ bij valid n=115.
34. $p \leq .05$ bij valid n=124.
35. Dit betreft de gemiddelde n omdat de aantallen bij de items variëren.
36. Dit betreft de gemiddelde n omdat de aantallen over de items variëren.
37. Dit betreft de gemiddelde n omdat de aantallen over de items variëren.
38. Dit betreft de gemiddelde n omdat de aantallen over de items variëren.
39. Dit betreft de gemiddelde n omdat de aantallen over de items variëren.
40. Het betreft de gemiddelde n omdat de aantallen over de items variëren.
41. $p \leq .05$ bij n=133.
42. $p \leq .05$ bij n=142 (verdachten) en $p \leq .01$ bij n=133 (slachtoffers).
43. Daarbij moet rekening worden gehouden dat de partijen die voortijdig zijn afgehaakt minder vaak aan de 1-meting hebben deelgenomen dan diegenen die het proces volledig doorlopen hebben.

6 Conclusies en slotbeschouwing

In dit onderzoek staat herstelbemiddeling voor minderjarige verdachten centraal. Herstelbemiddeling – ontstaan in de jaren '80 – is een alternatieve afhandelingsvorm en is te beschouwen als een communicatietraject tussen de minderjarige verdachte, zijn ouders en het slachtoffer en/of de benadeelde om de schade, welke voortvloeit uit een als misdrijf omschreven feit, te herstellen. De bemiddeling wordt begeleid door een onafhankelijke derde, de bemiddelaar die werkzaam is bij een van de tien bemiddelingsdiensten in Vlaanderen (HCA-diensten). De bemiddeling – die vrijwillig is – wordt, meestal door het parket van de Procureur des Konings, aan zowel de minderjarige verdachte als het slachtoffer aangeboden. Daarnaast kan ook de jeugdrechter bemiddeling voorstellen. Tijdens het traject proberen de partijen tot een gezamenlijke oplossing te komen en de partijen krijgen de kans om zelf te zoeken naar de best mogelijke oplossing voor de gevolgen van de feiten. Dit kan onder andere bestaan uit een financiële compensatie, het aanbieden van verontschuldigheden door de verdachte of juist de afspraak om elkaar met rust te laten. De onderlinge afspraken worden vastgelegd in een overeenkomst.

In dit afsluitende hoofdstuk – dat te lezen is als een samenvatting – brengen we de belangrijkste bevindingen uit het onderzoek naar herstelbemiddeling voor minderjarige verdachten in Vlaanderen samen. Allereerst gaan we kort in op wat herstelbemiddeling nu eigenlijk is en behelst. Vervolgens wordt de achtergrond van het onderzoek belicht (paragraaf 6.2). Daarna schetsen we hoe de uitvoering van herstelbemiddeling in de praktijk verloopt (paragraaf 6.3). In paragraaf 6.4 gaan we in op de kenmerken van herstelbemiddeling en op de kenmerken van de betrokken minderjarige verdachten en slachtoffers. Vervolgens beschrijven we in de twee volgende paragrafen (6.5 en 6.6) welke verbanden er zijn tussen deze kenmerken enerzijds en de bemiddelingsuitkomst en de tevredenheid en waardering door de partijen anderzijds. In de daaropvolgende paragraaf (6.7) benoemen we de opbrengsten van herstelbemiddeling voor de partijen. We besluiten dit hoofdstuk (paragraaf 6.8) met een slotbeschouwing.

6.1. Herstelbemiddeling: een korte introductie

In figuur 3.2 in hoofdstuk 3 is schematisch weergegeven hoe het proces van herstelbemiddeling verloopt. In het kort komt het erop neer dat een minderjarige verdachte na het plegen

van een als misdrijf omschreven feit door de Procureur des Konings van het Parket of door de jeugdrechter een aanbod voor herstelbemiddeling kan krijgen. Hiertoe krijgen betrokkenen (verdachte, slachtoffer en ouders) van het parket een brief. Binnen acht dagen dient de bemiddelingsdienst contact met de partijen te hebben om te informeren of men op het vrijwillige aanbod wil ingaan. Het aanbod kan door een of meerdere partijen geaccepteerd of geweigerd worden. In geval van weigering wordt dit ‘blind’, dat wil zeggen zonder aan te geven welke partij niet mee wil werken, teruggerapporteerd aan het parket of de jeugdrechter. Indien partijen accepteren om op de herstelbemiddeling in te gaan, start de bemiddeling. Tijdens het bemiddelingstraject proberen alle betrokkenen tot een gezamenlijke oplossing te komen. De partijen krijgen de kans om zelf te zoeken naar de best mogelijke oplossing voor de gevolgen van de feiten. Er wordt toegewerkt naar het maken van een overeenkomst tussen de minderjarige verdachte en het slachtoffer (een natuurlijke persoon of een rechtspersoon). Bij de wijze van bemiddeling kunnen drie varianten onderscheiden worden:

- Directe bemiddeling: de partijen hebben een fysieke ontmoeting in het bijzijn van de bemiddelaar;
- Indirecte bemiddeling: de bemiddelaar pendelt tussen de partijen en er is geen sprake van persoonlijk fysiek contact tussen de partijen.
- Ontmoeting: de partijen ontmoeten elkaar zonder aanwezigheid van de bemiddelaar.

Als een traject vervolgens vroegtijdig wordt afgebroken, wordt dit wederom ‘blind’ teruggekoppeld naar de verwijzer. Trajecten die volledig doorlopen worden, kunnen door de partijen als niet, gedeeltelijk of volledig akkoord worden gezien. In het laatste geval wordt er een overeenkomst ondertekend die naar parket of jeugdrechter gaat waarna de uitvoeringsfase kan starten.

Samenwerking en afspraken

In het samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat en de Gemeenschappen inzake het herstelrechtelijk aanbod zijn afspraken omtrent de organisatie en financiering van herstelbemiddeling vastgelegd. Hierin staan de volgende zes belangrijke uitgangspunten:

1. Bemiddeling wordt altijd overwogen;
2. de verwijzende instantie informeert de HCA-dienst;
3. de HCA-dienst heeft binnen acht dagen contact met de partijen;
4. de HCA-dienst informeert de verwijzende instantie binnen twee maanden;
5. de verwijzende instantie vraagt geen aanvullende informatie op bij de HCA-dienst;
6. de HCA-dienst is onafhankelijk.

Verder is er in het samenwerkingsakkoord en in het erkennings- en subsidiëringbesluit het volgende opgenomen over de finaliteit van herstelbemiddeling: bemiddeling wordt omschreven als een overleg c.q. communicatieproces tussen de minderjarige verdachte, zijn ouders en het slachtoffer met als doel hen de mogelijkheid te bieden om samen met de hulp van een bemiddelaar aan de gevolgen van een als misdrijf omschreven feit tegemoet te komen. Een hardere doelstelling ten aanzien van het aanbod wordt geformuleerd in het samenwerkingsakkoord: ‘...de HCA-diensten moeten streven naar 45 opgestarte bemiddelingen per jaar per VTE.’

6.2 Een onderzoek naar herstelbemiddeling

Herstelbemiddeling is binnen de alternatieve afhandelingsvormen voor minderjarige verdachten de meest voorkomende. In de afgelopen jaren maakten jaarlijks tussen de 4.000 en 4.500 jongeren gebruik van dit aanbod. Reden voor de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin om onderhavige beleidsevaluatie naar herstelbemiddeling te laten uitvoeren.

Binnen het onderzoek ligt de nadruk op het inzichtelijk maken van het proces van herstelbemiddeling. Daarnaast maken tevredenheid bij betrokken partijen en de resultaten van de herstelbemiddeling deel uit van het onderzoek.

Uit cijferoverzichten blijkt dat bij ruim de helft van de aanmeldingen voor herstelbemiddeling geen traject wordt opgestart. Daarnaast worden sommige bemiddelingstrajecten voortijdig afgebroken c.q. niet volledig doorlopen. Het is echter onduidelijk welke bemiddelingstrajecten niet worden opgestart en doorlopen en welke factoren hieraan ten grondslag liggen. Tevens is niet inzichtelijk wat de opbrengsten van herstelbemiddeling zijn; zijn betrokken partijen tevreden en is er sprake van een gedragsverandering?

Onderzoeksvragen op een rij

1. Is het aanbod inzake herstelbemiddeling voor minderjarigen volgens de magistratuur voldoende herkenbaar en toegankelijk?
2. Signaleert de magistratuur knelpunten in de uitvoering van herstelbemiddeling?
3. Zijn er wijzigingen in de praktijk inzake de benadering van minderjarige verdachten sinds de introductie van herstelbemiddeling minderjarigen? Worden minderjarigen nu georiënteerd naar herstelbemiddeling daar waar vroeger een andere beslissing genomen zou worden?
4. Zijn er significante kenmerken op het niveau van het dossier, slachtoffer of minderjarige verdachte die een invloed hebben (faciliteren of belemmeren) op het bemiddelingsresultaat?
5. Is er een verschil in tevredenheid van de betrokken partijen indien het bemiddelingsproces voortijdig wordt afgebroken, de bemiddeling wordt opgestart maar niet leidt tot een volledige overeenkomst of er sprake is van een volledig doorlopen bemiddeling met akkoord? En hebben kenmerken van het dossier, slachtoffers of minderjarige verdachten hier invloed op?
6. Geven minderjarige verdachten aan dat bepaalde te verwachten effecten op niveau van de protectieve factoren (slachtofferempathie, leerprocessen) werden gestimuleerd? Geven minderjarige verdachten en slachtoffers aan dat bepaalde sanctioneringelementen ontbreken? Zijn er verschillen tussen minderjarigen en slachtoffers waarbij het bemiddelingsproces voortijdig werd afgebroken, het bemiddelingsproces doorlopen is maar heeft geleid tot een overeenkomst en minderjarigen het proces volledig doorliepen en waarin een overeenkomst werd bereikt?
7. Hoe ervaren slachtoffers en minderjarige verdachten de uitvoering van de overeenkomst?

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden, is een aantal onderzoeksactiviteiten uitgevoerd. In de eerste voorbereidende fase van het onderzoek is er deskresearch uitgevoerd en zijn oriënterende interviews afgenomen. Uit het vragenlijstonderzoek dat is uitgezet door de Vlaamse HCA-diensten zijn gegevens verzameld in 301 dossiers waarin een bemiddelingsproces is opgestart. Aan de betrokken slachtoffers en minderjarige verdachten is voorafgaand aan en na afloop van het bemiddelingsproces een vragenlijst voorgelegd. De bemiddelaar heeft na afloop van het proces ook een vragenlijst ingevuld. Het dossieronderzoek richtte

zich op alle bemiddelingsdossiers uit 2008 en levert onder andere informatie op over 3.440 unieke minderjarige verdachten en 3.807 unieke slachtoffers die een aanbod kregen voor herstelbemiddeling. Voor een steekproef van 400 minderjarige verdachten uit 2008 werd nagegaan of en zo ja waarvoor ze voorkomen in DOMINO; een systeem dat onder andere een beeld geeft van de hulpverleningscontacten. Met jeugdrechters, magistraten, parketcriminologen en coördinatoren van HCA-diensten werden interviews gehouden. Tot slot werd in interviews met tien slachtoffers en tien verdachten (soms met ouders) teruggekeken op hun herstelbemiddeling.

Het onderzoek zoals uitgevoerd, levert naast de informatie die nodig is om de onderzoeksvragen te beantwoorden – met name in de hoofdstukken 3 tot en met 5 – ook bredere informatie die nuttig zou kunnen zijn voor de diverse partijen die betrokkenheid of bemoeienis hebben met herstelbemiddeling.

6.3 Herstelbemiddeling en het verloop in de praktijk

Op basis van interviews met diverse actoren binnen de herstelbemiddeling is getracht een beeld te geven van de hedendaagse praktijk van herstelbemiddeling. In deze paragraaf brengen we de belangrijkste bevindingen bij elkaar.

Herstelbemiddeling wordt niet altijd overwogen

In de wet staat dat herstelbemiddeling altijd overwogen moet worden. Uit de interviews blijkt dat dit niet in alle gerechtelijke arrondissementen gebeurt. In sommige arrondissementen is sprake van een lineair aanbod terwijl andere arrondissementen op basis van inhoudelijke overwegingen soms geen aanbod doen. Te denken valt aan de ernst van het feit, de complexiteit van het dossier of het feit dat de verdachte jonger dan twaalf jaar is.

De instroom is kwetsbaar

Naast het feit dat herstelbemiddeling niet altijd wordt overwogen, blijkt de instroom naar de HCA-diensten ook kwetsbaar te zijn. Nieuwe medewerkers op het parket, persoonlijke meningen over herstelbemiddeling, administratieve druk, ziekte of vakantie kunnen een daling van de instroom tot gevolg hebben.

Wachlijsten zijn achter de rug

Vanuit de parketten is opgemerkt dat er in het verleden bij sommige HCA-diensten lange wachlijsten waren. Net als bij de parketten is bemiddelen ook mensenwerk en derhalve kwetsbaar. Medio april 2011 kent geen van de HCA-diensten een wachtlijst.

Is haast geboden of juist niet?

Op basis van de gevoerde gesprekken blijkt er niet zoiets te zijn als de ideale termijn tussen het plegen van het feit en het starten van de bemiddeling. Sommige respondenten geven aan dat dit zo snel mogelijk moet en anderen zijn van mening dat het perspectief van slachtoffers anders is dan van verdachten. Uit het dossieronderzoek en het vragenlijstonderzoek blijkt overigens dat de termijn geen invloed heeft op het resultaat van de bemiddeling.

Verskillende rollen van de parketcriminoloog

Er blijkt tussen de arrondissementen een verschil te zijn als het gaat om de rol van de parketcriminologen binnen het proces van herstelbemiddeling. De rol van de parketcriminologen die sinds 2006 zijn aangesteld, varieert van aanspreekpunt voor de HCA-diensten, monitoring en opvolging tot het spelen van een belangrijke rol bij de doorverwijzing.

Herstelbemiddeling vooral voorgesteld door de parketten

Naast de Procureur des Konings kan ook de jeugdrechter bemiddeling voorstellen. Uit de interviews en de uitgevoerde inventarisatie blijkt dat de meeste jeugdrechters zelden tot nooit een bemiddelingstraject voorstellen. In 2008 wordt slechts drie procent van de bemiddelingen voorgesteld door de jeugdrechter. Hier zijn drie hoofdredenen voor te noemen. Ten eerste volgt de jeugdrechter vaak het advies van het parket. Ten tweede kan er een lange periode overheen gaan voordat een jongere op zitting verschijnt en de kans op een succesvolle bemiddeling wordt dan nihil geacht. Ten derde zijn niet alle jeugdrechters even goed bekend met herstelbemiddeling en de bijbehorende procedures.

Kan iedere jongere deelnemen?

Het blijkt – zeker bij groepsfeiten – dat soms ook twaalfminners een aanbod voor herstelbemiddeling krijgen. HCA-diensten sluiten dergelijke jongeren meestal niet uit, mits er communicatie mogelijk is. De jongere moet minstens de verstandelijke capaciteit en de leeftijd hebben om begrijpend te communiceren.

Met een ontkennende verdachte heeft herstelbemiddeling geen zin

Ondanks het feit dat sinds de wetswijziging van 2008 herstelbemiddeling reeds kan worden aangeboden indien er sprake is van een ‘een geïdentificeerd slachtoffer’ blijken zowel parket als HCA-diensten een van de twee² oude voorwaarden (de bekende verdachte) in de praktijk niet alleen belangrijk te vinden, maar ook te hanteren. Door het leeuwendeel van de parketten wordt dan ook meestal geen bemiddeling voorgesteld als de minderjarige verdachte zijn aanwezigheid of enige betrokkenheid ontkent en HCA-diensten sturen in dergelijke gevallen het dossier vaak retour. Als er geen minimale erkenning is van de veroorzaakte schade, kan men niet werken aan het herstel hiervan, zo vinden de meeste respondenten.

Meeste deelnemers reageren niet binnen acht dagen

Het blijkt dat ongeveer de helft van de deelnemers niet binnen acht dagen contact opneemt met de HCA-dienst. Gezien het feit dat het contacten veel tijd in beslag neemt, zijn er steeds meer HCA-diensten die een administratieve kracht de tijdlijn in de gaten laten houden en contact laten leggen met de partijen.

Waarom is het percentage directe bemiddelingen zo laag?

Ongeveer een kwart van de opgestarte herstelbemiddelingen is direct. HCA-diensten geven over het algemeen de voorkeur aan direct bemiddelen. Het lage aantal blijkt in de praktijk veroorzaakt te worden door kenmerken van de bemiddelaar (wijze van aanpak, ervaring en aanklappendheid) en de partijen zelf. Heel vaak willen partijen geen onderling contact en dat heeft onder andere te maken met de aard van de feiten.

Soms vinden slachtoffers het feit te licht en soms juist te ernstig om aan tafel te gaan zitten met de verdachte en een bemiddelaar.

HCA-diensten hanteren verschillende werkwijzen

De wijze waarop de HCA-diensten de partijen contacten (huisbezoek, laten komen, telefonisch of per brief), verschilt behoorlijk. Verder zijn sommige bemiddelaars (zowel binnen als tussen de HCA-diensten) veel aanklappende of vasthoudende dan anderen.

Naast het feit dat er bij de HCA-diensten veel kritiek op het huidige registratiesysteem is, is er binnen en tussen de HCA-diensten ook geen eenheid van begrip als het gaat om essentiële registratievelden.

'Blind' terugrapporteren

Er is discussie tussen de HCA-diensten en de parketten als het gaat om het 'blind' terugrapporteren dat een bemiddeling niet is gestart of is afgesloten. Parketten zouden graag weten of de minderjarige verdachte is gestopt want dan kunnen ze beter een vervolghandeling ondernemen. HCA-diensten beroepen zich op de afspraken en de wet. Herstelbemiddeling is vrijwillig en er is sprake van een vertrouwensrelatie dus derhalve doen zij geen uitlatingen over de inhoud van de weigering of uitval. In het samenwerkingsakkoord inzake het herstelrechtelijk aanbod is niet uitgewerkt wat een bondig verslag inhoudt. Wel wordt in het samenwerkingsakkoord gesteld dat het verslag voldoende elementen moet bevatten om het dossier verder te kunnen behandelen en dat de verwijzer geen bijkomende inlichtingen kan opvragen.

Vorderings- of tussendossier, verschillen maar geen problemen

Er is een verschil tussen de bevragede arrondissementen als het gaat om het tegelijkertijd vorderen door de jeugdrechter en het aanbieden van herstelbemiddeling. Terwijl het ene parket van mening is dat de jeugdrechter zelf over alle maatregelen moet kunnen beslissen, wordt door het andere parket altijd herstelbemiddeling voorgesteld, ook al wordt er gevorderd.

HCA-diensten hebben hier geen problemen mee en zien in de praktijk ook geen verschillen als het gaat om het effect van de bemiddeling. In Brussel wordt alleen met vorderingsdossiers gewerkt en daar ziet men het als een soort voorwaardelijk. Uit het vragenlijstonderzoek blijkt dat een gelijktijdige vordering niet in een andere uitkomst van het bemiddelingsproces resulteert.

Bondig verslag komt te snel?

Na het starten van een bemiddelingstraject dient er binnen twee maanden een bondig verslag te worden overlegd. Uit de interviews blijkt dat dit vooral een administratieve last met zich meebrengt en dat daarnaast onduidelijk is wat de inhoud van het bondige verslag nu eigenlijk dient te zijn.

Verskillende percepties over de finaliteit

Alhoewel de wet er duidelijk over is, lijken niet alle partijen het eens te zijn over de finaliteit van herstelbemiddeling. In de optiek van de wet en de HCA-diensten kan een bemiddeling ook als geslaagd worden gezien als er geen overeenkomst is getekend. Het gaat om het

proces, de communicatie en de informatieoverdracht en niet alleen om het bereiken van een schriftelijke overeenkomst.

Administratieve vraagstukken

De uitnodigingsbrieven aan de deelnemers worden – op één HCA-dienst na – door de parketten verstuurd. HCA-diensten juichen dit toe, want de parketten hebben hier administratieve ruimte voor gekregen en daarnaast levert het in de beleving van de meeste respondenten ook meer respons op als de parketten de brief versturen. Met de brief wordt ook het signaal afgegeven dat gerechtelijke instanties het belang van herstelbemiddeling onderstrepen.

6.4 Kenmerken van herstelbemiddeling en de betrokken partijen

Zoals aangegeven, is er een dossieronderzoek uitgevoerd naar alle bemiddelingstrajecten uit 2008. Concreet ging het om 3.440 doorverwezen unieke minderjarige verdachten en 3.807 unieke slachtoffers. Deze data geven zicht op de kenmerken van de processen en partijen.

Niet elk arrondissement heeft evenveel herstelbemiddelingen

Wanneer de aantallen herstelbemiddelingen worden gerelateerd aan het aantal minderjarige jongeren komt naar voren dat in 2008 in Vlaanderen en Brussel tezamen 2.9 minderjarige verdachten per 1.000 minderjarige inwoners worden verwezen voor een herstelbemiddeling. De arrondissementen Mechelen (8.1 per 1.000) en Brugge (6.4 per 1.000) hebben relatief veel doorverwijzingen en de arrondissementen Brussel en Hasselt (beiden 0.8 per 1.000) scoren relatief laag. Daarbij moet opgemerkt worden dat de cijfers van Brussel onzuiver zijn omdat er geen eenduidige cijfers voorhanden zijn ten aanzien van het aantal Nederlandstalige minderjarigen in Brussel.

Kenmerken van de minderjarige verdachten

90 procent van de minderjarige verdachten die herstelbemiddeling krijgen aangeboden, is van het mannelijke geslacht en de gemiddelde leeftijd is 15,5 jaar. Etniciteit wordt onbetrouwbaar of niet geregistreerd, zo blijkt uit de analyses en de interviews. Waar de etnische achtergrond wel bekend is, blijkt dat de etnische afkomst van de verdachten bij 78 procent Belgisch is. De meeste verdachten (86%) worden in 2008 een keer voor herstelbemiddeling doorverwezen. Een op de tien wordt twee keer doorverwezen en de rest vaker.

Kenmerken van slachtoffers

Een op de vijf slachtoffers is een rechtspersoon zoals een bedrijf (winkel) of organisatie. Van de natuurlijke personen is 66 procent man. De leeftijd laat een grote variatie zien. 38 procent is minderjarig en de rest meerderjarig. Van de slachtoffers waarvan de etniciteit bekend is, heeft 97 procent de Belgische etniciteit.

Bemiddeling vooral voor diefstal

De verdachten en slachtoffers die elkaar meestal (69%) niet kennen, komen vooral via een diefstal met elkaar in contact. Beschadiging, vandalisme en brandstichting zijn ook regelmatig als misdrijf omschreven feiten die aan de basis van een herstelbemiddeling liggen.

Termijnen in beeld

Tussen de pleegdatum en het doorverwijzen door de magistratuur zit gemiddeld bijna zes maanden. HCA-diensten starten het bemiddelingstraject na gemiddeld 28 dagen op en de trajecten lopen gemiddeld vierenhalve maand. Daarna duurt het gemiddeld nog eens twee maanden voordat de overeenkomst is uitgevoerd.

Kenmerken van de trajecten

Allereerst blijkt dat er na een aanbod in ruim de helft van de gevallen in 2008 geen traject wordt opgestart. Meestal komt dit overigens omdat het slachtoffer het aanbod afwijst. Daarnaast dient vermeld dat HCA-diensten soms toch erg veel tijd in dergelijke trajecten steken. Bij de trajecten die wel opgestart worden, worden de meesten ook volledig doorlopen en afgesloten met een overeenkomst. De wijze van bemiddeling bestaat vooral uit indirecte bemiddelingen (69,6%). Directe bemiddelingen (26,8) en ontmoetingen die zich kenmerken door *face-to-face* contact komen veel minder voor.

Vooraf financieel herstel

In ruim een op de drie gevallen is er sprake van financieel herstel en wordt het slachtoffer financieel gecompenseerd voor de geleden schade. Verdachten staan meestal zelf in voor de vergoeding aan het slachtoffer die gemiddeld bijna 200 euro bedraagt. Excuses door de minderjarige verdachte aan het slachtoffer (24%), zuivere informatieoverdracht (het beantwoorden van de vragen van het slachtoffer door de verdachte) (13%) en het doen van beloftes (12%) komen minder voor.

6.5 Kenmerken in relatie tot de bemiddelingsuitkomst

Op basis van zowel het dossier- als vragenlijstonderzoek is de nodige informatie bekend over de bemiddelingsuitkomst en kenmerken die daar mogelijk invloed op uitoefenen.

Succes- en faalfactoren voor herstelbemiddeling op een rij

Face-to-face contact via een directe bemiddeling of ontmoeting leidt vaker tot een volledig uitgevoerde overeenkomst. Verder worden bij rechtspersonen bemiddelingstrajecten vaker volledig uitgevoerd dan bij de overige slachtoffers. Herstelbemiddeling kent vaker een volledig uitgevoerde overeenkomst bij diefstal met en zonder geweld en bij beschadiging. Zedenfeiten lijken – kijkend naar het bemiddelingsresultaat – het minst geschikt voor herstelbemiddeling.

Uit het vragenlijstonderzoek blijkt dat het resultaat van de herstelbemiddeling beïnvloed wordt door de reden die de verdachte had voor het plegen van het feit. Bij minderjarige verdachten die het feit hebben gepleegd vanuit woede of boosheid of omdat ze door anderen daartoe zijn uitgedaagd, is vaker sprake van een voortijdig afgebroken bemiddelingsproces dan bij verdachten die het feit om andere redenen hebben gepleegd.

Ook de houding van de partijen blijkt belangrijk voor het resultaat. Naarmate de medewerking, het gedrag en de attitude van de verdachte en het slachtoffer tijdens de bemiddeling volgens de bemiddelaar positiever zijn, is de uitkomst vaker een volledige overeenkomst.

Verder blijkt dat wanneer slachtoffers deelnemen vanuit de motivatie om de verdachte een kans te geven het goed te maken er vaker sprake is van een doorlopen proces met overeenkomst.

En verder...

Geslacht, leeftijd en etniciteit van zowel het slachtoffer als de verdachte hebben geen invloed op de bemiddelingsuitkomst. Ook de lengte van de termijnen tussen de verschillende fasen in de herstelbemiddeling hebben geen invloed op het uitvoeringsresultaat.

De aard van de motivatie van de verdachten bij aanvang van het traject (intrinsiek of extrinsiek) of hun visie op herstelbemiddeling bij aanvang van het proces (of ze het als een straf zien, het terecht vinden en het een goede oplossing vinden) beïnvloeden de uitkomst van het bemiddelingsproces niet.

Voor de bemiddelingsuitkomst maakt het tot slot niet uit op welke wijze het eerste contact door de bemiddelaar met de partijen is gelegd, of de partijen elkaar kennen of hoe snel het proces op het als misdrijf omschreven feit volgt.

6.6 Kenmerken in relatie tot tevredenheid en waardering

In het vragenlijstonderzoek is aan slachtoffers en minderjarige verdachten gevraagd om na het bemiddelingsproces aan te geven in welke mate zij tevreden zijn. Daarbij gaat het enerzijds om de tevredenheid over het bemiddelingsproces en anderzijds om de tevredenheid over de betrokken bemiddelaar. De partijen drukten hun waardering uit in een cijfer tussen de één en tien. Aan de hand van interviews met slachtoffers en minderjarige verdachten die een bemiddelingstraject hebben doorlopen, is er daarnaast verdiepend inzicht gekregen in de ervaringen van de partijen. We beschrijven de belangrijkste bevindingen ten aanzien van tevredenheid en waardering en factoren die daarmee samenhangen.

De verwachtingen en visies zijn positief

Zowel de verdachten als de slachtoffers hebben voorafgaand aan het bemiddelingsproces een positieve visie op herstelbemiddeling en goede verwachtingen. Na het bemiddelingsproces is deze visie niet veranderd. Beide partijen zien herstelbemiddeling als een goede oplossing. De meeste minderjarige verdachten vinden het terecht dat ze zijn doorverwezen voor herstelbemiddeling en zien het niet als een straf, ook niet achteraf. Zij vinden het een juiste reactie op wat ze hebben gedaan. Bijna alle verdachten zeggen voorafgaand aan het traject (enigszins) gemotiveerd te zijn.

De partijen zijn heel tevreden

De verdachten en slachtoffers zijn overwegend positief over het verloop van het proces en over de bemiddelaar. De meerderheid van de verdachten en slachtoffers is positief over het moment van aanvang en over de duur van het bemiddelingstraject. Ook over het aantal contacten met de bemiddelaar tijdens het proces en over de medewerking van de andere partij is men overwegend tevreden. Het bemiddelingsproces en de bemiddelaar worden beiden met een hoog cijfer door de slachtoffers en verdachten gewaardeerd respectievelijk met een ruime zeven en een ruime acht.

Door de geïnterviewde slachtoffers en minderjarige verdachten wordt de communicatie als belangrijke succesfactor van het proces benoemd. De bemiddeling naar de andere partij wordt zeer gewaardeerd.

Medewerking is belangrijk voor de tevredenheid

Tevredenheid over de medewerking van de tegenpartij aan het bemiddelingsproces beïnvloedt het oordeel van de verdachte en het slachtoffer over de bemiddelaar en het proces in positieve zin. Dit doet voor een deel ook opgeld voor tevredenheid over medewerking van eventuele verzekering en advocatuur. Het proces krijgt van de minderjarige verdachten ook een positievere waardering naarmate deze beter met zijn ouders over de bemiddeling kan praten.

Een negatieve visie leidt tot een lagere waardering

Minderjarige verdachten die het achteraf niet terecht vinden dat zij zijn doorverwezen voor herstelbemiddeling, het als een straf hebben ervaren en het geen goede oplossing vonden, waarden het bemiddelingsproces negatiever.

Hoe verder het proces gekomen is, hoe hoger de waardering

Het bemiddelingsproces wordt door zowel het slachtoffer als de minderjarige verdachte hoger gewaardeerd naarmate de uitkomst positiever is. Bemiddelingen die zijn afgesloten met een volledige overeenkomst krijgen de hoogste waardering. De slachtoffers uiten ook een hogere waardering voor de bemiddelaar in het geval de bemiddeling in een overeenkomst heeft geresulteerd. Bij alle bemiddelingsuitkomsten wordt het proces overigens met een ruime voldoende beoordeeld. Een uitzondering hierop vormen de afgebroken trajecten, die waarden de slachtoffers met een onvoldoende.

Men is tevreden over de overeenkomsten

De partijen die tot een overeenkomst zijn gekomen, zeggen daar tevreden over te zijn. In de interviews zeggen de slachtoffers en verdachten blij te zijn dat de bemiddeling in een oplossing naar tevredenheid van beide partijen heeft geresulteerd. De overeenkomsten worden doorgaans goed opgevolgd onder toezicht van de bemiddelaar. De verdachten dragen zorg voor een schadevergoeding in de vorm van een financiële vergoeding of door te gaan werken.

Tevredenheid hangt samen met tevredenheid over het verloop van het proces

Hoe positiever het bemiddelingsproces door de partijen is ervaren, hoe hoger het beoordelingscijfer voor het proces en voor de bemiddelaar. Slachtoffers en verdachten die het traject te lang vonden duren of het proces vervelend vonden, geven lagere waarderingen. Factoren die de waardering van het proces en vaak ook van de bemiddelaar bij de partijen positief beïnvloeden, zijn de tevredenheid over de informatiewijze, de periode tussen het feit en de start van de bemiddeling, de duur van het bemiddelingsproces en het aantal contacten met de bemiddelaar tijdens het proces. Wanneer het proces bijvoorbeeld te lang duurt in de ogen van het slachtoffer waarden zij het proces en de bemiddelaar met een lager cijfer. Hetzelfde gaat op voor de overige genoemde factoren.

Fysiek persoonlijk contact tussen partijen wordt gewaardeerd

Specifiek voor het slachtoffer geldt dat deze het proces en de bemiddelaar positiever beoordeelt wanneer deze tijdens het proces persoonlijk contact heeft gehad met de minderjarige verdachte (met name in de vorm van een ontmoeting).

Schadeberstel en spijtbetuijing leiden tot grotere tevredenheid

De slachtoffers uit een hogere tevredenheid over het proces en de bemiddelaar als de verdachte het in hun ogen goed heeft gemaakt. De manier waarop de schade uiteindelijk is hersteld, vertoont samenhang met de waardering van het slachtoffer en de minderjarige verdachte. Spijtbetuingen door de verdachte aan het slachtoffer relateren aan een hogere beoordeling van het proces door beide partijen. Het slachtoffer waardeert het proces daarnaast ook positiever wanneer de verdachte aan hem excuses aanbiedt, de schade vergoedt en spijt betuigt aan zijn ouders. In het laatste geval waardeert het slachtoffer ook de bemiddelaar hoger. Voor de minderjarige verdachte geldt dat hij de bemiddelaar niet alleen meer waardeert wanneer hij spijt betuigt aan het slachtoffer maar ook excuses aanbiedt aan zijn ouders en hen uitlegt waarom hij het heeft gedaan.

De kwalificaties van de bemiddelaar zijn belangrijk

Bepaalde kenmerken van de persoon van de bemiddelaar en zijn werkwijze hangen samen met de waardering van de partijen. Wanneer bemiddelaars hun beloftes nakomen en het vertrouwen van de slachtoffers en minderjarigen hebben, worden zowel het proces als de bemiddelaar hoger beoordeeld. Maar ook het goed kunnen luisteren en de tijd nemen voor de partijen zijn gedragskenmerken van de bemiddelaar die tot een hogere waardering leiden.

6.7 Opbrengsten van herstelbemiddeling

In deze paragraaf geven we de belangrijkste positieve en negatieve opbrengsten van herstelbemiddeling voor de slachtoffers en minderjarige verdachten weer. Wat heeft het bemiddelingsproces voor de partijen opgeleverd, is het een afdoende maatregel geweest en hoe vergaat het de minderjarige verdachten na het traject? Deze aspecten worden belicht aan de hand van het vragenlijstonderzoek, interviews en een analyse in DOMINO.

Meer schaamte over het gepleegde feit

De schaamte over het gedrag na het bemiddelingsproces blijkt bij de minderjarige verdachten groter te zijn dan daarvoor. De waardering voor het proces en de bemiddelaar is overigens ook groter bij de minderjarige verdachten die zich na het bemiddelingsproces schamen voor hetgeen zij hebben gedaan. Het is echter niet zo dat schaamte samenhangt met het bemiddelingsresultaat.

Begrip voor het slachtoffer

De meeste minderjarige verdachten geven na het proces aan begrip voor het slachtoffer te hebben gekregen. Voor de slachtoffers geldt dat andersom voor een minderheid. Daarbij geldt dat dit leerpunt voor de minderjarige verdachten onafhankelijk van het bemiddelingsresultaat is opgetreden. Met andere woorden ontstaat er bij de verdachten even vaak begrip voor het slachtoffer in de voortijdig afgebroken trajecten als in de doorlopen bemiddelingsprocessen. Bij de slachtoffers hangt dit leerpunt wel samen met het bemiddelingsresultaat. Wanneer er sprake is van een traject met een volledige overeenkomst hebben meer slachtoffers begrip voor de verdachte gekregen dan bij een voortijdig afgebroken traject. Beide partijen blijken meer tevreden over het proces wanneer ze begrip voor de ander hebben gekregen. De minderjarige verdachte waardeert dan ook de bemiddelaar positiever.

Gedragsverbetering bij de verdachte

Zowel de meeste minderjarige verdachten als de slachtoffers zijn van mening dat de verdachte door het traject heeft geleerd wat hij verkeerd heeft gedaan en verwachten een gedragsverbetering. In de interviews geven de verdachten aan in te zien wat ze verkeerd hebben gedaan en wat ze hebben aangericht. Ook hier geldt voor de minderjarige verdachten dat deze leerprocessen niet gerelateerd zijn aan de bemiddelingsuitkomst. Bij de slachtoffers blijkt de visie op deze leerprocessen wel verband te houden met het bemiddelingsresultaat. De slachtoffers uit de trajecten met een overeenkomst zijn positiever over genoemde leerprocessen voor de verdachte dan bij de overige bemiddelingsuitkomsten. Zij menen vaker dat de verdachte heeft geleerd wat hij verkeerd heeft gedaan en dat deze zijn gedrag zal veranderen.

De slachtoffers en verdachten die uitgaan van een gedragsverbetering en inzicht in het foutieve gedrag bij de verdachte, oordelen positiever over het bemiddelingsproces en soms ook over de bemiddelaar.

Gelijktijdige vordering voor de jeugdrechter is geen stok achter de deur

Het bestaan van een vordering door de jeugdrechter naast het bemiddelingsproces blijkt geen stok achter de deur om een bemiddelingsproces volledig te doorlopen. Minderjarige verdachten met een gelijktijdige vordering voor de jeugdrechter doorlopen niet vaker een traject dan verdachten zonder vordering voor de jeugdrechter. Ook maken het hebben van eerdere politiecontacten van de verdachte en het eerder hebben doorlopen van een herstelbemiddeling geen verschil.

Ontevredenheid leidt tot wens alsnog maatregel jeugdrechter

Bij aanvang van de bemiddeling vindt een minderheid van de slachtoffers dat er geen aanvullende maatregel van de jeugdrechter voor de verdachte moet volgen. Naarmate het bemiddelingsresultaat slechter is, vinden de slachtoffers echter vaker dat de verdachte alsnog voor de jeugdrechter moet verschijnen. Met name de slachtoffers uit de voortijdig afgebroken trajecten zijn van mening dat de minderjarige verdachte alsnog een maatregel van de jeugdrechter moet krijgen. Slachtoffers die de bemiddeling niet afdoende vinden, beoordelen het bemiddelingsproces slechter.

En hoe gaat het op de langere termijn met de jongeren?

Voor een steekproef van minderjarige verdachten – waarvan een groot deel op parketniveau is doorverwezen – is nagegaan hoe het na hun herstelbemiddeling is gegaan. Het blijkt dat ruim de helft (52,4%) van de groep geen bemoeienis meer heeft gehad met de hulpverlening en dit is positief. De groep die dit wel heeft gehad, heeft vooral MOF-maatregelen opgelegd gekregen. Voorts hebben ze een ander criminaliteitspatroon (zowel wat betreft ernst van de feiten als de toepassing van geweld). Hun als misdrijf omschreven feit dat aan de basis ligt van een herstelbemiddeling is namelijk vaker diefstal met geweld en een als misdrijf omschreven feit dat in de categorie overige is geplaatst. Daarbij gaat het vooral om heling, poging tot doodslag, racisme en grafschennis.

6.8 Slotbeschouwing

Wanneer wij als onderzoekers terugkijken op het onderzoek en de resultaten ervan valt ons een aantal zaken op. Het blijkt dat relatief veel bemiddelingstrajecten uiteindelijk niet worden opgestart. Dit lijkt negatief, maar gezien het feit dat met name slachtoffers afhaken en HCA-diensten ook in dergelijke trajecten acties ondernemen en informatie verstrekken, dient dit in onze optiek anders c.q. positiever beschouwd te worden. Verder laat het onderzoek ook duidelijk zien dat het voor het resultaat niet uitmaakt hoe lang een bemiddelings-traject loopt en hoe snel het wordt opgestart.

Van de bemiddelingstrajecten die wel starten, laat het onderzoek zien dat alle partijen daar over het algemeen zeer tevreden over zijn en dat de bemiddeling ook in de meeste gevallen een resultaat c.q. opbrengst kent. Dat dit niet altijd een ondertekende overeenkomst hoeft te zijn, blijkt ook uit de vele andere revenuen die naar voren komen, zoals schadeherstel en leerprocessen.

Op procesniveau valt het ons als onderzoekers op dat de afspraken in de wet op de meeste punten aan duidelijkheid niets te wensen overlaten, maar dat met name de verwijzers soms meer of andere verwachtingen hebben van de HCA-diensten en herstellbemiddeling dan de HCA-diensten waar kunnen of moeten maken.

Opvallend vonden wij in de gesprekken met de verschillende partijen dat er verschillende zienswijzen zijn als het gaat om de finaliteit van herstellbemiddeling. Binnen de samenwerkingsverbanden zou daar in onze optiek periodiek aandacht voor moeten zijn, zeker op die momenten dat er nieuwe medewerkers bij de betrokken instanties aantreden.

Tot slot komt naar voren dat er zowel door de parketten als de HCA-diensten accentverschillen zijn in de werkwijze. Zo zijn er verschillen in lineair aanbod, al dan niet werken met vorderingsdossiers, samenwerking, versturen van de uitnodigingsbrieven, wijze van contactname van de diensten, manier van registreren en de mate van aanklampendheid bij de bemiddeling. Op zich is het niet vreemd dat er sprake is van een *colour locale* maar het zou goed zijn om op een aantal kernthema's vaste procedures en werkwijzen te ontwikkelen. Hier ligt zowel een taak voor de HCA-diensten als de arrondissementen. Het gaat dan bijvoorbeeld om het werken met dezelfde voorlichtingsfolder over wat herstellbemiddeling inhoudt, eenheid van begrip over de termen in de registratie, de wijze waarop administratieve zaken worden geregeld en de wijze van aanklampendheid van en contactname door de individuele bemiddelaar. Met name *face-to-face* contact tussen de partijen blijkt het bemiddelingsproces verder te brengen waarmee 'de schade wordt hersteld'.

Eindnoten

1. Het gaat dan om: het al dan niet opstarten van het bemiddelingsproces, het al dan niet afbreken van het bemiddelingsproces en het al dan niet komen tot een overeenkomst
2. De andere voorwaarde die na de wetswijziging is komen te vervallen, is 'voldoende aanwijzing van schuld'.

Afkortingen en verklaringen

ADAM	Antwerpse Dienst Alternatieve Maatregelen (Ieper en Veurne)
Alba	Dienst herstelgerichte en constructieve afhandeling Brussel en Leuven
BAAB	Bureau Alternatieve Afhandeling Brugge
BAAL	Bureau Alternatieve Afhandelingen Limburg
BIC	Bemiddelings- en begeleidingsdienst Ivo Cornelis (Mechelen)
BINC	Begeleiding in Cijfers
CAFT	Constructieve Afhandelingen Turnhout
COHE ^{sie}	Constructief Herstel (Kortrijk)
DIVAM	Dienst Ieper Veurne Alternatieve Maatregelen
Elegast	Dienst herstelgerichte en constructieve afhandeling Antwerpen
HCA	Herstelgerichte en Constructieve Afhandeling
HCA Oost-Vlaanderen	Bureau Alternatieve Afhandelingen Oost-Vlaanderen
HERGO	Herstelgericht Groepsoverleg
MOF	Als Misdrijf Omschreven Feit
OSBJ	Ondersteuningsstructuur Bijzondere Jeugdzorg
POS	Problematische Opvoedingssituatie

Geraadpleegde literatuur

Balcaen, L., (2006). *De belangrijkste cijfers herstelbemiddeling, gemeenschapdienst en leerprojecten voor minderjarigen – 2004*. Brussel: OSBJ.

Balcaen, L. (2008) HCA-diensten. *Diensten voor herstelrechtelijke en constructieve afhandeling*. Brussel: OSBJ.

Balcaen, L., Rumst, S. van & Verlinde, V. (2009). *Herstelrechtelijke en Constructieve Afhandeling in Vlaanderen – Cijfernota*, 2008. Brussel: OSBJ.

Balcaen, L. (2010). *HCA Cijfernota 2009*. Brussel: OSBJ.

Bemiddelingsdienst Arrondissement Leuven (2005). *Herstelbemiddeling voor minderjarigen. Overzicht historiek herstelbemiddeling minderjarigen*. Leuven: BAL.

Ferwerda, H.B., Leiden, I.M.G.G. van, Arts, N.A.M. & Hauber, A.R. (2006). *Halt: Het Alternatief? De effecten van Halt beschreven*. WODC, Onderzoek & beleid no. 224. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Ferwerda, H.B. , Leiden, van, I. & Cornelissens, A. (2009). *Back on Track. Een evaluatieonderzoek naar de ontheemde projecten van de Bijzondere Jeugdbijstand in Vlaanderen*. Arnhem: Bureau Beke.

Homburg, G., Jonker, I. & Soethout, J. (2002). *Eindevaluatie herstelbemiddeling*. Den Haag: WODC.

Ingelgem, K, van. (2009). *Herstelbemiddeling voor minderjarige in Vlaanderen: een analyse van de overeenkomsten*. Scriptie. Gent: Faculteit Psychologie en Pedagogische wetenschappen, Universiteit Gent.

Moor, L. G., Peters, T., Ponsaers, P., Shapland, J. & Stokkem, B. van (2009). Restorative policing. *Journal of Police Studies*, (2), 11. Antwerpen: Maklu.

Pranis, K. (2001). Restorative justice, social justice and empowerment of marginalized populations. In: Bazemore, G. en M. Schiff (eds.), *Restorative Community Justice. Repairing Harm and Transforming Communities*. Cincinnati: Anderson Publishing Co.

Shapland, J.(2008). Hoe herstelrecht evalueren? *Tijdschrift voor Herstelrecht*, (8) 3, 26-36.

Steketee, M. , Woerds, S. ter, Mill, M. & Boutellier, H.(2006). *Herstelmiddeling voor jeugdigen in Nederland. Een evaluatieonderzoek naar zes projecten*. Assen: Van Gorcum.

Vanfraechem, I. (2006). *Herstelgericht groepsoverleg*. Brugge: die Keure.

Verstrepen, E. (2008). *Herstelgericht werken met jongeren bij BAL. Is er nood aan een aangepaste methodiek voor jongeren met gedrags- en emotionele problemen?* Leuven: KHLuven.

Vervotte, I. (2006). Globaal Plan Jeugd beleid – *De kwetsbaarheid voorbij... Opnieuw verbinding maken*. Brussel; Vlaamse Gemeenschap, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

Walgrave, L. (2001). Herstelrecht en strafrecht. Duet of duel? *Justitiële Verkenningen*, jrg, 27, nr. 3, 97-109.

Walgrave, L. (2006). Herstelrecht: internationaal evaluatieonderzoek. Methodologie en tendensen. *Tijdschrift voor herstelrecht*, (6) 2, 9-21.

Formele documenten en brieven

Wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade.

Wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, zoals gewijzigd door de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006, B.S. 15 april 1965; err mei 1965.

Ministeriële omzendbrief 7 maart 2007 nr. 1/2006 betreffende de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van de minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, B.S. maart 2007.

Ministeriële omzendbrief van 21 december 2006 inzake d implementatie herstelgerichte en constructieve afhandeling – Globaal Plan Jeugdzorg en de ouderstage, december 2006.

Memorie van Toelichting bij het wetsontwerp tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van de minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, Parl,St. Kamer 2004-2005, nr.51-1467/001.

Besluit van de Vlaamse Regering van 13 juli 1994 inzake de erkenningsvoorwaarden en de subsidiënormen voor de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand.

Besluit van de Vlaamse Regering van 13 december 2006 inzake het samenwerkingsakkoord betreffende de organisatie van het herstelrechtelijk aanbod.

Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van diverse bepalingen van het besluit van de Vlaamse Regering van 13 juli 1994 inzake de erkenningsvoorwaarden en de subsidiënormen voor de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand zoals gewijzigd op 4 februari 2011.

Memorie van Toelichting bij het decreet van 25 mei 2007 bij het samenwerkingsakkoord betreffende de organisatie van het herstelrechtelijk aanbod.

Grondwettelijk Hof nr. 50/2008, 13 maart 2008.

Bijlagen

Bijlage 1 - Respondentenlijst oriënterende (telefonische) interviews

Lieve Balcaen	Het Steunpunt Jeugdhulp te Brussel
Pola Franken	CAFT te Turnhout
Saskia Kuypers	ADAM te Antwerpen
Natalie van Paesschen	Alba te Leuven
Bauke Pouseele	DIVAM te Ieper
Annelies Van Hecke	Elegast te Antwerpen

Bijlage 2 - Respondentenlijst jeugdrechters, substituten en parketcriminologen

Karel Verleije	Arrondissement Antwerpen, parketcriminoloog jeugd en gezin
Liselotte Coninx	Arrondissement Mechelen/Turnhout
Elisabeth Boone	Arrondissement Oudenaarde/Gent (coördinator parketcriminologen)
Maud Mampay	Arrondissement Turnhout
Els Leemans	Arrondissement Brussel
Carl Verbeke	Arrondissement Kortrijk

Bijlage 3 - Topiclijst interviews jeugdrechters, substituten en parketcriminologen

A. Aanbod: algemene voorwaarden en criteria

- Op basis van welke voorwaarden kan bemiddeling worden aangeboden en gelden deze voor alle parketten (feit, doelgroep)?
- Op basis van welk vermoedens (aanwijzingen van schuld) mag aan de verdachte bemiddeling worden aangeboden? Zitten hier grenzen aan? Is het voldoende afgebakend (in-uitsluiting)?
- Binnen welke termijn moet er een aanbod voor bemiddeling worden gedaan?

A1. Aanbod op parketniveau in de praktijk

- Wie verwijst er op parketniveau door naar herstelbemiddeling?
- Wat is bij de doorverwijzing de rol van de parketcriminologen? En de samenwerking met de Procureur des Konings?
- Hoe worden de overwegingen tot doorverwijzing in de praktijk gemaakt en wat zijn hierbij belangrijke factoren?
- Welke dossiers worden wel doorverwezen en welke dossiers bewust niet? Kenmerken verdachte/kenmerken als misdrijf omschreven feit, slachtoffer? (in- en uitsluitingscriteria)
- Wordt er daarbij afgeweken van de geldende criteria?
- Verloopt het aanbod in de praktijk binnen de termijn die ervoor staat?
- Wat zijn de succesfactoren en knelpunten?

Vorderings-tussendossiers

- Is het mogelijk om naast een aanbod voor bemiddeling het dossier gelijktijdig voor de jeugdrechtbank te vorderen?
- Hoe vaak is hier sprake van?
- Hoe gaat dat in zijn werk?
- Wat zijn de voor- en nadelen van tussendossiers?

A2. Aanbod op jeugdrechtbankniveau in de praktijk

- Biedt de jeugdrechter in dit arrondissement ook herstelbemiddeling aan?
- Hoe worden de overwegingen tot doorverwijzing in de praktijk gemaakt en wat zijn hierbij belangrijke factoren?
- Welke dossiers worden wel doorverwezen en welke dossiers bewust niet? Kenmerken verdachte/kenmerken als misdrijf omschreven feit, slachtoffer? (in- en uitsluitingscriteria)
- Wordt er daarbij afgeweken van de geldende criteria?
- Is een combinatie van herstelbemiddeling en andere maatregelen/gevangenisstraf mogelijk?
- In hoeverre en in welke gevallen komt dit in de praktijk voor?

- Wat gebeurt er als er in een dossier al een bemiddelingstraject loopt of is afgerond?
- Verloopt het aanbod in de praktijk binnen de termijn die ervoor staat?
- Wat zijn de succesfactoren en knelpunten?

B. Vragen over uitvoering en afronding van de bemiddeling

- Wat gebeurt er indien het aanbod voor bemiddeling wordt afgeslagen?
- Is de reden van afwijzing van het aanbod bij de magistratuur bekend?
- Hoe verloopt de verdere afhandeling van het dossier bij een afwijzing voor bemiddeling? Een sepot, vordering rechter?
- Indien het bemiddelingstraject wel op wordt opgestart, wat is dan de rol van het parket/ de jeugdrechtbank tijdens het bemiddelingstraject?
- Dienen de bemiddelingsdiensten tijdens het bemiddelingstraject terugkoppeling te geven, en gebeurt dit ook?
- Wat is de vorm/inhoud van de terugkoppeling?
- Wordt een gezamenlijke overeenkomst ook wel eens afgekeurd door de Procureurs des Konings of jeugdrechters? En waarom?

C. Vragen over uw mening/ervaringen

- Is herstelbemiddeling voor minderjarigen volgens de magistratuur voldoende herkenbaar? En toegankelijk? En wordt er voldoende of te weinig gebruik van gemaakt volgens u?
- Zijn er wijzigingen in de praktijk van de benadering inzake jeugddelinquentie sinds de introductie van herstelbemiddeling minderjarigen?
- Worden minderjarigen nu georiënteerd naar herstelbemiddeling, daar waar vroeger een andere beslissing genomen zou worden?
- Vindt u herstelbemiddeling geschikt voor de huidige doelgroep? Voor wie wel, wie niet?
- Vindt u een uitbreiding dan wel inperking van de doelgroep zinvol?
- Bent u tevreden met de wijze waarop er uitvoering aan de trajecten wordt gegeven (snelheid en kwaliteit)?
- Vindt u het belangrijk dat er een advocaat bij het traject betrokken wordt?
- Wat vindt u van een herstelbemiddeling in combinatie met een vordering voor de jeugdrechter?
- Zijn er verbeterpunten in de doorverwijzing en de uitvoering van herstelbemiddeling?
- Welke effecten heeft herstelbemiddeling volgens u (bv. tevredenheid partijen, recidive dader, minder belasten van het justitiële apparaat)?

Bijlage 4 - Topiclijst interviews minderjarige verdachten en slachtoffers

1. U heeft deelgenomen aan herstelbemiddeling, hoe lang is dat geleden?
2. Heeft u contact gehad met het slachtoffer/verdachte en hoe heeft u dat ervaren?
3. Wat vond u van de bemiddeling? Wat vond u goed, wat vond u niet goed?
4. Er is een overeenkomst tot stand gekomen, wat houdt die overeenkomst in?
5. Hoe is de uitvoering van de overeenkomst verlopen/hoe verloopt de uitvoering?
6. Worden afspraken en verplichtingen nagekomen? Wat gaat er wel/niet goed?
7. Heeft de bemiddelaar nog toegezien op het naleven van de overeenkomst (nazorg)?
8. Bent u blij dat u heeft deelgenomen aan de herstelbemiddeling en waarom wel of waarom niet?
9. Wat heeft het voor u opgeleverd?

Bijlage 5 - Respondentenlijst groepsinterview HCA-diensten

Sofie Geerts	COHEsie (West-Vlaanderen)
Annelies van Hecke	HCA Elegast (Antwerpen)
Ilse Jaspers	BAAL (Limburg)
Saskia Kuypers	ADAM (Antwerpen)
Saskia Maelbrancke	BAAB (West-Vlaanderen)
Ann Moens	HCA OOST VLAANDEREN (Oost-Vlaanderen)
Natalie van Paesschen	Alba (Vlaams-Brabant)
Bauke Pouseele	DIVAM (West-Vlaanderen)
Bie Vanseveren	Alba (Brussel)
Katja Verschooten	BIC (Antwerpen)
Marit de Vroey	CAFT (Antwerpen)

Bijlage 6 - Topiclijst groepsinterviews

HCA-diensten

1. Dataverzameling en registratie

- Wat vindt men van het verloop van het onderzoek (inspanning, respons, ...)?
- Het aantal dossiers dat is uitgezet is veel minder dan de instroom. Wat is hiervoor de verklaring?
- De respons op de 1-metingen is laag. Wat is hiervoor de verklaring?
- Wat wordt er verstaan onder direct en indirect contact? Wordt hier consequent onderscheid in gemaakt?
- Zien diensten verklaringen voor het lage aantal directe bemiddelingen (fysieke ontmoetingen)?
- Wat is het verschil tussen de categorieën voortijdig gestopt en louter contactname? Wordt hier bewust onderscheid in gemaakt of is dit arbitrair?
- Hoe wordt er omgegaan met de registratie van de etniciteit van minderjarige verdachten?
- Wat is de verklaring voor dossiers waarin geen resultaten zijn geregistreerd (1 op de 15 zaken)?

2. Het proces

- Hoe verloopt de instroom van dossiers, is er een trend merkbaar (meer/minder/andere zaken)?
- Is er sprake van wachtlijsten? Wat is hiervan de reden, het gevolg en hoe wordt hiermee omgegaan? Wat is volgens de diensten een aanvaardbare wachttijd?
- Wat vindt men van de termijnen tussen het strafbaar feit en het aanbod en de start van de herstelbemiddeling?
- Wat vindt men van de (aangepaste) voorwaarden voor het aanbieden van herstelbemiddeling (er moet een 'aanwijsbaar slachtoffer zijn')? ('geen ontkenning door de verdachte' en 'voldoende aanwijzing van schuld' zijn geschrapt).
- Hanteren de HCA's 'eigen' in- of uitsluitingcriteria om dossiers wel of niet op te starten (leeftijdscriteria, worden 12-minners ook aangenomen) of worden partijen in alle dossiers altijd gecontacteerd?
- Hoe wordt omgegaan met vorderings- of tussendossiers (tegelijkertijd vorderen en herstelbemiddeling aanbieden) en vindt men dat een goede praktijk?
- Hoe verloopt de communicatie met andere maatregelen? Is herstelbemiddeling hier complementair?
- Hoe zijn de administratieve taken tussen het parket en de HCA's verdeeld? En wat vindt men daarvan? (zou de HCA de administratie op zich moeten nemen, zoals het versturen van uitnodigingsbrieven?)

- Wat vindt men van de samenwerking en communicatie met het parket/magistratuur? Is er een vast aanspreekpunt en wat zijn verbeterpunten?
- Hoe wordt er teruggekoppeld naar de magistratuur? Waarom wordt er doorgaans anoniem (blind) teruggekoppeld (als een partij niet wil meewerken en heeft de magistratuur geen idee waarom de bemiddeling is afgewezen/afgebroken en of er een andere sanctie moet volgen). Wat vindt men ervan om – met toestemming van de partijen – inhoudelijk en op naam terug te koppelen aan het parket/rechtbank?
- Vind men het belangrijk om toe te werken naar een meer uniforme werkwijze van de HCA's en arrondissementen?
- Welke succes- en faalfactoren worden er in het proces van instroom en afhandeling ervaren?

3. De herstelbemiddeling

- In hoeverre nemen partijen binnen 8 dagen zelf contact op met de HCA (of is het zo dat de diensten zelf bijna altijd de partijen contacteren)?
- Is er voldoende tijd beschikbaar voor de afhandeling van dossiers (instroom)?
- Op welke wijze worden de partijen gecontact, in hoeverre worden er huisbezoeken afgelegd of vinden de contacten vooral telefonisch plaats? (is het een afbreuk van het bemiddelingsproces om geen/minder huisbezoeken af te leggen?)
- Hoe 'aanklampend' ben je als HCA om de herstelbemiddeling succesvol te laten verlopen?
- Lopen de dossiers die door de rechtbank worden opgelegd beter of slechter dan die door het parket worden aangeboden? Ziet men belangrijke verschillen tussen de dossiers?
- Voor welk type jongeren lijkt herstelbemiddeling geschikt en voor welk type jongeren niet? (ontkennende/bekennende verdachte, type feit, achtergrond verdachte, ...)
- Wanneer is de bemiddeling geslaagd? (Klopt het dat de regelingen over de schade en het schadebedrag aan de rechter worden overgelaten en wat is dan de meerwaarde van de bemiddeling, m.a.w. is de bemiddeling ook geslaagd wanneer het slachtoffer de schadekosten nog via een rechtszaak moet verhalen?)
- Wat zijn de succes- en faalfactoren van herstelbemiddeling?

Verschenen in de Bekereeks

2008

Ambtscriminaliteit aangegeven?

Een onderzoek naar het opvolgen van en kennis over de wettelijke verplichting tot aangifte van artikel 162 Sv misdrijven

Verborgene problemen

Een onderzoek naar (de aanpak van) criminaliteit onder Antillianen in Nederland

Bont en Blauw

Een onderzoek naar de strafrechtelijke behandeling van geweldszaken tegen politieambtenaren en de bejegening van slachtoffers daarvan door de politie en het openbaar ministerie

Uitstel van behandeling?

Een verkennend onderzoek naar TBS-gestelden met en zonder een combinatievonnissen en de mogelijke effecten van detentie

2009

Huwelijksdwang. Een verbintenis voor het leven?

Een verkenning van de aard en aanpak van gedwongen huwelijken in Nederland

Inpakken niet nodig

Een profiel van straatrovers en straatrovers in Almere

Back on Track?

Een evaluatieonderzoek naar de ont-hemende projecten van de Bijzondere Jeugdbijstand in Vlaanderen

CoVa volgens plan?

Een vooronderzoek naar de mogelijkheden en reikwijdte van een effectonderzoek van de cognitieve vaardigheidstraining

Achter de schermen

Een verkennend onderzoek naar downloaders van kinderporno

2010

Tot de dood ons scheidt

Een onderzoek naar de omvang en kenmerken van moord en doodslag in huise-lijke kring

Kwetsbaar beroep

Een onderzoek naar de prostitutiebranche in Amsterdam

Cameratoezicht in beweging

Ervaringen met nieuwe vormen van cameratoezicht bij de Nederlandse politie

2011

Los van drank

Procesevaluatie Haltafdoening Alcohol

Lastige verhalen

Een exploratief onderzoek naar valse aangiften van zedenmisdrijven door meisjes van 12-18 jaar

Wapenfeiten

Een onderzoek naar overvallen en overval-lers in Nijmegen

Snelle jongens

Een onderzoek naar drugsrunners en daar-aan gerelateerde problematiek in Limburg-Zuid

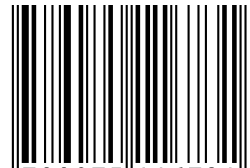
In dit boek wordt verslag gedaan van een onderzoek naar herstelbemiddeling bij jeugdige delinquenten in Vlaanderen. Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap, departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin in samenwerking met Jongerenwelzijn.

Sinds ongeveer vijftwintig jaar kennen Vlaanderen en Brussel herstelbemiddeling. Deze alternatieve afhandelingsvorm kan door de Procureur des Konings of de jeugdrechter aan jeugdige delinquenten worden voorgesteld. Herstelbemiddeling behelst een communicatietraject tussen de minderjarige verdachte, zijn ouders en het slachtoffer met als doel de schade ten gevolge van een als misdrijf omschreven feit te herstellen. Deelname aan de herstelbemiddeling is vrijwillig. De diensten voor herstelgerichte en constructieve afhandeling, de HCA-diensten, dragen zorg voor de uitvoering van de herstelbemiddeling. Jaarlijks maken ruim vierduizend jongeren gebruik van het aanbod voor herstelbemiddeling.

Behalve een beschrijving van wat herstelbemiddeling inhoudt, geeft dit boek een beeld van hoe het bemiddelingsproces in de praktijk verloopt, wat de opbrengsten ervan zijn en welke werkzame factoren van herstelbemiddeling onderscheiden kunnen worden. Daarnaast wordt een beschrijving gegeven van de doelgroep en van de ervaringen en mate van tevredenheid van de partijen die bij herstelbemiddeling betrokken zijn.

De schade hersteld? doet verslag van een vorm van een herstelgerichte constructieve afhandelingsvorm in Vlaanderen die ook voor het Nederlandse 'jeugdveld' waardevolle kennis oplevert.

ISBN 978-90-75116-73-1

9 789075 116731 >

www.beke.nl